

**EŞİNDEN FİZİKSEL ŞİDDET GÖRÜP İLİŞKİSİNİ DEVAM ETTİREN VE
İLİŞKİSİNİ SONLANDIRAN KADINLARDA YILMAZLIK**

PELİN SAĞLAM

TARAFINDAN

YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNE
SUNULAN TEZ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZİRAN 2015

Sosyal Bilimler Enstitü Onayı

Prof. Dr. Zeki Salih ZENGİN

Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans Derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR

Ana Bilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans Derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Yard. Doç. Dr. Hüdayar Cihan GÜNGÖR

Danışman

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR

(YBU, Psikoloji)_____

Prof. Dr. Çiğdem Arıkan

(YBU, Sosyal Politika)_____

Yard. Doç. Dr. Hüdayar Cihan GÜNGÖR

(YBU, Psikoloji)_____

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her tür kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Adı Soyadı:

İmza:

ÖZET

EŞİNDEN FİZİKSEL ŞİDDET GÖRÜP İLİŞKİSİNİ DEVAM ETTİREN VE İLİŞKİSİNİ SONLANDIRAN KADINLARDA YILMAZLIK

Sağlam, Pelin

Yüksek Lisans, Psikoloji Bölümü

Tez Yöneticisi: Yard. Doç. Dr. Hüdayar Cihan Güngör

Haziran 2015, 112 sayfa

Bu çalışmada, eşinden fiziksel şiddet görüp evliliğini resmi olarak sonlandıran ve evliliğine devam eden kadınların yılmazlık düzeyleri ve kadınların ilişkisini sonlandırmasını etkileyen faktörler incelenmiştir.

Araştırmanın verileri, en az 18 yaşında, fiziksel şiddet gördüğü evliliğine devam eden ve fiziksel şiddet gördüğü evliliği en az 6 ay önce sonlandıran toplam 122 kadından toplanmıştır. Kadınlara yaş, eğitim durumu, evliliğinin ne kadar sürdüğü, aldıkları sosyal destek, iş sahibi olması, eğitim düzeyi, yaşadıkları fiziksel şiddetin yoğunluğu, büyüdükleri ailede şiddet görüp görmedikleri, çocuk sahibi olup olmadıkları, çocuk sahibi olmaları durumunda ise çocuk sayısı ve çocuğunun şiddet görüp görmemesi, aldıkları psikolojik destek, ayrılma durumuna dair tehdit algısı bilgilerini işaretleyebilecekleri bir demografik formla birlikte, Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, Dini Başa Çıkma Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği verilmiştir. Veriler, araştırmanın amaçlarına göre ki-kare, bağımsız örneklem t-testi ve çoklu regresyon analizleri

kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucu kadınların evliliğini sonlandırma kararının sadece tehdit algısı, çocuğun şiddet görmesi ve kadının çalışma durumu ile ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrılma kararı ile yılmazlık arasında ilişki tespit edilememiştir. Kadının eğitim düzeyi, çalışma durumu, psikolojik destek alması, dini başa çıkma düzeyi ve algılanan sosyal destek düzeyinin ise yılmazlığı yordadığı görülmüştür. Bulgular ilgili literatür çerçevesinde tartişılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Fiziksel şiddet, Ayrılma, Yılmazlık, Sosyal Destek

ABSTRACT

RESILIENCE IN SEPERATED AND UNSEPERATED WOMEN WHO WERE EXPOSED TO PHYSICAL VIOLENCE BY THEIR HUSBANDS

Sağlam, Pelin

M.A., Department of Psychology

Supervisor: Yard. Doç. Dr. Hüdayer Cihan Güngör

June 2015, 112 pages

In this research, resilience in seperated and unseperated women who were exposed to physical violence by their husbands and factors that may impress women's decision to leave researched. According to literature review, tendency of decision to leave who were exposed to violence by their husbands is perceived as being resilient person. But, considering cultural factors, women which stay in the relation, may think like "standing the gaff, keeping the family" and this situation cause to be more resilient. So, in this study, we want to see whether there were differences between seperated and unseperated women who exposed to physical abuse or not. Also we have tried to ascertain, effects on women's decision to leave, such perception of social support, religious coping level, having a job, educational level, frequency and hardness of physical violence, whether live physical abuse or not in the family which in grow up, whether having child or not, number of children if they have a child, whether getting psychological support or not and threat perception if she leaves.

Data of the reseach is collected from, 122 women who are at least 18 years old, end her marriage which including physical violence at least 6 months and continue her marriage which including physical violence. It was given to demographical form which

inquires age, duration of the marriage, getting a social support, having a job, educational level, frequency and hardness of physical violence, whether live physical violence or not in the family which in grow up, whether having child or not, number of children if they have a child, whether child is applied to physical violence or not, whether getting psychological support or not and threat perception if she leaves.

Resilience Scale for Adults, Scale of Perceived Social Support and Religious Coping Scale was given to the women. The data obtained from these scales was assessed using method of chi-square, independent samples t test and multiple regression analyses. Women's decision for ending the marriage was found to be related with the perceived threat, women's employment status, and the violence applied to their children by the husband. There was no difference in their level of the resilience between the separated and the unseparated women. Finally, the resilience was predicted by women's educational level and employment status, by the fact that whether they had taken psychological support or not, and by their level of religious coping and perceived social support.

Keywords: Women, Physical violence, Decision to Leave, Resilience, Social Support

Aileme

TEŞEKKÜR

Zorlu tez yazma sürecimde bana fazlasıyla destek olan sevgili tez danışmanım Yard. Doç. Dr. Hüdayar Cihan Güngör'e yol göstericiliği için teşekkürlerimi sunarım, ki kendisi de benim kadar emek sahibidir bu tezde. Ayrıca tez jürimde bulunan, övgüleri ve önerileriyle bana moral veren Prof. Dr. Çiğdem Arıkan'a; tez sürecinde bana her türlü desteği veren ve ayrıntılı öneriler vermekten kaçınmayan, jürimde de yer alan bölüm başkanımız Prof. Dr. Cem Şafak Çukur'a, çok teşekkür ederim.

Bu iki sene boyunca her türlü derdimi dinleyen, fikir ve önerileriyle her zaman yanımda olan ve hatta bulamadığım makaleleri bile benimle birlikte araştıran arkadaşım Emine Yücel'e; zaman zaman kaybolan motivasyonumu bulmamı sağlayan Gülden ve Derya'ya; zorlu tez sürecinde benzer sorunları paylaştığım arkadaşlarım Nuran ve Hatice'ye; kendisini hiç görmediğim halde saatlerce bana yol yordam gösteren Ezgi Türkçelik'e; bir mail grubunda paylaştığım, araştırmaya destek ricam sonrasında beni hiç tanımadığı halde şiddet gören kadınların hikayelerini yazdığı "Burçak Tarlası" isimli kitabını yollayan Kamile Yılmaz'a; çalışmamın uygulanmasında bana yardımcı olan birbirinden güzel öğrencilerimize ve sevgili Şahika'ya; Keçiören Belediyesi'nden Aynur Hanıma ve Derya Hanıma; Ankara Büyükşehir Belediyesinden Şenay Hanıma; KSGM'den Deniz Hanıma; Mamak Sosyal Hizmet Merkezi'nden Yadigar Hanıma ve Aslıhan Hanıma çok teşekkür ederim. Bu çalışmada emeği ve fikri geçen adını sayamadığım herkese ayrıca teşekkürlerimi iletiyorum.

Elbette türlü zorluklara rağmen beni bugünlere getiren canımın içi anneme, babama ve bitanecik kardeşim Osman'a çok teşekkür ederim, bu tezi size ithaf ediyorum. Hayatıma değer katan, tonlarca nazımı çeken, binlerce güzel anımın ortağı, yoldaşım Yas'ıma da anlayışı ve sabrından dolayı çok teşekkür ediyorum.

Son olarak, çalışmaya katılan tüm adsız kadınlara teşekkür ediyorum. Keşke, şiddetin adı bile var olmasaydı, keşke böyle tezler yazmasaydık.

Bu çalışma, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonunca desteklenmiştir.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İTHAF	viii
TEŞEKKÜR	ix
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
SEMBOLLER/KISALTMALAR LİSTESİ	xvi

BÖLÜM I

1. GİRİŞ	1
1.1.ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZİ	8
1.2.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	9
1.3.TANIMLAR	11

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	12
2.1.YILMAZLIK	12
2.1.1. Yılmazlık Tanım ve Kuramlar	12
2.1.2. Yılmazlıkta Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler	16
2.2.KADINA YÖNELİK ŞİDDET	20
2.2.1. Kadına Yönelik Şiddet ve Yaygınlığı	20
2.2.2. Kuramlar Bağlamında Kadına Yönelik Şiddet	24
2.2.3. Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri ve Sonuçları	27
2.3.KADINA YÖNELİK ŞİDDET VE EVLİLİLİĞİN SONLANDIRILMASI.....	33
2.3.1. Ayrılma Kararı ve Kuramsal Çerçeve.....	33

2.3.2.	Ayrılma Kararı ile İlişkili Değişkenler	37
2.4.	ŞİDDET GÖREN KADINLARDA YILMAZLIKLA İLİŞKİLİ DEĞİŞKENLER VE YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR.....	43
2.4.1.	Ayrılma Kararı ve Yılmazlık	45
2.4.2.	Eğitim Durumu, Çalışma Durumu, Psikolojik Destek ve Yılmazlık.....	45
2.4.3.	Sosyal Destek ve Yılmazlık.....	47
2.4.4.	Dini Başa Çıkma ve Yılmazlık.....	49

BÖLÜM III

3. YÖNTEM	52
3.1.ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	52
3.2.EVREN VE ÖRNEKLEM.....	52
3.3.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	55
3.4.VERİLERİN TOPLANMASI.....	58
3.5.VERİLERİN ANALİZİ.....	59

BÖLÜM IV

4. BULGULAR	62
4.1.AYRILMA KARARI İLE İLİŞKİLİ DEĞİŞKENLER.....	62
4.1.1. Eğitim Düzeyi ve Ayrılma Kararı	62
4.1.2. Kadının Çalışma Durumu ve Ayrılma Kararı	63
4.1.3. Psikolojik Destek ve Ayrılma Kararı	63
4.1.4. Çocuk Sahibi Olma ve Ayrılma Kararı	64
4.1.5. Çocuk Sayısı ve Ayrılma Kararı	65
4.1.6. Şiddetin Yoğunluğu ve Ayrılma Kararı	65
4.1.7. Kadının Büyüdüğü Ailede Şiddet Yaşantısı ve Ayrılma Kararı.....	67
4.1.8. Sosyal Destek ve Ayrılma Kararı	68
4.1.9. Birliktelik Süresi ve Ayrılma Kararı	68
4.1.10. Çocukta Şiddet ve Ayrılma Kararı	69
4.1.11. Ayrılmaya İlişkin Tehdit ve Ayrılma Kararı	69
4.2.AYRILMA KARARI İLE YILMAZLIK İLİŞKİSİ.....	70

4.3. YILMAZLIK İLE İLİŞKİLİ DİĞER DEĞİŞKENLER.....	71
--	----

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA	72
5.1. AYRILMA KARARI İLE İLGİLİ DEĞİŞKENLERİN YORUMLANMASI.....	72
5.2. AYRILMA KARARI VE YILMAZLIK İLİŞKİSİ.....	79
5.3. YILMAZLIĞI YORDAYAN DEĞİŞKENLER.....	80

BÖLÜM VI

6. SONUÇLAR ÖNERİLER VE SINIRLILIKLAR.....	83
6.1. SONUÇLAR.....	83
6.2. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE ÖNERİLER	84

KAYNAKÇA	87
EKLER.....	99
A- Bilgilendirilmiş Onay Formu.....	99
B- Demografik Form- A.....	100
C- Demografik Form- B.....	102
D- Dini Başa Çıkma Ölçeği.....	104
E- Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği.....	105
F- Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği.....	106
G- Uygulama Yönergesi	107
H- Etik Kurul Onayı.....	109
İ- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İzin Yazısı	112

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerinin Sıklık ve Yüzdeler	53
Tablo 3.2. Katılımcılara İlişkin Demografik Değişkenler.....	54
Tablo 3.3. Kadınların Çalışma Durumları ve Eğitim Düzeyleri.....	54
Tablo 3.4. Evliliğini Sonlandırmış Kadınlarda Çocuk Sahibi Olma ve Çalışma Durumu.....	54
Tablo 3.5. Evliliğini Sonlandırmış Kadınlarda Çalışma Durumu ve Sosyal Destek.....	55
Tablo 3.6. Evliliğine Devam Eden Kadınlarda Çocuk Sahibi Olma ve Sosyal Destek	55
Tablo 4.1. Ayrılma Kararı Açısından Kadının Eğitim Durumunun İncelenmesi Ki Kare Testi Sonuçları.....	62
Tablo 4.2. Ayrılma Kararı Açısından Kadının Çalışmasının İncelenmesi Ki Kare Testi Sonuçları	63
Tablo 4.3. Ayrılma Kararı Açısından Kadının Aldığı Psikolojik Desteğin İncelenmesi Ki Kare Testi Sonuçları.....	64
Tablo 4.4. Ayrılma Kararı Açısından Kadının Çocuk Sahibi Olmasının İncelenmesi Ki Kare Testi Sonuçları.....	64
Tablo 4.5. Çocuk Sayısının Ayrılma Kararına Göre T-Testi Sonuçları.....	65
Tablo 4.6. Şiddet Toplam Puanının Ayrılma Kararına Göre T-Testi Sonuçları	65
Tablo 4.7. Evliliğine devam eden kadınlarda şiddet yoğunluğu ve bazı değişkenler.....	66
Tablo 4.8. Şiddet Yoğunluğu ve Ayrılma Kararı.....	67
Tablo 4.9. Ayrılma Kararı Açısından Büyüdüğü Ailede Şiddetin İncelenmesi- Ki Kare Testi Sonuçları.....	67
Tablo 4.10. Ayrılma Kararı Açısından Kadının Aldığı Sosyal Desteğin İncelenmesi- Ki Kare Testi Sonuçları	68
Tablo 4.11. Birliktelik Süresinin Ayrılma Kararına Göre t-Testi Sonuçları.....	68
Tablo 4.12. Ayrılma Kararı ve Çocukta Şiddetin İncelenmesi- Ki Kare Testi Sonuçları..	69
Tablo 4.13. Ayrılma Kararı Açısından Kadının Ayrılma Durumunda Tehdit Algısının İncelenmesi- Ki Kare Testi Sonuçları.....	70

Tablo 4.14. Yılmazlık Toplam Puanının Ayrılma Kararına Göre t-testi sonuçları.....	70
Tablo 4.15. Standart Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	71

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil. 2.1. Döngü Teorisinin Aşamaları	24
Şekil.2.2. Few ve Rosen'ın (2005) Kavramsal Modeli.....	37
Şekil. 2.3. Şiddet Gören Kadınlarda Yılmazlık Modeli (López-Fuentes ve Calvete, 2015).....	44

SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ

KISALTMALAR

DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
APA	Amerikan Psikoloji Derneği
ICRW	International Center for Research on Women
UN Women	United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women
CEDAW	Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
HNEE	Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü
ŞÖNİM	Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri
UNIFEM	United Nations Development Fund for Women
TSSB	Travma Sonrası Stres Bozukluğu
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
ATGHM	Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü

SEMBOLLER

χ^2	ki-kare testinin hesaplanmış değeri
$\bar{X}$	grup ortalaması

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'ne göre şiddet, bir kişiye, bir gruba ya da bir topluluğa karşı kasıtlı olarak kullanılan ve şiddet görende, yaralanma, ölüm, psikolojik hasar, gelişim sorunu veya mahrumiyet gibi sonuçlara yol açan, gerçek ya da tehdit içeren fiziksel güç ya da zorlamadır (DSÖ, <http://www.who.int/topics/violence/en/>). Şiddet yaşantısı bütün canlıların hayatını değiştiren önemli ve olumsuz bir risk koşuludur. Fiziksel şiddet, farklı kültürlerde, farklı coğrafyalarda, farklı sosyal gruplarda yaşanabilir; farklı eğitim düzeylerine sahip kişiler şiddet uygulayıcısı ya da şiddet mağduru olabilir. Kısaca şiddet, bütün dünyada oldukça yaygın olarak gözlenebilen bir olgudur.

Aile içi şiddet, fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik olarak gerçekleşebilen, son dönemde sıklıkla vurgulanan ve çalışılan bir konudur (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2012). Bu çalışmada, aile içi şiddetin fiziksel boyutu ele alınacaktır. Aile içi fiziksel şiddet tüm dünyada ve Türkiye'de yaygın bir sorundur. Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesinde kadına yönelik şiddet “kadınlara fiziksel, cinsel ya da psikolojik olarak acı çektirmek amacıyla kamu alanında ya da özel alanda meydana gelen cinsiyet temelli keyfi ya da zorlayıcı davranışlar ya da tehditler” şeklinde tanımlanmıştır (Birleşmiş Milletler, 1993).

Dünya Sağlık Örgütünün hazırladığı Kadın ve Sağlık raporuna göre dünyanın çeşitli bölgelerinde, yaşamlarının herhangi bir döneminde partnerinden şiddet gören kadınların oranı %15 ile %71 arasında değişmektedir (DSÖ, 2009). Aynı araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, son bir yılda eşinden ya da partnerinden fiziksel ya da cinsel şiddet gördüğünü belirten kadınların oranı ise %4 ile %54 arasında değişmektedir.

Türkiye'de fiziksel şiddetin yaygınlığı çalışmalarına bakacak olursak, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün yayımladığı Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet (2009) araştırmasına göre, Türkiye'de yaşamının herhangi bir döneminde eşi ya da birlikte olduğu erkek tarafından fiziksel şiddete maruz kaldığını bildiren kadınlar % 39'dur.

Şiddet çoğu zaman bir kısır döngü olarak gerçekleşmekte ve sonu gelmemektedir. Bu gibi durumlarda şiddet gören kadınlar, duygusal bütünlüklerini korumak için çeşitli yollar uygulamakta, başa çıkma yolları aramaktadır (Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill, 2009). Fiziksel şiddet görmüş kadınların, şiddet sonrasında hayatlarına nasıl tekrar *uyum sağladıkları*, pozitif psikoloji çerçevesinde son dönemlerde incelenmeye başlanmıştır. Pozitif psikoloji, bireyin sadece hastalıklarına, zayıflıklarına ve hasarlarına odaklanmayı reddeder ve bireyin güçlü ve üstün yönlerine de odaklanılması gerektiğini söyler (Seligman, 2002). Bu bağlamda çalışmanın önemli değişkenlerinden biri olan “yılmazlık” kavramı, varoluşçu kuramların uzantısı olarak, pozitif psikoloji yaklaşımından ortaya çıkmış ve yeterlilik odaklı yaklaşım üzerine temellenmiştir.

Resilience kavramı, psikolojik dayanıklılık ya da psikolojik sağlamlık olarak da dilimize çevrilmektedir (Bayraklı, 2010). Bu çalışmada, ‘yılmazlık’ kavramı kullanılacaktır. Yılmazlık, kısaca zorluk sonrasında bireyin tekrar uyum sağlamasıdır.

Yılmazlık yaklaşımı, pozitif psikoloji çerçevesinde, risk faktörlerinin ardından verilen sağlıksız tepkilere odaklanmak yerine, sağlıklı tepkilere odaklanılmasının, hatta bunun norm olarak belirlenmesinin gerektiğini ileri sürer (Zautra, Hall ve Murray, 2010). Kişi, genel olarak “yılmaz” bir kişilik sergilese de, esas olan, risk durumunun ardından yılmazlık sergileyebilmesidir. Yani, “yılmazlık” kavramını “kişilik özelliği” (treyt) olarak görmek doğru değildir, çünkü yılmazlık değişmez bir özellik değildir (Zautra, Hall ve Murray, 2010). Bireyler, zamanla yeni uyum stratejileri kazanabilir; bazı risk durumlarında gelişen zorluğa uyum sağlarken, bazılarında uyum sağlayamayabilir.

Yılmazlığın tanım ve kuramlarına bakıldığında yılmazlığın ortaya çıkışında genellikle üç faktör önemlidir. Bunlar, riskin veya zorluğun varlığı, bu risk veya zorluk ile başa çıkma kapasitesi ve koruyucu faktörlerdir (Gizir, 2007). Yılmazlığın varlığından bahsetmek için ilk koşul risktir (Rutter, 2007) ve fiziksel şiddet birey için yaşamsal bir risk kaynağıdır. Başa çıkma becerileri geliştirebilme, esneklik, bireyin bir amaca sahip olması, iş sahibi olmak, duygu düzenleme becerisi, kültürel değerler, inançlar ve normlar, sosyal destek, kişisel kontrol (Zautra, Hall ve Murray, 2010), benlik algısı ve iç kontrol odaklılık (Kobasa, 1979) gibi değişkenler kişinin risk durumunun ardından uyum sağlamasını kolaylaştıran koruyucu faktörlerden bazıları olarak sıralanabilir. Grotberg’e (1997) göre,

bireyin yılmazlık düzeyini artıran koruyucu faktörler üçe ayrılır. Bunlar, *dışsal koruyucu faktörler*, *içsel koruyucu faktörler* ve *sosyal beceriler*dir. Bu çalışmada da, fiziksel şiddet gören kadınların bu yaşamsal zorluğa uyum sağlamasını kolaylaştırabileceği düşünülen bazı koruyucu faktörlere odaklanılacaktır.

Aile içi fiziksel şiddet kadının ruh sağlığını tehdit eden önemli bir risk etmenidir (Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill, 2009). Şiddet gören kadınlarla ilgili çalışmalar genellikle fiziksel ve psikolojik travmanın incelendiği çalışmalar olmakta ve fiziksel şiddet görmüş kadınların yaşantılarının olumsuz çıktıları ve bunların tedavisi incelenmektedir (Akpınar, 2011). Bu risk koşulu sonrasında kadınların depresyon, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), anksiyete gibi sorunlar yaşadıkları birçok çalışma tarafından gösterilmiştir (Page ve İnce, 2008; Lerner ve Kennedy, 2000). Şiddet sonrasında kendilik hissi zarar görür ve kadın psikolojik olarak iyi olma halini çoğunlukla kaybeder. Şiddet, sevilen, güvenilen kişi tarafından gerçekleşmektedir ve bu durum kadında, sonraki ilişkilerini etkileyecek düzeyde yıpranmalara sebep olabilir (Hopper, 2001). Yapılan çalışmalar, evliliğine devam etmekte olup fiziksel şiddet gören kadınların benlik algılarının düştüğünü, utanç ve suçluluk duyduklarını ve sosyal destek almakta zorluk çektiklerini göstermektedir (Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill, 2009) ve daha da önemlisi fiziksel şiddet gören kadınların bazıları bu sorunu paylaşmaktan ve yardım aramaktan kaçınmaktadır (DSÖ, 2009). Şiddet, daha önce de belirtildiği gibi fiziksel, duygusal ve zihinsel hasarlara neden olan, oldukça önemli bir yaşamsal zorluktur ve fiziksel şiddet gören kadınlarda, şiddetin olumsuz sonuçları (depresyon, TSSB gibi) sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda sıklıkla incelenen bir konudur.

Risk faktörleri arttıkça ve koruyucu faktörler azaldıkça incinirlik artmakta ve şiddet gören kişinin psikolojik sorunlar yaşama ihtimali artmaktadır (Few ve Rosen, 2005). Koruyucu faktörlerin, yaşamsal zorlukların etkilerini azaltıp, yaşama uyumu kolaylaştırdığı düşünülmektedir (Kararımak, 2006). İşte bu noktada, pozitif psikolojinin de önerdiği gibi, bu negatif yaşam olayını daha kolay atlatabilen kişileri incelemek önemlidir. Fiziksel şiddet görmüş kadınların, fiziksel şiddet sonrasında gösterdikleri yılmazlığı ve ayrılma kararlarını incelemek, özellikle de Türkiye’de daha önce bir konu olduğu için önem arz etmektedir.

Kadının, ilişkiyi sonlandırma kararını alması ve bu kararla yüzleşmesi kolay değildir (Few ve Rosen, 2005; Lerner ve Kennedy, 2000). Bu nedenle kadının ilişkiyi bitirme kararını, farklı boyutlarda incelemek gerekmektedir. Dış çevre, aile ve toplumun beklentileri, kadının büyüdüğü ailede şiddete tanık olması ya da maruz kalması, kadının incinebilirlik düzeyi (Few ve Rosen, 2005), kadının öz-yeterliği (Lerner ve Kennedy, 2000) kadının ilişkide kalmasını ya da ilişkiden ayrılmasını yordayan durumlardır. Bu bağlamda Türkiye’de de fiziksel şiddet gören kadınların ilişkiden çıkma kararının yılmazlık değişkeni üzerinden incelenmesi gereği doğmaktadır.

Kadının ayrılık kararı alıp almaması, aldığı sosyal desteğin niteliğine göre değişmektedir. Özellikle kadının daha önce ulaştığı destek kaynaklarının (başvurduğu emniyet güçlerinin ya da yaşadığı şiddeti paylaştığı aile ve akrabaların) şiddete rağmen evliliğin sürdürülmesinden yana tavır sergilemesi, kadının daha sonraki zamanlarda destek arayışından vazgeçmesine neden olabilir (Page ve İnce, 2008). Şiddet gören kadınlar, özellikle kendi aileleri tarafından görünmez olarak algılanabilir ve bu durum kadının kendini daha çok çaresiz hissetmesine yol açabilir. Şiddet gören kadın, toplumun şiddete dair algısı ve kadının rollerine ilişkin algılarından etkilenmektedir. Aile ve arkadaşlarından destek göremeyen kadın, kendini suçlama ve utanç duyma eğilimindedir ve bu durum kadının şiddet gösteren kişiyle anlaşmak zorunda hissetmesine neden olabilir, özellikle toplumun belirlediği “annelik kimliği” kadının ilişkide kalmasına etki edebilir (Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill, 2009).

Davis’in (2002) yaptığı çalışmada, şiddet görmüş yılmaz kadınların hayatta kalmak için umut, maneviyat, mizah duygusu ve destek sistemleri kullandığı; çocukları şiddet görmediği ve yaşamsal bir tehdit hissetmedikleri sürece kadınlar şiddet gördükleri evlilikte kalmak için büyük bir çaba harcadıkları görülmüştür. Few ve Rosen (2005) şiddet gören kadınların duygularını “budadıklarını” (cut-off) ve evliliklerine bu şekilde devam edebildiklerini ve bu durumun ise, yılmazlıklarını düşürdüğünü belirtmişlerdir.

İlişkiden çıkma kararının, hem yılmazlığın yüksek olması durumunda gerçekleştiği (Crawford ve ark., 2009; Lerner ve Kennedy, 2000), hem de ilişkiden çıktıktan sonra yılmazlığın artmasında, özellikle ilk altı ay sonrasında (Lerner ve Kennedy, 2000) önemli

bir faktör olduğu görülmüştür. İlk altı ay, TSSB çalışmalarında da olduğu gibi şiddetin psikolojik sonuçlarının en sık yaşandığı dönemdir.

Few ve Rosen'ın (2005) çalışmasında şiddet gören 28 kadından 11'i büyüdükleri ailede şiddete tanık olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada araştırmacılar, kadınların ilişkiyi sürdürmelerini, büyüdükleri ailede şiddete tanık olmaları veya maruz kalmalarına ve bunu süreç içinde normalleştirmeleriyle ilişkilendirmektedirler. Few ve Rosen'a göre, şiddet gören kadın şiddetin, sevgiyi ifade etme aracı olduğunu düşünebilir.

Bazı çalışmalara göre ise, kadının ayrılma kararı, şiddetin yoğunluğuna bağlı olabilmektedir. Anderson, Renner ve Danis'in (2012) çalışmasına göre daha sık fiziksel şiddet gören kadınlarda daha yüksek TSSB puanları alınmıştır. Şiddetin yoğunluğunun ve bu bağlamda zararlarının çok olması, bazı kadınların, öğrenilmiş çaresizlik geliştirebilmesine neden olmakta ve evliliği devam ettirmesine neden olmaktadır. Yoğun şiddet, bazı kadınlarda ise evliliği sonlandırmaya bile sığınmaevine gitmeyle sonuçlanabilir (Abrahams, 2007). Bazı çalışmalar kadının gördüğü yoğun şiddetin evliliğin tamamen sonlandırılması ile sonuçlandığını gösterirken (Horton ve Johnson, 1993), bazı çalışmalar, kadınların bir kısmının şiddet ne kadar yoğun olsa da evliliğe bir süre sonra geri döndüğünü ortaya koymaktadır (Snyder ve Fruchman, 1981).

Fiziksel şiddet gören kadınlar, çocuklarıyla ilgili endişelerinden bahsetmektedirler ve annelik kimlikleri onları ilişkiyi sürdürmeye eğilimli hale getirmektedir (Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill, 2009) Şiddet gören kadın için çocukların varlığı, ekonomik koşullar ve toplumsal tepkiler de göz önüne alındığında ilişkiyi sürdürme olasılığını yükseltmektedir (Strube,1988). Diğer taraftan ise çocukların bu şiddetten etkilenme olasılığı arttıkça, kadının yardım arama ve ilişkiyi sonlandırma düşünceleri artmaktadır (Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill, 2009; Strube, 1988). Özellikle çocukların yaşlarının küçük olması, kadına sorumluluk yüklemekte, kadının aileyi bir arada tutmasına yönelik sosyal beklentileri arttırmakta ve kadının şiddet gördüğü ilişkide kalma olasılığını yükseltmektedir (Strube, 1988). Bu bağlamda, Türkiye'de kadının çocuk sahibi olmasının, çocukların yaşlarının ve çocukların da şiddetten etkilenip etkilenmemesinin, kadının fiziksel şiddet gördüğü evliliği bitirip bitirmeme kararına nasıl etki edeceği merak edilmektedir.

İlişkiyi bitirme kararına etki eden önemli bir diğer değişken de kadının ekonomik refahıdır. Çalışmalar, kadının ekonomik gelirinin olmaması ve ekonomik olarak eşine bağımlı olmasının kadının şiddet gördüğü ilişkiden çıkmasını zorlaştırdığına işaret etmektedir (Strube, 1988; Strube ve Barbour, 1983). Horton ve Johnson'un (1993) çalışması ise, ilişkisini sonlandıran kadınların ayrılmadan önce psikolojik destek aldığını, daha az sayıda çocuğa sahip olduğunu, daha sık ve sert şiddete maruz kaldıklarını, güçlü sosyal destek kaynaklarına sahip olduklarını ve eğitim durumlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Birliktelik süresi uzadıkça kadının ilişkiyi bitirme kararı alması zorlaşmaktadır (Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill, 2009; Strube, 1988). Kadınlar, özellikle yeni bir ilişkiye başlamaktan korkmaktadırlar. Kadınlar, şiddet gördükleri ilişkiye alıştıklarını, söz konusu ilişkide bir düzen kurduklarını ve yeni bir düzen kurmaya hevesli olmadıklarını belirtmektedirler (Few ve Rosen, 2005). Bütün bu bilgiler ışığında, kadının ayrılık kararı almasının çok çeşitli etmenlere bağlı olduğu görülmektedir. Bu karmaşık karar verme sürecini incelemek kadının yılmazlığını incelemek açısından da önemlidir. Özellikle, evliliğinde fiziksel şiddet gören kadının, evliliğine devam etmesi ya da o evliliği bitirmiş olmasının yılmazlık düzeyleri üzerinde etkisi olup olmadığını incelemek bu çalışmanın temel amaçlarından biridir.

Sosyal destek, yılmazlığı artıran önemli bir faktördür. Olumsuz yaşam olayı sonrasında aile üyelerine, arkadaşlarına ve toplumsal kaynaklara rahatça ulaşabilen ve onlardan destek alan kişilerin, söz konusu olumsuz yaşam olayına uyum sağlaması ve üstesinden gelebilmesi daha kolay olmaktadır (Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill, 2009; Gizir, 2007; Davis, 2002). Fiziksel şiddet gören kadınlar, sosyal destek almakta güçlük çekmektedir. Bunun nedenlerinden biri, ailede yaşananların mahrem olarak algılanması nedeniyle aile içindeki ve dışarıdaki olası sosyal destek kaynaklarına bu konunun aktarılmaması ya da zorlukla aktarılmasıdır (Dişsiz ve Şahin, 2008). Dolayısıyla, fiziksel şiddet gören kadınların, sosyal destek alabilmesi oldukça önemlidir. Bu çalışmada, sosyal destek alan kadınların, evliliği bitmiş olsun ya da olmasın yılmazlıklarının yüksek olması beklenmektedir. Kadın, yaşadığı şiddeti anlatırken utanabilir ya da şiddet gösteren eş tarafından yaşadığı fiziksel şiddeti anlatması yasaklanmış olabilir (Davis, 2002). Ayrıca, sosyal destek almak için girişimde bulunan kadın, sosyal destek kaynakları tarafından

reddedilebilir veya eleştirilebilir (Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill, 2009). Bütün bunlar, şiddet sonrasında kadının sosyal destek almasını engelleyebilecek faktörlerdir ve sosyal desteğin azlığı, yılmazlığın da azalmasına neden olmaktadır. Fiziksel şiddet görüp sosyal destek kaynaklarını kullanabilen kadınlar ise, ilişkiden ayrılma ve yaşanan şiddetle başa çıkma noktasında daha başarılı olabilmektedirler (Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill, 2009; Davis, 2002). Bu bağlamda Türkiye’de de fiziksel şiddet gören kadınların algıladıkları sosyal desteğin yılmazlık değişkeni üzerinden incelenmesi önemlidir.

Davis’in (2002) yaptığı çalışmaya göre, şiddet gören kadınlar, yaşadıkları şiddetle başa çıkmada dini inançlarını kullandıklarını ve Tanrı’nın onları koruduğunu düşündüklerini belirtmektedir. Çalışmaya katılan kadınlara göre, inançları onları ayakta tutan güçtür. Bu bağlamda, şiddete maruz kalan kadınların dindarlık düzeylerinin yılmazlıklarıyla pozitif yönde ilişkili olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda, dini değerler, kadını şiddet gördüğü sağlıklı ilişkide daha uzun süre tutan bir neden olabilmektedir (Drumm ve ark., 2013). Bu nedenle, kadınların dindarlık düzeylerinin, fiziksel şiddet gördükleri evlilikten ayrılma kararlarıyla ilişkisini ve fiziksel şiddet sonrası yılmazlık düzeyleriyle ilişkisini, Türkiye kültüründe incelemek önemli görülmektedir.

Bu bağlamda ilişkiyi bitirme kararı alan kadınların yılmazlıklarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Anderson, Renner ve Danis, 2012; Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill, 2009). Özellikle ilişkinin sonlandırılmasından sonra geçen ilk 6 ayda travma sonrası stres belirtileri artsa da, bu 6 ay geçtikten sonra belirtiler azalmaktadır (Lerner ve Kennedy, 2000). Bu nedenle, ilk 6 aydan sonra yılmazlık düzeyinin artması beklenmektedir ve bu çalışmada da şiddet gördüğü ilişkiyi bitiren kadınlardan veri toplamak için ilişkinin bitmesinin üzerinden 6 ay geçmesi şartı aranmıştır.

1.1.Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Amaç 1.

Bu çalışmanın ilk amacı, fiziksel şiddet görüp evliliğine devam eden ve evliliğini bitiren kadınların, ilişkilerine devam etme ve ayrılma kararlarında aldıkları sosyal destek, çalışıp çalışmadıkları, eğitim düzeyleri, şiddetin yoğunluğu, büyüdükleri ailede şiddet görüp görmedikleri, çocuk sahibi olup olmadıkları, çocukların sayısı, çocukların babaları tarafından şiddet görüp görmedikleri, ayrılma kararı verdiklerinde tehdit edilip edilmedikleri, evlilik süresi ve aldıkları psikolojik desteğe göre farklılaşp farklılaşmadığının araştırılmasıdır.

Hipotez 1. Fiziksel şiddete maruz kalan kadınların ilişkilerine devam etme ve ayrılma kararları eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Hipotez 2. Fiziksel şiddete maruz kalan kadınların ilişkilerine devam etme ve ayrılma kararları bir işte çalışıyor olmalarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Hipotez 3. Fiziksel şiddete maruz kalan kadınların ilişkilerine devam etme ve ayrılma kararları psikolojik destek alma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Hipotez 4. Fiziksel şiddete maruz kalan kadınların ilişkilerine devam etme ve ayrılma kararları çocuk sahibi olmalarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Hipotez 5. Fiziksel şiddete maruz kalan kadınların ilişkilerine devam etme ve ayrılma kararları sahip oldukları çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Hipotez 6. Fiziksel şiddete maruz kalan kadınların ilişkilerine devam etme ve ayrılma kararları yaşadıkları fiziksel şiddetin yoğunluğuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Hipotez 7. Fiziksel şiddete maruz kalan kadınların ilişkilerine devam etme ve ayrılma kararları büyüdükleri ailede şiddet görmelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Hipotez 8. Fiziksel şiddete maruz kalan kadınların ilişkilerine devam etme ve ayrılma kararları aldıkları sosyal desteğe göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Hipotez 9. Fiziksel şiddete maruz kalan kadınların ilişkilerine devam etme ve ayrılma kararları evlilikte geçirdikleri süreye göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Hipotez 10. Fiziksel şiddete maruz kalan kadınların ilişkilerine devam etme ve ayrılma kararları çocukların babaları tarafından şiddet görüp görmediklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Hipotez 11. Fiziksel şiddete maruz kalan kadınların ilişkilerine devam etme ve ayrılma kararları ayrılma kararı verdiklerinde tehdit edilip edilmediklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Amaç 2.

Çalışmanın ikinci amacı evliliklerine devam eden ve evliliklerini bitiren kadınların yılmazlıkları arasında fark olup olmadığının araştırılmasıdır.

Hipotez 12. Fiziksel şiddet gördükleri evliliği sonlandıran ve evliliğe devam eden kadınlar yılmazlık düzeyleri açısından farklılık göstermektedir.

Amaç 3.

Çalışmanın üçüncü amacı ise, fiziksel şiddete maruz kalan kadınların eğitim düzeyleri, çalışma durumları, aldıkları psikolojik destek, algıladıkları sosyal destek ve dini başa çıkma düzeylerinin yılmazlıkları ile ilişkisinin araştırılmasıdır.

Hipotez 13. Eşinden fiziksel şiddet gören kadınların eğitim düzeyleri, çalışma durumları, dini başa çıkma düzeyleri, aldıkları psikolojik destek ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri yılmazlığı yordamaktadır.

1.2.Araştırmanın Önemi

Aile içi fiziksel şiddetin, son dönemde oldukça dikkat çekici bir konu olduğu ortadadır. Uzun zamandır var olan bu sorun, birçok ailede, kültürel normlar (kol kırılır yen içinde kalır, yuvayı dışı kuş yapar gibi şemalar) nedeniyle fiziksel şiddet gören kadın, genellikle bu sorunu gizli tutma eğiliminde olmuştur. Bu çalışmanın, fiziksel şiddete maruz kalan kadının yaşadığı şiddete rağmen sergilediği yılmazlık ile ilişkili dinamiklerini

incelemesi açısından Türkiye literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Alanda yapılan çalışmalar genellikle, şiddet gören kadınların uyguladıkları başa çıkma stratejilerine; şiddet sonrası yaşadıkları depresyon, travma sonrası stres bozukluğu gibi hastalıklara ve bireyde oluşan özgüven kaybına odaklanmaktadır (Açıkel, 2009; Davis, 2002; Walker, 1991).

Yılmazlık kavramı, 1980'lerde pozitif psikoloji çerçevesinde gündeme gelmiştir. Türkiye'de ise şiddet gören kadınların yılmazlıkları özellikle ayrılma kararı bağlamında incelenmemiştir. Fiziksel şiddete maruz kalmak birçok kadının yaşamlarında uzun süren aksamalara neden olmaktadır. Özellikle Türkiye'de aile içinde yaşanan şiddetin aile dışına çok fazla yansıtılmaması nedeniyle, kadınların şiddet yaşantısıyla ve sonuçlarıyla başa çıkması oldukça zor olmaktadır. Bu nedenle Türkiye örneğinde yapılacak bu çalışma şiddet gören kadınların yılmazlık düzeylerini incelemesi açısından önemli olmakla birlikte, kadınların yaşanan bu olumsuz yaşam olayı sonrasında yaşamlarına tekrar uyum sağlayabilmeleri ve yaşamlarına kaliteli şekilde devam edebilmelerini de incelemesi açısından oldukça gereklidir. Evliliğini sonlandıran ve evliliğine devam eden kadınlar arasındaki yılmazlık düzeylerini incelemek de bu açıdan önemlidir.

İlişkiden ayrılarak fiziksel şiddeti sonlandırmış kadınların demografik özelliklerine bakılması sonucunda elde edilecek bilgiler, şiddet görmesine rağmen ilişkiden ayrılamayan kadınların demografik özellikleriyle karşılaştırılacaktır. Bu karşılaştırmanın, Türkiye kültüründe incelenmesi bir ilki oluşturması açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda hangi demografik özelliklerin şiddet mağduru kadınların eşinden ayrılmasını sağladığı ve hangi demografik özelliklerin onların evliliklerinden çıkmasını zorlaştırdığını ortaya koymak açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda bu kadınların yılmazlık düzeylerinin karşılaştırılacak olması ve yılmazlık düzeylerinin artmasına katkıda bulunacak değişkenlerin araştırma kapsamında incelenecek olması da psikoloji literatürüne önemli bir katkı sunma potansiyeline sahiptir.

Bu çalışmadan elde edilecek verilerin, fiziksel şiddet gören kadınları daha iyi anlamaya olanak sağlayacağı, bu kadınların rehabilitasyonunda ve onlara yönelik geliştirilecek sosyal politikalarda yararlanabileceği düşünülmektedir.

1.3.Tanımlar

Şiddet. Bir kişinin ya da grubun, diğer bir kişiye ya da gruba uyguladığı, şiddet görende yaralanma, mahrumiyet, psikolojik bir sorun, gelişimsel bir hasar ve hatta ölüm gibi sonuçlara yol açabilecek şekilde kasıtlı olarak uygulanan güç ya da zorlamadır.

Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet. Cinsiyet temelli olmak üzere, kadına fiziksel olarak acı çektirmeyi amaçlayan keyfi ya da zorlayıcı davranışlardır.

Yılmazlık. Olumsuz ve zorlayıcı bir yaşam olayının ardından, bireyin kendini toparlayarak duruma uyum sağlaması ve bu uyumu sürdürebilmesidir.

Sosyal Destek. Kişinin diğer bireyler, gruplar ve daha büyük topluluklar aracılığıyla sosyal bağlarını kullanarak ulaşabildiği duygusal ve araçsal destektir.

Dini Başa Çıkma. Kişinin yaşamsal zorluklarda bir başa çıkma stratejisi olarak inancını ve inancının gerektirdiği eylemleri kullanmasıdır.

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmanın amacı ve hipotezleri bağlamında bahsedilen değişkenler ve bu değişkenlerle ilişkili yapılan araştırmalar yer almaktadır.

2.1. Yılmazlık

2.1.1. Yılmazlığın Tanımı ve Kuramlar

19. yüzyıl ve 20. Yüzyılın başlarında ‘bireyin çevreye uyumu’ konusundaki çalışmalar ön plana çıkmıştır. 1960’lara kadar özellikle gelişim psikolojisi alanında, çocuk ve ergenlerde risk (biyolojik kalıtım, doğumsal tehlikeler ve yoksulluk gibi çevresel zorluklar) ve risk sonrası uyum çalışmalarının yapıldığı görülmektedir (Masten ve Reed, 2002). Yılmazlık kavramı da, bu bağlamda öncelikle gelişim psikolojisi çerçevesinde ortaya atılmış ve çocuklar üzerinde çalışılmıştır (Humphreys, 2003). Yılmazlık çalışmalarının başlangıcına baktığımızda, ilk çalışmalar yüksek risk grubundaki çocuklarla yapılmış ve “incinirlik” (vulnerability), “strese dayanıklı” (stress-resistant) ve “yılmaz” (resilient) gibi kavramlar kullanılmıştır. Yılmazlık konusunda ilk çalışmalar, Werner ve Smith (1982), Garmezy (1987; 1985) ve Rutter (1987) tarafından yapılmıştır (akt. Grotberg, 1997).

Yılmazlık konusunda yapılan çalışmalar genellikle çocuklukta yılmazlık; profesyoneller, ebeveynler ve öğretmenler vasıtasıyla çocukta yılmazlık kaynaklarının çoğaltılması ve yılmazlık bağlamında, genler ve nörodavranışsal gelişim süreçlerine odaklanmıştır (Prince-Embury, 2013). Ayrıca yılmazlık kavramı grup ve topluluk bağlamında da çalışılmaktadır (Grotberg, 1997). Bu çalışmada, yılmazlık tanım ve kavramları bireysel düzeyde ele alınmıştır.

Yılmazlık kavramı, varoluşçu yaklaşımların uzantısı olarak ortaya çıkmış ve yeterlilik odaklı yaklaşım üzerine temellenmiştir. Yılmazlık kavramının çıkışındaki esas soru, risk içeren yaşam olaylarından sonra bazı insanlar psikolojik olarak tekrar sağlığına kavuşamazken, bazılarının bunun üstesinden nasıl geldiğidir (Masten ve Reed, 2002). Bu

soru, insanın pasif değil, aktif bir konumda olduğu ve kaynaklarını kullanıp değişim yaratabileceği düşüncesi ile cevaplanmıştır (Bayraklı, 2010). Yılmazlık paradigması, risk sonrası oluşan anormal tepkileri değil, sağlıklı tepkilerin incelenmesini önerir (Zautra, Hall ve Murray, 2010).

Latince kökenli olan *Resilience* kavramı dilimize “esnek” olarak çevrilebilir. Türkçe literatürde, kavramın farklı çevirilerinin kullanıldığı görülmektedir ve bunların en sık kullanılanları “psikolojik sağlamlık/ dayanıklılık” (Basım ve Çetin, 2011; Kararımak, 2006), “yılmazlık (Bayraklı ve Kaner, 2010)” ve “kendini toparlama gücü”dür (Terzi, 2006). *Resilience* kavramı, anlam olarak bu çevirilerin hepsini karşılamakta fakat bu kavramın karşılığını kullanım kolaylığı açısından *yılmazlık* kelimesi daha net vermektedir. Mesela, *resilient* kavramı Türkçe olarak kullanılmak istendiğinde, diğer kavramların cümle içinde kullanılması daha zor olabilmektedir. Örneğin, “*resilience*” kavramı, “*psikolojik sağlamlık*” olarak kullanıldığında, “*resilient*” kavramı “*psikolojik olarak sağlam birey*” gibi uzun ve okunurluğu zorlaştıran kavramlara dönüşmektedir. “*Başa çıkma özyeterliliği*” kavramını incelersek, yine aynı şekilde bireye uyarlanmaya çalışıldığında “*başa çıkma özyeterliliği yüksek birey*” ya da “*başa çıkma özyeterliliği olan kişi*” haline gelmekte ve cümlede kullanılması zorlaşmaktadır. *Resilience* kavramı, “yılmazlık” olarak kullanıldığında ise “*resilient*” kavramı rahatlıkla “*yılmaz birey*” olarak çevrilebilmekte; daha uygun ve kullanılabilir hale gelmektedir. Bu nedenle bu çalışmada, *resilience* kavramı, *yılmazlık* olarak kullanılmıştır.

Eğer bir çocuk için “yılmaz” sıfatı kullanılıyor ise, bu durum, çocuğun zorluklar yaşadığını, bu zorluklar sonrasında çocuğun yaşına ve yetiştiği alt kültüre rağmen gelişimsel görevlerini oldukça iyi tamamladığını ifade etmektedir. (Masten ve ark., 1999). Yılmazlık, insanın zorlukla yüzleşme, zorluğun üstesinden gelme ve bu zorluktan daha güçlü olarak çıkma kapasitesi olarak tanımlar (Rutter, 2007; Grotberg, 1997). Zautra, Hall ve Murray (2010) yılmazlığı “bireyin, yaşadığı strese sonra, hayata verdiği anlam konusunda köklü değişiklikler yaşamadan, strese dayanabilmesidir” şeklinde tanımlar. Bir diğer tanıma göre yılmazlık, bireyin, önemli bir sıkıntı veya travma deneyimine rağmen, olumlu uyum sağlamasında etkili olan dinamik bir süreçtir (Masten ve Reed, 2002; Luthar ve Cicchetti, 2000). Yılmazlık akut stres, travma gibi zorluklara karşı bireyin başarılı uyum kapasitesini yansıtır ve sadece patolojinin olmaması değil, koruyucu faktörlerin

geliştirilebildiği aktif bir süreçtir (Feder, Nestler, Westphal ve Charney, 2010). Görüldüğü gibi, psikoloji literatüründeki yılmazlık tanımlarına baktığımızda benzer olmakla birlikte işevuruk tanım açısından farklılıklar gözlenmektedir.

Yılmazlık kavramını açıklamada ‘toparlanma’ ve ‘sürdürülebilirlik’ olmak üzere iki önemli nokta vardır. Toparlanma (recovery), kişinin zorlu yaşam olayından sonra psikolojik dengesini tekrar sağlayabilmesidir. Elbette, bu olumsuz deneyimin psikolojik izleri kalabilir. Sürdürülebilirlik (sustaining) ise, bu psikolojik denge halinin devam ettirilebilmesidir. Psikolojik dengenin sürdürülebilmesi, duygusal olarak nötr bir hali değil, aksine devam eden ve amaçlı bir duygusal katılımla mümkündür (Zautra, Hall ve Murray, 2010). Yani sürdürülebilirlik, pozitif arayışlar içerir.

Gelişim literatüründe yapılan ilk çalışmalar sonrasında yılmazlık konusunda bazı modeller geliştirilmiştir. Bunlardan biri, dengeleyici modellerdir. Dengeleyici modeller, yılmazlığın varlıklar, kaynaklar ve teşvik edici faktörler ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Örneğin zeka ve sempatik kişilik kişinin varlık ve kaynakları arasında sayılabilir. Bireyin, güçlü destek sistemlerine ulaşabilir olması de, koruyucu faktörler arasında değerlendirilir. (Prince-Embury, 2013).

Rutter (2007) yılmazlık kavramını açıklarken üç koşuldan bahsetmektedir. *Birincisi*, yılmazlık ancak bir risk durumunun üstesinden gelmeye bağlıdır. Bir risk ya da zorluk olmadan yaşamını başarılı olarak devam ettiren kişiler yılmaz bireyler olarak tanımlanamazlar ve yılmazlıktan bahsedilebilmesi için bir risk durumunun olması gerekir. *İkinci olarak*, yılmazlık, bireyin kişilik özelliklerini (personality traits) ifade etmemektedir. *Son olarak*, bireyin yılmazlık kapasitesinin artırılmasında başa çıkma ve problem çözme becerilerinin kazandırılması gibi yöntemler uygulanabilir (Rutter, 2007). Grotberg’e göre (1997) yılmazlık, çocuğun gelişim sürecinde oluşur. Yılmazlık her bireyde var olan bir potansiyeldir ve zorluk içeren olay ile birlikte ortaya çıkar. Bazı insanların daha yılmaz olmasının nedeni ise, bireyin, çocukluğundan beri çevresi ile olumlu ilişki içerisinde olması ve koruyucu faktörlerle desteklenmesinden kaynaklanmaktadır.

Yılmazlığın kişilik özelliği mi yoksa süreç mi olduğu konusunda görüş birliği tam olarak sağlanamamıştır. Kişilik özelliği (trety) kavramının doğuştan getirilen sabit bir özelliği ifade etmesi nedeniyle, yılmazlığın bir süreç olduğu görüşü ağır basmaktadır

(Prince-Embury, 2013). Yılmazlığın, ‘zorlayıcı yaşam olayları karşısında geliştirilen uyum’ olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kişinin her yeni olumsuz yaşam olayı için yeni bir strateji geliştirmesi kişilik özelliği (treyt) kavramının özüne ters düşmektedir. Bireyin yılmazlık kapasitesi, insanın içsel süreçleriyle gelişebileceği gibi, komşuluk ilişkilerinden içinde bulunduğu toplumun normlarına kadar bir çok koşuldan etkilenebilir. (Zautra, Hall ve Murray, 2010). Connor ve Davidson’a (2003) göre, yılmazlık, ölçülebilir, değiştirilebilir ve tedavi ile artırılabilir bir uyum sürecidir. Rutter’a (2007; 1987) göre de yılmazlık bireylerin “değişmez” özellikleri olarak görülemez, çünkü yaşadığı bir zorluğun üstesinden gelebilen bir birey, başka bir zorluğa uyum sağlayamayabilir.

Yılmazlığın sabit bir kişilik özelliği mi yoksa değişebilir bir özellik mi olduğu sorusuna Block tarafından bir çözüm getirilmeye çalışılmıştır. Block, yılmazlığın kişilik özelliği olan boyutunu “ego-yılmazlığı” olarak adlandırmıştır (akt. Luthar, Cicchetti ve Becker, 2000). “Ego-yılmazlığı”nın altında yatan temel süreci ise duygu esnekliği olarak belirlemiş ve bu kavramı yine uyum süreçlerini içeren ama genellikle kalıcı bir özellik olarak nitelmiştir (akt. Prince-Embury, 2013). Bu bağlamda, yılmazlık ise, halen değiştirilebilir bir süreci ifade etmektedir. Kobasa (1979) gibi araştırmacılar ise, kişilik özelliği olarak gördükleri yapıyı “dayanıklılık (hardiness)” kavramını kullanarak tanımlamışlardır

Yılmazlık kavramına oldukça benzeyen fakat birçok açıdan yılmazlıktan ayrılan kavramlar bulunmaktadır. Yılmazlık kavramını daha iyi belirleyebilmek amacıyla bu kavramlara değinilmesi yararlı görülmektedir.

İncinirlik (vulnerability). Bu kavram savunmasızlık, saldırıya açıklık, zayıflık gibi kavramlarla ilişkilendirilebilir; yaş, yetenek eksikliği veya risk nedeniyle özel bir ilgiye gereksinim duymak olarak tanımlanabilir. Yılmazlık, kavram olarak olumlu bir güce işaret ederken, incinirlik, olumsuz bir özelliktir (Masten ve Reed, 2002).

Sağlık (health) ; iyi oluş (well-being). Sağlık, fiziksel, duygusal ve sosyal açıdan bireyin iyilik haline işaret eder fakat bu kavram olumsuz bir yaşam olayını içermez. Yılmazlık, sağlık üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. İyi oluş ise, bireyin psikolojik olarak anormal bir duruma sahip olmadığını ifade eder (akt. Bayraklı, 2010).

Stres. Organizma, çevresiyle uyumunu ve yaşamsal faaliyetlerini tehdit eden genellikle beklenmedik uyarıcılara karşı tepki verir (Feder, Nestler, Westphal ve Charney,

2010). Bu tepki, fizyolojik, davranışsal, bilişsel ve duygusal süreçleri barındırmaktadır (Hisli Şahin, 1998). Yılmaz bireyler, stres tepkilerinin sonrasında çevresiyle uyumunu tekrar sağlayabilen kişilerdir (Zautra, Hall ve Murray, 2010).

Dayanıklılık (Hardiness). Kobasa, Allport ve Maddi gibi varoluşçu psikologlar tarafından ortaya konulan dayanıklılık kavramı adanmışlık (bireyin kendini olaya dahil hissetmesi), kontrol etme (bireyin olay üzerinde kontrol sahibi olma inancı) ve meydan okuma (bireyin zorluğa müdahale etme isteği ve bunun sonucunda gelişeceğine olan inancı) gibi süreçleri içerir ve bütün bu özellikler yılmazlığın yordayıcısı olarak görülür (akt. Bayraklı, 2010).

Travma sonrası gelişim, travma sonrası büyüme. Yaşanılan zorlayıcı durumun ardından verilen mücadelenin kişinin önceki haline göre, kendilik algısında, kişiler arası ilişkilerde ve yaşama verdiği anlam gibi özellikleri üzerinde daha olumlu sonuçlar vermesidir (Aker, Özlü ve Yıldız, 2010).

2.1.2. Yılmazlıkta Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler

Yaşanan zorluk sonrasında bireyin yaşadığı olumsuz sonuçlara odaklanan “klasik hastalık modelleri” ile, bireylerin yaşanan zorluğa uyumu incelenmemekte ve bireyin travma sonrasına ilişkin belirgin olumlu tepkiler genellikle gözden kaçmaktadır (Zautra, Hall ve Murray, 2010). Bu nedenle, farklı ve daha pozitif bir bakış açısı getirmesi dolayısıyla yılmazlık kavramı son yıllarda, dikkat çeken bir konu olmaktadır.

Rutter (2007) yılmazlık sürecini üç aşamayla açıklamaktadır. Bunlar;

1. Risk durumunun ortaya çıkması,
2. Bu durumla baş etme aracı olarak da tanımlanabilecek koruyucu faktörler ve
3. Risk durumundan sonra kişinin koruyucu faktörlerin yardımıyla bu riske uyum sağlamasıdır.

Bu noktada öncelikle risk kavramından bahsetmek yerinde olacaktır. Risk, kişinin yaşadığı önemli ve olumsuz yaşam olayı olarak tanımlanabilir. Yoksulluk, doğal afetler, savaş, ebeveynde var olan psikopatolojik sıkıntılar, şiddete maruz kalmak, boşanma, cinsel taciz, fiziksel engelle sahip olmak, terör gibi yaşam olayları risk faktörlerine örnek gösterilebilir (Kararın, 2006). Birçok teorisyen, yılmazlık çalışmalarının bir risk koşulunun olmadığı durumlarda yapılamayacağını belirtmektedir (Prince-Embury, 2013).

Birey, mevcut başa çıkma becerilerini ve çevresel kaynaklarını kullanarak ya da yeni beceriler ve kaynaklar geliştirerek yaşadığı olumsuz yaşam olayıyla yüzleşir. Burada, *kaynak* kavramı, insanların uyum süreçlerinde rol oynayan, sosyal ve maddi varlıklarını belirtir (Masten ve Reed, 2002). Yaşanan riskin ardından yılmazlığın ortaya çıkabilmesi için gerekli olan diğer mekanizma koruyucu faktörlerin devreye girmesidir. Bu bağlamda, koruyucu faktörleri incelemek önem arz etmektedir. Başa çıkma becerileri, kişisel temsiller ve şemalar, yaşamsal bir amaç sahibi olmak, eve veya işe duyulan olumlu duygusal bağlılık, duygu düzenleme ve psikolojik iyi oluş gibi özellikler ile birlikte bireyin dahil olduğu toplumun kültürel değerleri, inançları ve normlarını incelemek, yılmazlık kaynaklarını yani koruyucu faktörleri anlamayı kolaylaştırabilir (Zautra, Hall ve Murray, 2010).

Koruyucu faktörler, genellikle içsel/bireysel ve dışsal/çevresel faktörler olarak iki gruba ayrılır. Bireyin zorluk sonrası yaşadığı olumsuz deneyimleri azalttığı, zorluğa uyumu ise genellikle kolaylaştırdığı belirtilir. Riski yaşayan birey, koruyucu faktörler ile birlikte yaşadığı olumsuz deneyime uyum sağlayabilmekte daha başarılı olabilir (akt, Kararımak, 2006).

Bireysel destek kaynakları, zeka, kolay mizaç (easy temperament), içsel kontrol odağı, özyeterlik, yüksek benlik saygısı, etkili problem çözme becerisi, iyimserlik, umut gibi özellikler olarak; çevresel destek kaynakları ise, aile, arkadaş ve toplumdaki sosyal destek, kurum ve kuruluşlar vasıtasıyla alınan profesyonel (psikolojik, hukuki ya da ekonomik) destek, dini örgütlerden alınan destek olarak sıralanabilir. Son olarak bireyin kullandığı bireysel ve çevresel destek kaynaklarının etkileşimi ve bireyin bu etkileşimi gerçekleştirip gerçekleştirmediği de üçüncü bir koruyucu faktör olarak belirlenebilir (akt, Gizir, 2007).

Grotberg (1997) de, çocukların yılmazlık sergileyebilmesi için gereken koruyucu faktörleri 3 grupta ele alır. Bunlar, dışsal destek ve faktörler, içsel/kişisel dayanıklılık ve sosyal yeteneklerdir. Dışsal faktörler, güvenilir ilişkiler, eğitim, aile dışından gelen sosyal destek, özerkliğin aile tarafından desteklenmesi, sağlıklı rol modellerdir. İçsel/kişisel dayanıklılık, bireyin sevildiği hissi, özerklik, benlik saygısı, umut, tanrı inancına sahip olma, güven, kontrol odağı, empati ve digergamlık gibi özelliklerdir. Sosyal yetenekler ise,

yaratıcılık, ısrarcılık, mizah anlayışına sahip olmak, dürtü kontrolü, problem çözme becerisi, güvenilir ilişkiler arama ve zihinsel yeteneklerdir.

Çocukluk yılmazlığını inceleyen ilk çalışmalar koruyucu faktörleri anlamada yararlı olacaktır. Grotberg (1997), yaptığı bir çalışmada sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve genel kültürü gelişmemiş çocuklarda da yılmazlık düzeyinin yüksek olabileceğini göstermiştir. Benlik saygısının yüksek oluşu, problem çözme becerisine sahip olmak, güven hissedilen ve özerk olan çocuklarda yılmazlığın daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Gelişimsel güçlüğü olan, benlik saygısı düşük, cezalandırılmaya alışkın, anlaşılmaya ihtiyaç duyan çocuklarda ise yılmazlık düzeyleri oldukça düşmektedir. Grotberg, bu çalışmada cinsiyet farklılıklarını da incelemiştir. Kız çocuklarının daha fazla güvenilir ilişki kurduğunu, özerklik sahibi olmak için dışarıdan daha fazla destek aldıklarını (dışsal faktörler); benlik saygılarının daha yüksek olduğunu, daha ilişkisel ve problem çözme odaklı davrandıklarını (içsel faktörler) göstermiştir. Grotberg, aynı çalışmada kültürel farklılıkları da göz önünde bulundurmuş ve Sudan, Nambia ve Ermenistan gibi ülkelerdeki çocukları karşılaştırmıştır. Genel olarak rol modeli olan, yararlanabileceği kaynaklara sahip, sonuçlara dair umut ve inanç sahibi, iletişim ve problem çözme becerisi yüksek, daha az cezalandırılan ve özerklik hissi gelişmiş çocuklarda yılmazlığın da yüksek olduğu görülmüştür. Grotberg'in çalışması 12 yaşına kadar çocukların yılmazlık düzeylerini geliştirebildiklerini, ihtiyaç ne ise ve yardım neredeyse yönelebildiklerini göstermiştir. Ceza algısının olduğu durumlarda ise yılmazlık düşmektedir. Ayrıca, 4-6 yaş aralığındaki çocuklar, zorluk durumlarında ebeveyn desteğinden daha çok faydalanmaya çalışmaktadırlar (Grotberg, 1997).

Garmezzy (1987) ise şizofreni hastası yetişkinlerin, çocuklarıyla yaptığı bir çalışmada, strese dayanıklı çocukların özelliklerini tespit etmeye çalışmış ve erken dönem psikiyatrik bozukluklarla ilişkili altı ailesel risk faktörü saptamıştır. Bunlar, evlilikle ilgili ciddi sıkıntılar, düşük sosyal statü, kalabalık aile nüfusu, babanın suçlu olması, annenin psikiyatrik sorunu ve çocuğu koruyucu aileye yerleştirme kararıdır. Garmezzy, çocuğun başa çıkma becerilerini güçlendiren koruyucu faktörleri 3 grupta toplamıştır: Çocuğun kişilik eğilimleri, destekleyici aile ortamı ve dışsal destek sistemleri. Çocuğun kişilik eğilimleri, stres yaratan durumlara karşı uyum sağlamasında etkili olan kişilik özelliklerini içerir. Garmezzy'nin çalışmasının sonuçları, zeka puanı, sosyo-ekonomik durumu ve pozitif aile uyumu (ebeveyn-çocuk ilişkisinin istikrarlı ve kaliteli olması) yüksek olan çocukların

stres altında akranlarıyla daha sosyal olabildiklerini ve daha yetkin davranabildiklerini göstermiştir. Kız çocuklarda bu değerlerin yüksek olduğu belirlenmiştir. Özellikle bu çalışma strese karşı verilen tepkinin kişisel ve çevresel faktörlere göre değiştiğini ortaya koymuştur.

Yetişkin yılmazlığını inceleyen çalışmalar ise oldukça sınırlı sayıdadır (Bonanno, Galea, Buciarelli ve Vlahov, 2007). Özellikle yılmazlık orta yaşlı bireylerde (35-65) nispeten daha az çalışılmış bir konudur (Ryan, 2009). Nitekim, bireyler için orta yaş dönemi, iş koşullarının değişmesi, boşanma, evlilik ya da yeniden evlenme, kariyer geçişleri, emeklilik, sağlık problemleri gibi birçok gelişimsel risk kaynağını içermektedir (Lachman, 2004). Yapılan çalışmalar, çocukluk çalışmalarındakilere benzer koruyucu faktörlerin yetişkinlik yılmazlığında da geçerli olduğunu göstermektedir. Yetişkin yılmazlığı konusunda yapılan çalışmalarda genellikle, etnik köken, yaş, eğitim düzeyi gibi faktörler incelenmiştir (Bonanno, Galea, Buciarelli ve Vlahov, 2007).

Masten ve Wright (2009), bağlanma stilleri, sosyal destek, zeka, problem çözme becerileri, öz düzenleme becerileri, dikkat ve duygu düzenleme becerileri, motivasyon, anlamlandırma becerisi, kültürel gelenekler ve din ile meşgul olma gibi değişkenleri yaşam sürecinde karşılaşılan zorluklar karşısında etkili olan koruyucu faktörler arasında saymaktadır. Frankl'a (2013) göre, anlamlılık hissi (yaşama dair yüklenen anlamlar, din ya da diğer inanç sistemleri vb.) kişinin yılmazlığı konusunda oldukça önemlidir.

Burada yetişkin yılmazlığı konusunda yapılan bazı çalışmalara yer vermek yararlı olacaktır. Bonanno ve arkadaşlarının (2007) yaptığı 11 Eylül saldırılarına tanık olan, yaralanan ya da bir yakını kaybedenlerle yapılan bir çalışmada, eğitim durumu, gelir durumu, yaş, cinsiyet, etnik köken, depresyon, madde kullanımı, sosyal ve maddi kaynakların kullanılabilir oluşu ya da kaybı gibi değişkenler ile yılmazlık ilişkisi incelenmiştir. Yılmaz olduğu tespit edilen grubun TSSB belirtileri gösteren gruba göre depresyon puanlarının daha düşük olduğu, daha az madde kullandıkları görülmüştür. Yüksek yılmazlık puanları, daha az gelir kaybı, algılanan sosyal destek kaynaklarının olması, daha az kronik hastalıklar ile ilişkili görülmüştür. Ayrıca, 18-24 yaş arasındaki katılımcıların 65 yaş üstündeki katılımcılardan ve kadınların erkeklerden daha az yılmazlık sergiledikleri tespit edilmiştir. Etnik kökenler temelinde yapılan karşılaştırmalarda ise,

sosyo ekonomik düzey kontrol edildikten sonra en yüksek yılmazlık gösteren grubun Asya kökenli katılımcılar olduğu görülmüştür.

Kararırmak (2007) 1999 depremi sırasında Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya ya da Yalova illerinde yaşamış olan 363 kişiyle yaptığı çalışmada, olumlu duygulara sahip olmanın yılmazlığı yordadığını tespit etmiştir. Ayrıca dolaylı olarak iyimserlik, umut ve benlik saygısının yılmazlıkla ilişkili olduğu görülmüştür.

Bu arada, yılmazlık kavramı gelişim literatüründe çocuk çalışmalarıyla ortaya çıksa da, yetişkin yılmazlığına dair ölçüm araçları daha fazladır. Çünkü gelişim psikologları yaşanan olumsuz yaşam olayıyla ilgili soracakları sorular sonrasında çocuğun kendini suçlamasına sebebiyet vermemek amacıyla, çocuk hakkındaki ölçümleri çevresel şartlar ve ebeveyn görüşleri bazında değerlendirme eğilimindedir. Ayrıca, “yılmaz çocuk” etiketi bir yenilmezlik sanrısı yaratarak çocukları “incinebilir” hale getirebilir (Prince-Embury, 2013).

2.2. Kadına Yönelik Şiddet

Bu bölümde, şiddet kavramı ve şiddetin türleri, kadına yönelik şiddetin nedenleri ve sonuçları, Türkiye ve dünyada şiddet üzerine yapılmış çalışmalar ele alınmıştır.

2.2.1. Kadına Yönelik Şiddet ve Yaygınlığı

Amerikan Psikoloji Derneği (APA) şiddeti, tecavüz veya cinayet gibi saldırganlığın aşırı formu olarak tanımlamıştır (APA, <http://www.apa.org/topics/violence/>). Şiddet uygulayan kişiler şiddeti uyguladıkları kişiye göre daha güçlü oldukları konuları şiddet aracı olarak kullanırlar ve bunlar genellikle fiziksel güç, ekonomik güç ve kültürel güç olabilir (Gökmen, 2009). Dünya Sağlık Örgütü'nün 2002 yılı Dünya Sağlık Raporunda, şiddet önemli yaşamsal risk kaynakları arasında yer almaktadır. Söz konusu raporda şiddet, kişinin kendisine yönelik gerçekleştirdiği şiddet, kişiler arası şiddet ve kolektif şiddet olmak üzere üç geniş kategoride sınıflandırılmıştır. 2000 yılında, şiddetin neden olduğu ölüm sayısı 700 bin civarındadır. Bu ölümlerin %50'si intihar davranışı, %30'u kişiler arası şiddet, %20'si ise kolektif şiddet nedeniyle gerçekleşmiştir (DSÖ, 2002).

DSÖ'nün 2002 yılı raporuna göre kişiler arası şiddet, bir diğer kişiye karşı, tehdit veya gerçek, fiziksel zorlama ya da güç kullanarak, yaralanma, ölüm, psikolojik sorunlar,

gelişme bozukluğu ya da yoksunluk ile sonuçlanan davranışlardır. 2000 yılında yapılan bir çalışmada, kişiler arası şiddetin, 15-44 yaş arası bireylerin ölüm sebepleri arasında 6. sırada olduğu görülmektedir (DSÖ, 2002).

Aile içi şiddet de, kişiler arası şiddet türlerinden biri olmakla birlikte, bu şiddet türünde genellikle şiddetin erkek tarafından kadına uygulandığı gözlenmektedir. Ayrıca, aile içi şiddet, anne ya da baba tarafından çocuğa gösterilen şiddeti ve bazen de kadının erkeğe uyguladığı şiddeti içerir (Page ve İnce, 2008; Stewart ve Robinson, 1998). Bu bağlamda, aile içi şiddetin tanımını yapacak olursak; aile içi şiddet, aile üyeleri arasında ya da kan bağı içeren ilişkilerde, bir üye tarafından diğer üyeye uygulanan ve bedenini, psikolojik bütünlüğünü ya da özgürlüğünü riske atan eylem, zorlama ya da baskı içeren davranışlar olarak tanımlanabilir (Stewart ve Robinson, 1998).

Aile içi şiddet türlerinden en sık rastlanana daha önce de bahsettiğimiz gibi genellikle biyolojik, ekonomik ve toplumsal olarak daha güçlü sayılan erkeğin kadına yönelik uyguladığı şiddettir (Page ve İnce, 2008). Bu çalışmada, aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddet kavramı kullanılacaktır. Kadına yönelik şiddet, Birleşmiş Milletlerin (BM) Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesinde (1993) “kadınlara fiziksel, cinsel ya da psikolojik olarak acı çektirmek amacıyla kamusal alanda ya da özel alanda meydana gelen cinsiyet temelli keyfi ya da zorlayıcı davranışlar ya da tehditler” olarak tanımlanmıştır.

Önceleri, kadına yönelik şiddet çalışmaları fiziksel şiddet kapsamında incelenmiştir. Daha sonra bu tanımın kapsamı genişletilmiş; partner tecavüzü, pornografik yayınlar, psikolojik baskı, ekonomik olarak mahrum bırakma gibi faktörler de şiddet kapsamında ele alınmıştır (Açıkel, 2009; Gökmen, 2009). Yani kadına yönelik, fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik olarak gerçekleşebilir (ICRW, <http://www.icrw.org/what-we-do/violence-against-women>).

Aile içi şiddet, dünyanın bütün bölgelerinde görülmektedir. Defalarca yapılan çalışmalar, bütün ülkelerde, düşük ya da yüksek oranlarda aile içi şiddetin mevcut olduğunu göstermiştir (Stewart ve Robinson, 1998). Dünya Sağlık Örgütü'nün 2002 yılındaki raporuna göre, toplam kadın nüfusunun %10'u ile %50'si arasında kadın, yaşamları boyunca, yakın ilişkide oldukları partnerlerinden fiziksel şiddet gördüklerini belirtmişlerdir.

Avrupa Birliđinin 15 ülkesinde 212 şehrinde toplam 13 bin 457 kişiyle yapılan çok düzeyli bir analiz sonucuna göre, katılımcıların %40.6'sı tanıdığı bir şiddet mağduru kadın olduğunu belirtmiştir (Gracia ve Herrero, 2006). United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women'ın 99 ülkede yapılmış araştırmaları sunduğu yaygınlık verilerine göre, yaşamları boyunca herhangi bir partnerlerinden fiziksel şiddet görmüş kadınların oranının %8 ile %60 arasında değiştiği görülmüştür (UN Women, 2013). 2000 ve 2003 yılları arasında 15-49 yař arasında 1500 yerleşim yerinde, 24 bin 97 kadınla yapılmış bir çalışmada, fiziksel ya da cinsel şiddetin yaşam boyu yaygınlığı % 15 ile % 71 oranında bulunmuştur (Garcia-Moreno, Jansen, Ellsberg, Heiseve ve Watts, 2005). İngiltere'de 11 bin 503 kadının katıldığı bir çalışmada, kadınların %17'sinin hayatının bir döneminde fiziksel şiddet yaşadığı görülmüştür, son 12 ayda şiddet görenlerin oranı ise % 4.3'tür (Khalifeh, Hargreaves, Howard ve Birdthistle, 2013). 10 bin 188 katılımcı ile Bolıvy'a da yapılmış bir araştırmada, son bir yılda şiddet gördüğünü söyleyen kadınların oranı, % 47,2'dir. Bu kadınların % 19.2'si hem fiziksel hem psikolojik şiddet gördüğünü belirtmiştir (Meekers, Pallin ve Hutchinson, 2013). Hindistan'da, 1998 ve 1999 yıllarında yapılan bir çalışma kapsamında 83 bin 627 kadından toplanan verilere göre, kadınların % 60'ı hayatlarının bir döneminde, % 9,3'ü ise son bir senede şiddet gördüklerini belirtmişlerdir (Ackerson, Kawachi, Barbeau ve Subramanian, 2008). İran'da yapılan ve 1000 kişilik bir örneklemeden alınan sonuçlara göre, yaşam boyu aile içi şiddet deneyimi oranı % 38.7, son 1 yılda yaşanan aile içi şiddet deneyimi oranı ise % 6.6'dır (Rasoulıan ve ark., 2014). Suudi Arabistan'da 2 bin 301 kadınla gerçekteşirilen bir çalışmada ise, kadınların % 34'ü yaşamları boyunca en az bir kere aile içi şiddeti deneyimlediklerini, % 11,6'sı ise bu şiddetin fiziksel şiddet olduğunu belirtmişlerdir (Fageeh, 2014). Bosna Hersek'te yapılan bir çalışmada, 283 kadının 215'i aile içi şiddetin bir türünü yaşadıklarını belirtmiş, kadınların % 63'ü fiziksel şiddet yaşantısı bildirmiştir (Avdibegović ve Sinanović, 2006).

Türkiye'de ise, kadına yönelik şiddete tepkiler, 1980'li yıllarda başlamış, 1987'de yapılan "Dayağa Karşı Kadın Yürüyüşü" ile kadın hareketi ön plana çıkmıştır. Türkiye, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesini (CEDAW) 1985 yılında imzalamış ve sözleşme ertesi yıl yürürlüğe girmiştir. 1990'lı yıllarda, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğu, Kadın

Dayanışma Vakfı, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı bünyesinde ilk kadın sığınma evleri açılmıştır (HNEE, 2015). 1998 yılında “Ailenin Korunmasına Dair Kanun”, 2012 yılında 6284 sayılı “Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” olarak değiştirilmiştir (RG, 08.03.2012, sayı: 28239). Bu kanunla birlikte, kadın, çocuk ve diğer aile bireylerinin, şiddete uğraması ve şiddete uğrama riski olması durumunda, korunmaları amaçlanmış ve bu amaca yönelik olarak Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) kurulmuştur.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun 1995 yılında, 4287 hanede (3112 kadın ve 1318 erkek ile) yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre, erkeklerin % 34.04’ü çıkan çatışmalar da şiddet uyguladığını söylemiştir. Kadınların ise % 29,54 ‘ü şiddet gördüklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmaya göre, şiddet, sosyo ekonomik düzeyi farklı ailelerde gerçekleşse de, alt sosyo-ekonomik düzeye indikçe artmaktadır (T.C. Başbakanlık, 1995). Altınay ve Arat’ın (2009) yaptıkları bir yaygınlık çalışmasında ise kadınların, % 34’ü en az bir kere şiddet gördüklerini belirtmiştir.

Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (2015) kapsamında, Türkiye’de 12 bölge belirlenmiş ve İstanbul Bölgesi haricinde, bütün bölgelerde % 75 kent, % 25 kır oranı gözetilerek bir yaygınlık çalışması düzenlenmiştir. Çalışmada, 7 bin 462 kadınla çalışılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, hayatının herhangi bir döneminde eşinden ya da birlikte yaşadığı kişiden fiziksel şiddet gördüğünü belirten kadınların oranı, % 36’dır. Kadınların % 8’i ise son 1 sene içerisinde şiddet gördüklerini belirtmiştir. Kırsal ve kentsel düzeyde yapılan karşılaştırmanın sonucunda anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Hem yaşam boyu hem de son 12 ay ölçümlerine göre, şiddetin en yüksek olduğu bölge ise, Orta Anadolu olarak belirlenmiştir (HNEE, 2015).

Denizli ilinde 593 kadınla yapılan bir çalışmanın sonucuna göre, kadınların % 52.5’i şiddet gördüklerini belirtmiştir (Kocacık ve Çağlayandereli, 2009). Sivas ilinde, 583 kadınla yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre, kadınların % 52’si şiddetin bir türünü yaşadıklarını belirtmiştir. Fiziksel şiddet gördüğünü belirten kadınlar, örneklemin %38.3’ünden oluşmaktadır (Kocacık ve Doğan, 2006).

Bütün bu yaygınlık çalışmalarından da görülebileceği gibi, kadına yönelik şiddet dünyanın çeşitli bölgelerinde ve ülkemizde, etnik köken, sınıf, din, ekonomik ve/veya

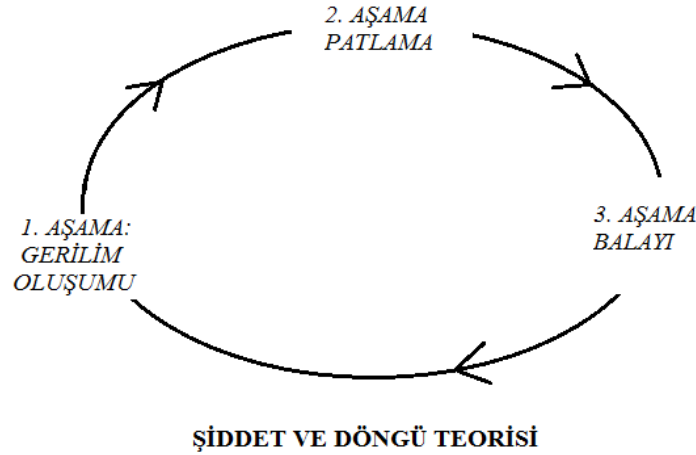
sosyal statü gözetmeden yaygın olarak görülen bir problemdir. Önceleri birçok çalışmada, aile içi şiddet bir halk sağlığı ve kadın sağlığı problemi olarak ele alınmış olsa da, bu durum bir sağlık problemi olmaktan çok bir insan hakkı ihlalidir (Fageeh, 2014).

2.2.2. Kuramlar Bağlamında Kadına Yönelik Şiddet

Bu bölümde şiddeti ele alan teorilerden bahsedilecektir:

Döngü Teorisine göre, ilk aşama olan “gerilim noktası”nda çatışmalar yaşanır ve genellikle kadının alttan alma çabasıyla sürer. Bazı ilişkilerde gerilim noktası uzun sürebilmektedir. İkinci aşama olan “patlama aşaması”nda şiddetin uygulayıcısı kontrolünü kaybeder, yüksek düzeyde şiddet ve acımasızlık gösterebilir. Bu aşama genellikle, mağdurun kontrolü dışında, mevcut konudan farklı bir konuyla başlar. Üçüncü aşama ise “balayı aşaması” olarak geçer. Bu aşamada, erkek genellikle kadının uzaklaştığını ya da gideceğini fark eder ve uzlaşma için çabalar. Kadın genellikle bu çabaya kayıtsız kalmaz ve ilişkinin rutinine geri döner. Fakat bir süre sonra ilk aşama olan “gerilim noktası” tekrar devreye girer (Walker, 2009).

Şekil. 2.1. Döngü Teorisinin Aşamaları

Sistem teorisi, aile içi şiddetin, ilk zamanlarda çok sert gerçekleşmediğini ve genellikle pişmanlıkla sonuçlandığı için genellikle şiddete maruz kalan kadının sistemden uzaklaşmadığını söyler. Erkek, şiddet sonucunda pişmanlık hissetse de şiddetin tekrarlanması onu bu duruma duyarsız hale getirebilir. Aynı zamanda, şiddet gören cezaya

alışabilir ve çatışmaların ardından cezalandırılma beklentisi olabilir (Katerndahl, Burge, Ferrer, Becho ve Wood, 2010). Sistem teorisine göre, kadın aile sisteminin devamı için şiddeti görmezden gelerek sistemin gerektirdiği görev ve sorumlulukları yapmaya devam eder (akt; Few ve Rosen, 2005).

Feminist kuramcılar, ataerkil aile sisteminin, erkeğin şiddet göstermesinde önemli rolü olduğunu vurgulamaktadır. Feminist perspektif, kadınlık ve erkeklik kavramlarının ataerkil sistem içerisinde tanımlanmasının, şiddeti doğuran en büyük etkenlerden biri olduğunu savunmaktadır (Walker, 2006). Erkek, güçlü olduğunu düşündüğü için kadını disipline etme görevini kendinde görmektedir (Seidler, 2006). Birçok feminist kuramcının, şiddet görmüş kadınlarla görüşmelerinde derinlemesine görüşmeler ve nitel analiz yöntemlerini kullandığı, bazı feminist kuramcıların ise, toplumdaki ataerkil yapıları anlamak için nicel yöntemlere yöneldiği görülmektedir (Reis ve Rusbult, 2004). Bazı feminist kuramcılar, şiddet bağlamında kadının incelenmesinin doğru olmadığını, şiddeti gerçekleştirenin yani erkeğin incelenmesinin gereğini savunmaktadırlar (Few ve Rosen, 2005).

Sosyal öğrenme kuramlarına göre şiddet, cinsiyet eşitsizliğinin, cinsiyet rollerinin öğrenilmesi ve/veya şiddetle sosyalleşmenin sonucunda artmaktadır. Kadın ve erkek, büyüdüğü ailedeki kadınlara -özellikle annesine- yöneltilen tutumlara ve davranışlara tanık olarak büyümektedir. Çocukken şiddeti gözlemleyen ya da yaşayan erkek, çoğunlukla şiddeti bir yöntem olarak eşine ve çocuklarına taşıyabilir. Şiddeti gözlemleyen ya da yaşayan kadın, edindiği geleneksel roller kapsamında şiddeti meşrulaştırabilir ve rasyonalize edebilir (T.C. Başbakanlık, 1995). Ayrıca, annesinin şiddet gördüğü durumlarda çocuklar annenin görevlerini üstlenebilir, ona bakım verebilir. Şiddetin olabileceğini tahmin ettiği durumlarda çocuk evdeki çatışmaları dengeleyici bir görev üstlenebilir. Bu durum, yetişkinlik döneminde, kadının şiddet gösteren erkeğin sorunlarını çözme görevi üstlenmesine neden olabilir veya kadın şiddeti aşkın doğal bir süreci olarak düşünebilir. Sosyal öğrenme teorisi kapsamında şiddete tanık olan ya da şiddet gören çocuk şiddetin kuşaklararası aktarımının gerçekleşmesine neden olmaktadır (Hyde-Nolan ve Juliao, 2012). “Şiddetle sosyalleşmek” ya da “sosyal zehirlenme” ailede ya da toplumda şiddetle sosyalleşen çocuğun büyüünce şiddeti kabul etmesine neden olduğunu ifade etmektedir (Few ve Rosen, 2005). Sosyal öğrenme teorileri bağlamındaki bu

önergeler, her zaman şiddete tanıklık edenin şiddeti kullanacağı anlamına da gelmemelidir. Büyüdüğü ailede şiddeti yaşayan ya da gözlemleyen ama yetişkinliğinde şiddet uygulamayan kişiler de elbette vardır (İçli, 1994).

Ayrıca, *öğrenilmiş çaresizlik kuramına* değinmek, şiddet gören kadınların şiddete verdikleri tepkileri anlamak açısından oldukça önemlidir. Öğrenilmiş çaresizlik, olumsuz bir olayı deneyimleyen ve zarar gören kişilerin sonraki olaylarda kendi yetkinliklerini görebilme becerilerinin azalması ya da yok olması olarak tanımlanabilir (Walker, 2009). Bu kurama göre şiddet gören kadın, şiddetin kendi kontrolü dışında gerçekleşmesi ve sonuçları dolayısıyla çaresizlik yaşar. Şiddetin kontrol edilemeyeceği algısı, kadını susmak gibi pasif tutumlar sergilemeye itebilir (T.C. Başbakanlık, 1995).

Güç ve kontrol temelli kuramlar da sosyal öğrenme kuramlarına benzer şekilde, ataerkil ailelerde büyüyen çocukların özellikle erkeklerin suça daha eğilimli olduğunu söylemektedir. Bu teoriler, cinsiyet eşitsizliğini yaratan temel faktörün, güç ve kontrolü korumaya çalışan erkek ve bu ailede bu öğretilerle büyüyen çocuk olduğunu iddia eder (Hyde-Nolan ve Juliao, 2012).

Bilişsel Çelişki Teorisi, insanların iki farklı sosyal temsili arasında tutarsızlık olması durumunda gerçekleşir (Cooper, 2007). Kadın, aynı evde ve birlikte yaşadığı kişiye karşı olumlu duygular besleme eğilimindedir. Şiddet yaşantısı ise, tam tersine olumsuz bir sosyal temsili canlandırmaktadır. Kadın, evlenmeyi seçtiği, olumlu duygular beslediği, duygusal ve fiziksel yatırım yaptığı, belki de çocuk sahibi olduğu kişinin şiddetine maruz kalmaktadır ve şiddet, kadının fiziksel ya da psikolojik olarak acı çekmesine neden olmaktadır. Few ve Rosen'a (2005) göre, kadın olumlu duygularla başladığı bu ilişkide, bu olumsuz yaşantının gerçekleşmesi sonucunda bilişsel olarak çelişki yaşar ve kararından şüphe duymaya başlar. Cooper'a (2007) göre, bilişsel çelişki yaşayan kişi, iki farklı temsili uyumlu hale getirmek için bilişsel ve duygusal olarak çaba harcar. Şiddet gören kadın da, bu çelişkiden kurtulmak ve bilişsel olarak yeniden denge sağlayabilmek için çabalar. Bu bağlamda kadın ya var olan şiddete uyum sağlar ya da bu ilişkiyi sonlandırma yönünde karar almaya çalışır (Few ve Rosen, 2005)

Genel Saldırganlık Modeli'ne göre, saldırganlık bireysel bir eğilimdir ve birçok farklı durumsal faktörün ve kişilik özelliklerinin birleşimi ile uzun zaman sonucunda

oluşur. Bu kuram saldırganlığın şemalar, uyumsuz bilişler ve öfke ile ilişkili olduğunu savunur. Saldırganlıkla ilgili bu yapılar, farklı koşullarda sürekli tekrarlanır ve kullanılır. Özellikle kişilik bozukluğu olan kişilerle yapılan çalışmalar saldırganlık modelinde bahsedilen bu yapılarının şiddetle ilişkili olduğunu göstermiştir (Gilbert ve Daffern, 2011). Walker'a (2009) göre erkeğin nesnelere, hayvanlara ve diğer insanlara yönelik olarak gerçekleştirdiği geçmişteki şiddet yaşantısı, yani geçmişteki saldırganlığı, aile içi şiddetle ilişkili görünmektedir.

2.2.3. Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri ve Sonuçları

Şiddet konusundaki ilk psikolojik çalışmalar, mağduru suçlama eğiliminde olmuş ve kadını çatışmayı çıkararak taraf olarak görmüş/göstermiştir. Nitekim, halen toplumların kadına karşı bu tarz tutumlar sergilediği ve kadını şiddetin sorumlusu olarak gördüğü bilinmektedir. Avrupa Birliğine bağlı ülkelerde yapılan araştırmada katılımcıların % 54'ünün mağduru, yani kadını suçlama eğiliminde olduğu görülmüştür. Bu katılımcılar şiddeti, kadının provokatif davranışlarına bağlamışlardır (Gracia ve Herrero, 2006).

Şiddet uygulayan erkeklerle yapılan çalışmalar önceleri, klinik örnekleme gerçekleştirilmiştir. Klinik örnekleme, şiddet gösteren erkeklerle yapılan çalışmalar, hükmedici, bağımlı, güvensiz, tepkisel davranan, zorlama altında ve benlik saygısı zayıf erkeklerin şiddet uyguladığını göstermiştir (Stewart ve Robinson, 1998). Ancak, bu tarz çalışmaların sınırlılığı literatürde sıklıkla tartışılmıştır (Johnson, 1995). Örneklemin klinikten edinilmesi, şiddet konusundaki birçok sosyal etmeni gözden kaçırmaya neden olmuştur. Bu tarz çalışmaların sonuçları (alkol-uyuşturucu kullanımı, psikolojik bozukluklar gibi etmenler ile şiddetin ilişkisini incelemek), şiddet uygulayıcısının eylemlerini rasyonalize etmiş görünmektedir ve sadece bazı patolojilere sahip kişilerin şiddet uyguladığının düşünülmesine sebep olabilir (Gelles ve Straus, 1979). Halbuki, herhangi bir patolojiye sahip olmayan ve kliniklerde ulaşılamayan erkekler de, 'şiddet uygulayan' olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Erkek tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemine, kadın genellikle karşı koyamamaktadır. Zaten, bu şiddetin nedenleri arasında, erkeğin kadını "kontrol altına alma" isteği yatmaktadır (Stewart ve Robinson, 1998). Bu kontrol etme isteği, her zaman fiziksel şiddeti içermez, erkek, kadını kontrol altına almasını sağlayacak farklı yöntemler

uygulayabilir (Johnson, 1995). Bu kontrol etme isteği, Şiddetle sosyalleşmenin ve toplumun kadına y6nelik algısının incelenmesi gereğini doğurmaktadır. Geleneksel tutumlara ve beklentilere uyum sağlayacak Şekilde yetiŐtirilen erkekler, Şiddetin uygulayıcısı olarak karşımıza 7ıkabilmektedir. Aynı Şekilde, bu tutum ve beklentilerle yetiŐtirilen kadınlar ise, Şiddete ve Şiddetin getirdiği sonu7lara genellikle katlanma eğilimindedir.

Yapılan 7alıŐmalar, erkeklerin Şiddetle sosyalleŐtikleri durumlarda, yani b6y6d6kleri ailede Şiddete maruz kalmaları ya da Şiddeti g6zlemeleri durumunda, yetişkinlik d6nemlerinde fiziksel saldırganlık g6sterdiklerini g6stermiŐtir (Hines ve Douglas, 2011). Gelles ve Straus'un (1979) 7alıŐmasında, babası tarafından annesinin d6v6lmesine tanık olan erkeklerin, b6yle bir olaya tanık olmayan erkeklere g6re daha fazla 7ocuklarına Şiddet g6sterdikleri g6zlenmiŐtir (%13,3 ile %9.7). Aynı Şekilde s6z konusu 7alıŐmada, annesinin, babası tarafından Şiddet g6rd6đ6ne tanık olan kadınların da 7ocuklarına daha fazla Şiddet uyguladığı g6r6lm6Őt6r (%19,7 ile %17,4). Bu sonu7lar, 7ocuklukta deneyimlenen Şiddetin, yetişkinlik d6neminde de yaygın olarak kullanıldığını g6stermektedir.

K6lt6rel normlar ve aile yapısı Şiddeti normal g6rebilir ve bunu tasdik edebilir. Hatta, Şiddetin hangi durumlarda uygulanabileceğine y6nelik, toplumsal normlar bile olabilir (Gelles ve Straus, 1979). Nitekim, bizim toplumumuzda da, bu normların “kızını d6vmeyen dizini d6ver”, “kadının karnından sıpayı sırtından sopayı eksik etmemek”, “erkek dediğin sever de d6ver de” gibi atas6zlerine ve deyimlere yansıdağı g6r6lmektedir (İ7li, 1994). Bu bağlamda, toplumsal normların, sosyal 6đrenmenin ve bunlarla bağlantılı cinsiyet eşitsizliğinin Şiddeti doğuran etmenlerden biri olduğu s6ylenebilir. Son d6nemde yapılan 7alıŐmalar kadına y6nelik Şiddetin toplumdaki cinsiyet eşitsizliği nedeniyle ortaya 7ıktığını belirtmekte ve bu 7alıŐmalarda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin 6n6ne ge7ilmesi ama7lanmaktadır (UNIFEM, 2010).

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun 1995 yılında yaptığı 7alıŐmaya g6re, Şiddete maruz kalan kadınlar Şiddetin sebebi olarak, maddi g67l6kler, kocanın aŐırısı sinirli olması, kocanın akrabalarının kışkırtması, kocanın alkol kullanması gibi sebepleri ilk sıralarda belirtmişlerdir. Bunların ardından kadınların %10,3'6 sudan sebepler y6z6nden

erkeklerin şiddet uyguladığını belirtmiştir. Aynı çalışmada, erkeklerin % 19'u şiddetin sebebi olarak ilk sırada kadının itaatsizliğini bildirmiştir. İkinci sırada ise (%11), erkekler şiddet için neden göstermemişlerdir.

Burada, kadının itaatsizliği kavramına ayrıca değinmek yararlı olacaktır. Daha önce de bahsedildiği gibi bazı toplumlarda ya da alt-kültürlerde, kadının erkeğe itaat etmesi, ona saygı duyması ve saygılı davranması gerektiği gibi yerleşmiş normlar mevcuttur. Burada cinsiyet eşitsizliğinin, ciddi bir sonucunu görmek mümkün olmaktadır. Japonya'da kadınların “yakın partner şiddetine yönelik algılarının ortaya konduğu nitel bir çalışmada katılımcılar, erkeği provoke edecek her türlü davranıştan kaçınılması ve erkeğe itaatkar davranılması gerektiğini düşündüklerini bildirmişlerdir. Çalışmaya katılan kadınlar, evlilikte mutlu olmak için erkeğin üstünlüğünü kabullenmenin, erkeğe duygusal olarak bağlı olmanın ve itaatin önemli olduğunu belirtmişlerdir (Nagae ve Dancy, 2010). Buna benzer normlar kültürümüzde de görülmektedir. Kadın, kadının bireysel değerinin inkar edildiği normlarla büyür, evlendiği erkeğe bağımlı olduğuna inanır, yaşam tarzını ondan aldığı izinler çerçevesinde kurar. Erkekler ise zaten bulunduğu toplumun sosyo-kültürel faktörleri çerçevesinde, evdeki tek hakim olduğunu düşünür ve uyguladığı şiddeti de kolaylıkla rasyonalize edebilmektedir (T.C. Başbakanlık, 1995). Bu bağlamda, erkeğin şiddete başvurmasının başlıca sebebinin aile içindeki hakimiyeti kaybetmemek ve bu nedenle kadını kontrol altına almak olduğunu söyleyebiliriz.

T.C. Başbakanlık Aile Kurumu'nun (1995) yaptığı çalışmada gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler, kadınların şiddeti, toplumsal bir norm olarak gördüğünü ve “eşim şiddet gösterdiyse bir bildiği vardır/ haklıdır” diyerek kabul ettiğini göstermektedir. Bu, şiddetin sosyo-kültürel beklentiler ile rasyonalize edildiğini ortaya koyar. Özellikle, şiddeti deneyimleyen kadın, erkeğin işsiz olmasını, canının sıkın olmasını, işindeki problemleri, ailesiyle sorunlarını şiddetin nedeni olarak görme/ gösterme eğiliminde ve hatta çoğunlukla kendini suçlamaktadır. Kadın, “ben eşime cevap verdiğim için beni dövdü” şeklinde suçu kendine yöneltebilir, hatta eşine sorunlarında yardım edemediği için çaresizlik hissedebilmektedir. Kadın, bazen de şiddeti sevginin bir göstergesi olarak yorumlamakta, eşinin kendisini kıskandığı için ya da sevdiği için şiddet gösterdiğini düşünmektedir. Özellikle, bazı durumlarda erkeğin şiddet sonrasında özür dilemesi, kadınların şiddeti “bir anlık öfke/ kızgınlık sonucu” olarak yorumlamasına ve şiddeti

meşrulaştırmasına neden olmaktadır. Kadınlar'ın % 53,1'i şiddet sonrasında erkeklerin özür dilediğini, % 29,9'u özür dilemediğini belirtmiştir. İçli (1994) çalışmasında, kadınların % 77,5'i şiddet sonrasında eşlerinin özür dilediğini belirtmiştir.

Suudi Arabistan'da yapılan bir çalışmada, ekonomik olarak eşlerine bağlı olan kadınların eşlerinden şiddet görme oranlarının daha yüksek olduğu gözlenmiştir (Fageeh, 2014). Bu çalışmada, eğitim düzeyi, çocuk sayısı ve yaş gibi değişkenler kontrol edildiğinde, ekonomik bağımlılığın bir buçuk kat daha fazla şiddetle ilişkili olduğu görülmüştür. İçli'nin (1994) çalışmasına göre, kadınların %39,4'ü maddi sıkıntıların şiddetin temel sebebi olduğunu düşündüklerini belirtmiştir. Nitekim, söz konusu çalışmada, sosyo-ekonomik olarak alt seviyede olan kadınların, daha fazla şiddet gördüğü gözlenmiştir. Yine Kocacık ve Çağlayandereli'nin (2009) araştırmasına göre gelir seviyesi azaldıkça aile içindeki şiddet oranları artmaktadır. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun (1995) yaptığı çalışmaya göre, çalışan yani ekonomik olarak eşine bağımlı olmayan kadınlar, çalışmayan kadınlara göre anlamlı olarak daha az şiddet görmektedir.

Türkiye'de aile içi şiddet araştırmasına göre kadının eğitim durumu arttıkça, fiziksel ve cinsel şiddet yaşama oranları düşmektedir. Yapılan bu çalışmaya göre, eğitim düzeyi ilkokulu bitirememiş ya da hiç eğitim görmemiş olan kadınların % 43'ü, lisans ve üzeri eğitim görmüş kadınların % 21'i şiddet görmektedir. Benzer şekilde, eğitimi olmayan ve ilkokulu tamamlamamış erkeklerin % 45'i eşine fiziksel şiddet uygulamakta, eğitim düzeyi lisans ve üzerine çıkınca, fiziksel şiddet uygulayanların oranı % 20'ye düşmektedir. Burada dikkat çekici olan, eğitim düzeyi arttıkça yaşanan şiddetin azalmasından çok şiddetin yüksek eğitim durumunda bile hala var olmasıdır (HNEE, 2015). Aksine, Kocacık ve Çağlayandereli'nin 2009 yılında yaptığı araştırmaya göre ise, eğitim seviyesi yükseldikçe şiddetin arttığı görülmüştür.

Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları araştırmasına göre, şiddet genellikle evliliğin ilk döneminde ya da doğumdan sonra gerçekleşmektedir. Erkeğin, evin dışında yaşadığı maddi ya da manevi sorunlarının eşine şiddet uygulayarak nötralize ettiği görülmüştür. Erkeğin alkol kullanımı da daha önce bahsedildiği gibi kadına şiddet uygulamayla yüksek düzeyde ilişkili görülmüştür. Ayrıca, eşin işsiz olması durumunda, düşük sosyo-ekonomik düzey koşulunda, kadının çalışmama durumunda ve erkeğin alkol kullanımı sözkonusu

olduğunda şiddetin arttığı gözlenmiştir. Kadın ya da erkeğin büyüdüğü ailede şiddet görüp görmemesi ise aile içi şiddet üzerinde fark yaratmamıştır (T.C. Başbakanlık, 1995). Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün (2015) çalışmasına göre, çalışmanın yapıldığı kadınların beyanlarına göre, fiziksel şiddet uygulayan erkeklerin % 54'ü, çocukluğunda şiddeti yaşamış ya da gözlemlemiştir.

Erken evliliklerde de şiddetin gözlenme olasılığı daha yüksektir, genellikle kadın erken evlendiği için gerekli başa çıkma stratejilerini kullanmakta zorlanmaktadır (HNEE, 2015). Burada “erken evlilikler” ile kastedilen, 18 yaşından küçük yapılan evliliklerdir.

Kadına yönelik şiddetin sonuçları ise, tıbbi, psikolojik ya da davranışsal olabilir. Tıbbi sonuçlardan biri ölüm olabileceği gibi (Campell, Webster ve Glass, 2009); şiddet, yaralanma ve engelle de sonuçlanabilir. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun 1995 yılında yaptığı çalışmaya göre, şiddete maruz kalan kadınların % 53,1'i şiddet sonrasında fiziksel bir sorun olmadığını söylerken, % 26,5'i morartı veya şişme olduğunu belirtmiştir. Kadınların % 12,8'i şiddetin yaralanmayla, % 3,8'i kırık çıkıkla, %3'ü düşükle sonuçlandığını söylemiştir. Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün (2015) çalışmasına göre, en yaygın yaralanmaların % 61 oranında “vücutta çizik ya da yara” şeklinde gerçekleştiği; % 56 oranında, “kulak zarı patlaması, gözde morarma/yaralanma” olarak gerçekleştiği görülmüştür. Kadınların % 21'i, “burkulma veya çıkık”; % 14'ü ise “kemiklerde çatlak ya da kırık” oluştuğunu belirtmiştir (HNEE, 2015).

Ayrıca şiddet sonrasında şiddeti yaşayan kişide, stresle bağlantılı biyolojik problemler, sindirim sistemi ile ilgili problemler, ağrılar (Avdibegović ve Sinanović, 2006) ve uyku problemleri (HNEE, 2015) görülebilir. Şiddet, davranışsal problemlere de neden olabilir. Şiddet gören kadın, kendi kendini yaralama davranışları gösterebilir, daha yüksek olasılıklı intihar girişiminde bulunabilir (HNEE, 2015; Haggi, 2008; Pfouts, 1978), yeme bozuklukları (Fageeh, 2014) gibi problemler geliştirebilir. Şiddet sonrası gelişen psikolojik problemler ise, travma sonrası stres bozukluğu, kronik depresyon, kaygı bozuklukları (Meekers, Pallin ve Hutchinson, 2013; Avdibegović ve Sinanović, 2006), umutsuzluk (Fageeh, 2014) ya da utanç (Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill, 2009; İçli, 1994; Pfouts, 1978) ve suçluluk (İçli, 1994; Pfouts, 1978) olabilir. Ayrıca şiddet gören kadın, kendini

sosyal olarak soyutlayabileceği gibi, yeni ilişkilerinde de güvensizlik yaşayabilir (Walker, 2009).

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun (1995) verilerine göre aile içinde şiddet gören kadınların % 30,3'ünün duygusal bütünlüğünü koruduğu (iyi hissediyorum, kocamı seviyorum, aldırmiyorum gibi cevaplar), % 44,2'sinini pasif tepkiler gösterdiği (üzülüyorum, kırgınlık hissediyorum gibi cevaplar) , % 28,7'sinin şiddetli psikolojik etkiler yaşadığı (sinir ve moral bozukluğu yaşıyorum, bunalıma giriyorum, intihara teşebbüs ediyorum /intiharı düşünüyorum gibi cevaplar) % 37,5'inin eşe yönelik negatif duygular yaşadığı (kocamdan nefret ediyorum, kocamı sevmiyorum gibi cevaplar) görülmüştür. Eşinin şiddet uygulamasında kendini suçlu gören kadınların oranı ise % 70 düzeyinde görülmüştür. Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsünün araştırmasına (2015) göre, son 4 hafta içerisinde, şiddet gören kadınların % 70'i kendilerini mutsuz hissettiğini söylerken, şiddet görmemiş kadınların sadece % 45'i kendilerini mutsuz hissettiğini belirtmiştir. Aynı çalışmada, yaşamının herhangi bir döneminde şiddet görmüş kadınların, hiç şiddet yaşamadığını belirten kadınlara göre baş ağrısı, iştahsızlık, uyku sorunları, kaygılı hissetme, isteksizlik ve ilgi kaybı, karar vermede güçlük, hemen yorulma, kendini değersiz hissetme, daha sık ağlama, yaşamı sonlandırma düşünceleri gibi duygusal sorunları daha fazla yaşadıkları görülmüştür.

“Şiddete Uğramış Kadın Sendromu (Battered Women Syndrome)” başlangıçta ayrı bir kavram olarak ele alınsa da zamanla Travma Sonrası Stres Bozukluğunun alt kategorisi olarak ele alınmaya başlamıştır. Yakın ilişki yaşatan kişilerden güç sahibi olanın (genellikle erkeğin), diğer kişiye fiziksel, cinsel ya da duygusal olarak istismar etmesi sonucunda gerçekleşir ve TSSB benzeri 6 kriterle sonuçlanır (Walker, 2009). Bunlar,

1. Olayın sürekli hatırlanması,
2. Aşırı uyanıklık hali ve yüksek kaygı düzeyi,
3. Kaçınma davranışı ve depresyon, soyutlanma, duygusallığın azaltılması, baskı ve inkar gibi duygular,
4. Şiddet uygulayanın güç ve kontrol tedbirleriyle birlikte süren hırpalayıcı ilişki
5. Beden algı bozukluğu, somatik ya da fiziksel sıkıntılar
6. Cinsel yakınlık sorunudur.

Nitekim şiddet görmüş kadınlarla yapılan araştırmalar, şiddet görmüş kadınlarda, bu ve benzeri sıkıntılarının yaşandığını göstermiştir (Fageeh, 2014; Lerner ve Kennedy, 2000; Swanson, 1984).

2.3. Kadına Yönelik Şiddet ve Evliliğin Sonlandırılması

2.3.1. Ayrılma Kararı ve Kuramsal Çerçeve

İnsanlar, ilişkilerine birçok yatırımda bulunur. Bunlar, maddi yatırımlar olabileceği gibi içsel yatırımlar (duygusal çaba, zaman gibi) da olabilir (Dönmez, 2009). Evliliklere yapılan yatırım düzeyi göz önünde bulundurulduğunda, toplumsal ve ahlaki normlar da söz konusu olduğunda kadının evlilikten çıkmasını zorlaştırmaktadır. Rusbult'un yatırım modeli, bireylerin ilişkiyi bitirmek istediklerinde dahi ilişkiyi bitirme kararı alamamalarını ilişkiye yapılan yatırımlar kapsamında değerlendirir ve bu durumu, gönülsüz bağımlılık olarak tanımlar (Reis ve Rusbult, 2004). Bu bağlamda mutsuz olan kişi, çatışmaları azaltmak için ilişkiye uyum sağlamaya gayret eder (Büyükşahin, 2006).

Kadına Yönelik Şiddet başlığı altında da bahsedildiği gibi, şiddet kadının evlilikten çıkma kararı almasında tek başına etkili olmamaktadır ve ayrılma kararı kadınlar için yüzleşmesi oldukça zor bir karardır (Lerner ve Kennedy, 2000). Boşanma kararı, boşanmanın sosyal kabulüne ve ekonomik koşullara göre birden fazla etmene göre şekillenmektedir (Hiller ve Recoules, 2013). Snyder ve Fruchtmann'ın (1981) yaptığı çalışmaya katılan şiddet görmüş kadınların %60'ı şiddet uygulayan kişi ile birlikte yaşadığını belirtmiştir. Türkiye'de ise şiddet görmüş kadınların %57,1'i evliliğini sonlandırmayı düşünmediğini belirtmiştir (T.C. Başbakanlık, 1995).

Kadınların bir çoğu evi terk ettikten sonra geri dönmektedirler (Swanson, 1984; Strube, 1988). Bu durum, kadının amacının ayrılmak ya da ilişkiyi sonlandırmak değil, şiddetin kesilmesini sağlamak olduğunu, şiddet uygulayan erkeğe gözdağı vermek için ilişkiden ayrılmaya giriştiğini gösterebilir. Ancak ayrılmaktan bahseden ya da ayrıldıktan sonra geri dönen kadın erkek tarafından daha fazla şiddet görmekten korkabilir (Kim ve Gray, 2008). Şiddet uygulayan erkeğin pişmanlığı sonucunda ise, kadın ilişkisinin ya da evliliğinin düzeleceğini umut ederek geri döner (Landenburger, 1998). Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsünün yaptığı çalışmaya (2015) göre, fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kalan kadınların % 30'u en az bir kere evlerini terk ettiklerini belirtmiştir. Bu kadınların %

73,9'u "artık tahammül edemediklerini", % 7,3'ü "öldürülmekten korktuklarını" belirtmişlerdir. Kadınların % 7,9'u ise eşleri tarafından evden atıldıklarını söylemiştir. Lerner ve Kennedy (2000) ilişkiden ayrıldıktan sonraki ilk altı ay içinde, kadınların ilişkiye geri dönmeye daha eğilimli olduklarını bulmuştur. Bunun nedeni ise, TSSB belirtilerinin ilk 6 ay içerisinde yoğun yaşanması, depresyon ve kaygı gibi psikolojik duygu durumunun daha fazla görülmesi olabilir. Kadın, yaşadığı bu tarz sıkıntılarla baş etmek yerine, şiddetin kesileceğini ümit ederek, güvende hissettiğini düşündüğü birlikteliğe geri dönebilir.

T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun yaptığı "Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları" araştırmasına (1995) göre, çalışmaya katılan kadınların % 40'ı "erkekler kötü muamele gösteğinde ne yapılmalıdır?" sorusuna, "sabretmelidir" şeklinde cevap vermiştir. İçli (1994) de çalışmasına katılan kadınların, % 78,1'inin şiddeti kabullendiğini ve sabrettiğini belirtmiştir. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun (1995) yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre, şiddet sonrasında kadınlarda farklı tepkiler meydana gelebilmektedir. Şiddetin kabullenilmesi koşulunda, korkunun ve çaresizliğin hissedildiği yaşanıyorsa, öfke ve nefret oluşmakta; kadın şiddete dair meşrulaştırma ya da rasyonalizasyon yoluna gidiyorsa, aldırma ve duygusal bütünlük kurulmaktadır. Şiddetin kabullenilmemesi koşulunda ise, kadında evliliği sonlandırma düşüncesi oluşmaktadır.

Few ve Rosen'a (2005) göre kadın evlendiği kişiyi seçmiş olmakla ve evliliği için yaptığı yatırımlar nedeniyle ilişkisine/evliliğine bağlılığını artırmaya çalışır. Kadının yaşadığı şiddet, verdiği karar ve yaptığı yatırımlar, bilişsel dengesinde sarsılmaya neden olur. Kadın, verdiği karar ve yaptığı yatırımlardan şüphe duymaya başlayabilir. Bu durum "tuzak" (entrapment) olarak adlandırılır çünkü kadın zaman, çaba, para ya da diğer kaynaklarını bu ilişki için kullanmış olabilir ve duygu ve davranışlarına yönelik bilişsel dengesini korumak için, var olan sorunu görmezden gelmeye ya da rasyonalize etmeye çalışabilir. Ancak, şiddet devam ettikçe kadın, yaptığı yatırımlardan vazgeçip ayrılma kararı verebilir (Strube, 1988) ya da yaşadığı şiddet konusunda kontrolü olmadığını düşünür, "öğrenilmiş çaresizlik" yaşar ve ayrılma kararından uzak durabilir veya bu kararı erteleyebilir (Few ve Rosen, 2005). Öğrenilmiş çaresizlik, kadının yetersizlik ve motivasyon eksikliği hissettiği, şiddetin neden ve ne zaman gerçekleşeceğini kestiremediği

bir durumdur ve genellikle depresyonla sonuçlanır. Sonuç olarak kadın, şiddet üzerinde hiçbir kontrolü olmadığına inanır (Strube, 1988).

Yatırım kuramına göre ilişkilerde alternatifler oldukça önemlidir ve olası ilişkiden mevcut ilişkiye göre daha çok ödül beklentisi var ise, ayrılma kararı alınması kolaylaşacaktır (Büyükşahin, 2006). Bu maliyet / fayda analizi, ilişki doyumunun da en temel belirleyicilerindendir (Strube, 1988). Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill'in (2009) çalışmasına göre, kadınlar yeni bir ilişkiye girmekten korktuklarını ve "iyi bir adam" bulmanın zor olacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. İlişkinin sonlandırılması sonucunda kadının daha çok fayda sağlayacak başka bir ilişkiye girme ihtimali, yalnız kalacak olması ihtimalinden daha yüksek ise, ilişkiden ayrılma kararı alınması daha olasıdır.

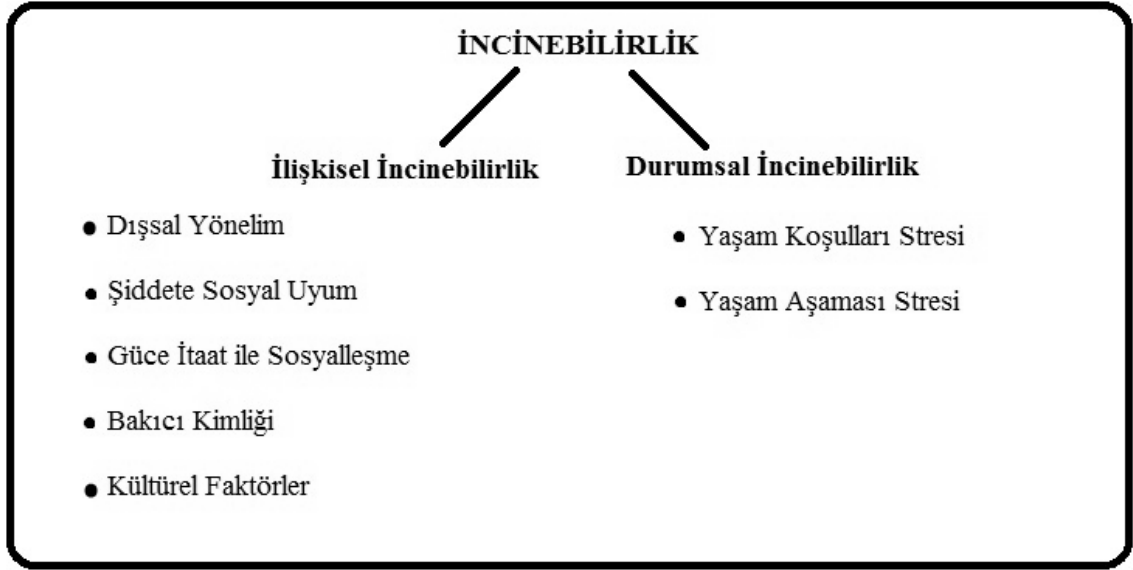
Transteorik teori, "değişim evresi modeli" olarak da adlandırılmaktadır. Prochaska ve DiClemente'nin (1983) geliştirdiği bu model, kasıtlı olarak davranış değişikliği için oluşturulmuş bir modeldir ve beş aşamadan oluşur. Birinci aşama, karar verilmeden öncesidir, değişim için herhangi bir ilgi ya da dikkat görülmez. İkinci aşamada, niyet söz konusudur ve kişi, değişimi gerçekleştirmek için ciddi düşünmeye yönelir. Üçüncü aşama, hazırlık aşamasıdır ve kişi detaylı olarak değişikliği planlamaya başlar. Dördüncü aşama eylem aşamasıdır ve kişi aktif değişiklikler yapmaya eğilir. Beşinci aşamada ise, kişi değişikliği gerçekleştirmiştir ve bakım yapma aşamasındadır. Genellikle bu aşama altı ay sürmektedir. Değişim modelinin transteorik aşamaları, şiddet gören kadınların ayrılma kararı konusunda Lerner ve Kennedy (2000) tarafından uyarlanmıştır. Yaptıkları çalışmada, şiddet içeren ilişkide bulunanlar, şiddet içeren ilişkiden ayrılalı 6 aya kadar olanlar, şiddet içeren ilişkiden ayrılalı 6 ay-1 sene arasında olanlar, şiddet içeren ilişkiden ayrılalı 1-3 sene arasında olanlar ve şiddet içeren ilişkiden ayrılalı 3 seneden daha fazla olanlar olmak üzere 5 ilişki grubu incelenmiştir. Bu kadınlar arasında ayrıldıkları süre üzerinden zaman geçtikçe şiddet içeren ilişkiye dönme eğilimlerinin daha az olduğu görülmüştür.

Few ve Rosen (2005), ayrılma kararı sürecini açıklamak üzere oluşturdukları kadının yılmazlığının da yer aldığı modelde, kadının "incinebilir" olmasının ayrılma kararına etkisini araştırmışlardır. Risk faktörlerinin artması ve yılmazlığın azalması durumunda, kadın evliliğini sonlandırmaya cesaret edememektedir. İncinebilirlik, risk

faktörleri koruyucu faktörlere üstün geldiğinde alınacak kararın olumsuz sonuçlarına karşı hassas olma halidir. Şekil 2.2’de görüldüğü gibi Few ve Rosen, burada etkili olan “ilişkisel” ve “durumsal” olmak üzere 2 tür incinebilirlikten bahsetmektedir. İlişkisel incinebilirlik, kişinin kendisiyle ilgili ve ilişkiyle ilgili algısının diğerinden gelen tepkiler sonucunda belirlenmesidir. İlişkisel incinebilirlik, dışsal yönelim, şiddete sosyal uyum, gücün kötüye kullanılmasına alışma, bakıcı kimliği ve kültürel faktörler olmak üzere 5 alt kategoriden oluşur. Dışsal yönelim, kadının onay ve kabul görme ihtiyacını içerir ve yapılan çalışmaya göre, kadınların kendi benlik değerlerini partnerlerinin fiziksel ve cinsel değerlendirmeleriyle oluşturdukları görülmüştür. Şiddete sosyal uyum alt faktörü ise, kadınların şiddetin aşkın bir göstergesi olduğunu düşünmelerini ifade etmektedir. Yapılan çalışmaya göre, kadınların yaklaşık yarısının ailelerinde de şiddeti gözlemledikleri görülmüştür. Gücün kötüye kullanılmasına alışma faktörü ise, kadının güce itaat etmeleri gerektiğini öğrenmeleriyle ilişkilidir. Bakıcı kimliği, kadınların şiddet uygulayan erkeğin problemlili olduğunu kabul ettiklerini fakat onları iyileştirmek istedikleri için ilişkiye devam ettiklerini belirtir. Hatta, erkeğin uyguladığı şiddetten dolayı kendini suçlayabilir ve onun bu hale gelmesinde etkisi olduğunu düşünebilir. Bu da kadının, erkeği düzeltme konusunda sorumluluk hissetmesine neden olabilir. Kültürel faktörler ise, kadının ayrılma kararına ya da eşini şikayet etmeye yönelmesine toplumun verdiği tepkiler olarak anlaşılabilir. Durumsal incinebilirlik, şiddet gördüğü ilişkiye başladığı dönemde kadının hayat koşulları stresini ve hayat aşaması stresini ifade eder. Hayat koşulları stresi, kadının yaşadığı stres deneyimleri sonucunda ilişkisine bağlanmasını; hayat aşaması stresi ise kadının yaşı gibi etmenler dolayısıyla bir ilişkiye girme zorunluluğu hissetmesi ile gerçekleşir (Few ve Rosen, 2005).

Özetle, kadının evliliğini sonlandırması, benlik değerini oluşturmada partnerini kriter almasına, şiddetle sosyalleşmesine, güce itaat etmek zorunda hissetmesine, erkeğe yardımcı olma güdüsüne sahip olmasına, kültürel faktörlere, ilişkiden önceki stres koşullarına bağlıdır. Bu koşullar, kadının incinirliğini artırmakta ve evliliğini sonlandırma kararını almasını engellemektedir. Böylece kadın evlilikten ayrılmak yerine, bilişsel dengesini bozmamak için ilişkisindeki olumlu yönlere odaklanmayı seçmektedir.

Şekil.2.2. Few ve Rosen'ın (2005) Kavramsal Modeli

Aile içi şiddet, ailenin yaşadığı kültürel bağlamda, kabul edilebilir, pekiştirilebilir ya da reddedilebilir. Kültürel olarak aile içi şiddete bakış kadının ayrılma kararını da etkilemektedir (Pfouts, 1978). Fageeh'e (2014) göre bir kadının tek başına yaşamasının mümkün olduğu kültürlerde, kadın erkekten ayrılabilir ya da ekonomik nedenler dolayısıyla birlikteliğine devam edebilir. Fakat, Suudi Arabistan'da, bir kadının eşinden ya da akrabalarından ayrı yaşaması pek mümkün olmamaktadır.

Türkiye kültüründe, bazı atasözleri evlilikten ayrılmada kültürün etkisine örnek oluşturmaktadır. “Gelinlikle girilen evden kefenle çıkılır”, “kadının yeri erkeğin yanındır”, “kol kırılır yen içinde kalır”, “kadın var ev yapar, kadın var ev yıkar”, “yuvayı dışı kuş yapar” gibi sözler, kadının evliliğini sonlandırmasına ve şiddeti sosyal destek kaynaklarıyla paylaşmasına toplumun nasıl tepki verdiğini gösterir niteliktedir (T.C. Başbakanlık, 1995).

2.3.2. Ayrılma Kararıyla İlişkili Değişkenler

Strube (1988) kadının ayrılma kararının, ilişkinin uzun olması, kadının ekonomik olarak erkeğe bağımlı olması, şiddetin yoğunluğunun az olması, çocukların babaları tarafından şiddet görmemesi ya da az şiddet görmesi durumunda genellikle evliliklerini sonlandırmadıklarını bildirmektedir. Ayrıca, şiddet uygulayan partnere duyulan “sevgi”,

birçok çalışmada kadınların ayrılmama nedeni ya da eve geri dönme nedeni olarak görülmüştür (T.C. Başbakanlık, 1995; Strube ve Barbour, 1984; Strube ve Barbour, 1983).

Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsünün 2015 yılında yaptığı çalışmaya göre kadınların, eve geri dönme sebepleri ise, çoğunlukla çocuklarıyla ilgili (çocuklarının mutsuz olmasını istememek, çocukların annelerini geri çağırması, kadının çocuklarını tamamen göremeyeceğini düşünmesi gibi) sebeplerdir. Evini terk eden kadınların % 31'i ise, erkekle ilgili olumlu duygu ve beklentiler (erkeği seviyor olmak, davranışlarının düzeleceğini düşünmek gibi) ile eve döndüklerini belirtmiştir. Kadınların % 20'si erkeğin geri gelmesini istemesi nedeniyle; % 19'u ise, aile faktörü (kendi ailelerinin ya da erkeğin ailesinin geri dönmesini istemesi) nedeniyle geri dönmüştür. Evini hiç terk etmemiş kadınlara ise, evi neden terk etmedikleri sorulmuş ve kadınların % 14'ü gidecek yerleri olmadığını belirtmiştir. Görüldüğü gibi, şiddetin olumsuz hatta ölümcül sonuçları bile farklı nedenlerle kadının şiddet içeren ilişkiye geri dönmesini engelleyememektedir. Özellikle bu noktada şiddet gören kadının “çocuklarına dair kaygıları” ve “gidebilecekleri bir yer ve orada rahatça kalabilecekleri algısı” önemli bir değişkendir. Ayrıca, ailelerin şiddete katlanılmasına yönelik tutumu da kadının evlilikten uzaklaşmasını engelleyebilmektedir.

Eğitim durumu, kadının eğitim durumunun evliliği sonlandırma kararı almasında önemli olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır. İran'da yapılan bir çalışmada, eğitim düzeyi yüksek olan kadınların, eğitim düzeyi düşük olan kadınlardan daha az aile içi şiddete maruz kaldıkları görülmüştür. Bu durum, eğitim düzeyi yüksek kadınların, başa çıkma ve uyum becerilerinin daha yüksek olmasından ya da problemleri tahmin edebilmelerinin daha kolay olmasından kaynaklanabilir (Fageeh, 2014).

Horton ve Johnson'un (1993) çalışması, ayrılma kararı alan kadınların eğitim durumlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde Lerner ve Kennedy'nin (2000) çalışmasında da, eğitim düzeyinin ayrılma kararı ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Eğitim durumu yüksek olan kadınlar, sosyal destek kaynaklarını daha iyi kullanabilir, eğitim durumları iş bulmalarını ve ekonomik olarak bağımsız olmalarını kolaylaştırabilir ya da şiddet ve nedenleri konusunda daha bilinçli olabilir. Bütün

bunlardan dolayı bu çalışmada, eğitim durumu yüksek olan kadınların, evliliğini sonlandırmış kadınlar arasında daha fazla sayıda olmaları beklenmektedir.

Ekonomik kaygılar ve gidecek yer kaygısı, Strube ve Barbour'un çalışmasına (1984) göre, ekonomik olarak zorluk çeken ve gidecek yeri olmadığını belirten kadınların ilişkide kalma oranları anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Herhangi bir işte çalışan kadınların anlamlı olarak, herhangi bir işte çalışmayan kadınlara göre daha fazla ilişkiyi sonlandırma eğiliminde oldukları görülmüştür (Strube ve Barbour, 1984; Strube ve Barbour, 1983).

Suudi Arabistanda yapılan bir çalışmada, ekonomik olarak eşlerine bağlı olan kadınların eşlerinden şiddet görme oranlarının daha yüksek olduğu gözlenmiştir (Fageeh, 2014). Eğitim düzeyi, çocuk sayısı ve yaş gibi değişkenler kontrol edildiğinde, ekonomik bağımlılığın 1 buçuk kat daha fazla şiddetle ilişkili olduğu görülmüştür. Strube (1988) yaptığı çalışmada, bağımsız bir hayat kurmak üzere ekonomik olanakları olmayan kadınların ilişkide kalmalarının daha olası olduğunu görmüştür.

Kadınların %18,5'i ise "ekonomik kaygılar ya da kalacakları yer olmaması" nedeniyle evliliğini sonlandırmadığını belirtmiştir (İçli, 1994). T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun 1995 yılında yaptığı çalışmaya katılan kadınların %19,6'sı ekonomik nedenler dolayısıyla, %13'ü ise gidecek yeri olmadığı için eşinden ayrılmak istemediğini bildirmiştir. Altınay ve Arat'ın (2009) yaptığı çalışmada, kadınların %23,6'sı "eğer bugün eşiniz sizi dövse, ne yapardınız?" sorusuna, "gidecek yerim yok", "katlanırdım", "çocuklarım için kalırdım" gibi cevaplar vermiştir. "Boşanırdım", "terk ederdim", "ayrılırdım" gibi cevaplar verenlerin oranı ise %11,1 olarak bulunmuştur.

HNEE'nin (2015) çalışmasına göre, ücretli bir işte çalışan kadınların, boşanma oranları herhangi bir işte çalışmayan kadınlara göre daha yüksek bulunmuştur. Nitekim eylemci yaklaşım, kadının ekonomik güce sahip olmaması ve gideceği yer konusunda kaygıları olması nedeniyle, evliliğini sonlandırmadığını belirtmektedir (İçli, 1994).

Sosyal destek ve psikolojik destek, kadınların bir çoğu şiddet yaşantısından dolayı kendilerini suçlu hissedebilir, sosyal olarak damgalanmaktan korkabilir ya da yaşadıklarını anlayıp yardımcı olabilecek bir sosyal destek kaynağına sahip olmayabilir (Landenburger,

1998). Türkiye’de kadınların % 48’i gördüğü şiddeti kimseyle paylaşmadığını belirtmiştir (İçli, 1994).

Horton ve Johnson’un (1993) çalışması, güçlü sosyal destek kaynaklarına sahip kadınların daha yüksek olasılıkla ayrılma kararı aldıklarını göstermiştir. Nitekim, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun 1995 yılında yaptığı çalışmaya katılan kadınların % 5,3’ü ailesi ayrılmasına destek vermediği için evliliğini sonlandırmadığını bildirmiştir. Japonya’da yapılan bir çalışmada, kadınlar şiddeti kimseye anlatmadıklarını çünkü şiddetin sebebi olarak kendilerinin görüleceğini düşündüklerini söylemişlerdir (Nagae ve Dancy, 2010). Pfouts’a (1978) göre, şiddet gören ve evliliğini sonlandırmayan kadınların bir çoğu sosyal olarak izole olmuştur ve dışsal sosyal kaynaklardan destek alamamaktadır.

Horton ve Johnson’un (1993) çalışması, ilişkisini sonlandıran kadınların ayrılmadan önce psikolojik destek aldığını göstermektedir. Bu durum, psikolojik destek alan kadınların ayrılma becerisinin artmasına işaret etmektedir.

Çocuk Sahibi Olmak, Çocuk Sayısı ve Çocukların Şiddet Görmesi, kadının ayrılma kararı alabilmesinde, çocuk sahibi olmak, çocuğa karşı hissedilen sorumluluklar özellikle önemli bir belirleyicidir (Landenburger, 1998; Hiller ve Recoules, 2013). Kadın, yiyecek, destek ve çocukların bakımı konusunda şiddet uygulayıcısına bağımlı olabilir (Pfouts, 1978).

Strube ve Barbour’un (1984) çalışmasına göre, çocuk sayısı ayrılma kararında etkili bir faktör olarak bulunmuştur. Horton ve Johnson’un (1993) çalışması da, ilişkisini sonlandıran kadınların daha az sayıda çocuğa sahip olduğunu göstermiştir. Lerner ve Kennedy’nin (2000) çalışmasına göre ise çocuk sayısı, ayrılma kararında önemli bir değişken olarak görülmemiştir.

İçli’nin çalışmasına (1994) göre, şiddet gören kadınların % 43’ü “çocuklarını babasız bırakmamak” için ayrılmamaktadır. T.C. Başbakanlık Aile Kurumunun çalışmasına (1995) göre, kadınların %40,2’si şiddete çocukları için katlandıklarını belirtmiştir. Pfouts (1978) ise şiddet gören kadınların bazılarının ayrılmak için çocuklarının büyümesini beklediğini belirtmektedir. Ancak, kadının yaşı arttıkça ayrılmak için cesareti kalmayabilir ya da şiddet yaşantısı kesilebilir.

Şiddet uygulayan eşle birlikte yaşayan kadınların, çocukları da eş zamanlı olarak şiddet görebilir ya da şiddete tanık olduğu için psikolojik sorunlar yaşayabilir. Şiddetin bu etkilerinin görünür hale gelmesi, kadının ayrılma kararı almasında önemli bir belirleyici olabilmektedir (Landenburger, 1998). Snyder ve Fructhman'ın (1981) çalışmasında, çocuklarının sıklıkla şiddet gördüğünü ve kendisinin daha az ve nadiren şiddet gördüğünü belirten ve sığınma evine gelen kadınların sadece %40'ının eşine geri döndüğü ve diğer gruplardaki kadınlara göre en az partnere geri dönen grup olduğu görülmüştür.

Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill'in (2009) çalışmasında, kadınlar annelik kimliği ve çocukları için iyi olacağını düşünmeleri sebebiyle ilişkilerine devam ettiklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmada, çocuklarının güvenliğine vurgu yapan ve çocuklarının güvenliği konusunda tereddütleri olan kadınların ayrılma kararı aldıkları ve geri dönmeyi düşünmedikleri görülmüştür.

Birliktelik süresi, yapılan çalışmalara göre birliktelik süresi uzadıkça kadının ilişkiyi bitirme kararı alması zorlaşmaktadır (Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill, 2009; Strube, 1988; Strube ve Barbour, 1984). Strube ve Barbour'un (1983) çalışmasına göre şiddet içeren ilişkiden ayrılan kadınların, ilişkiye devam eden kadınlara göre söz konusu birliktelikte daha az süre geçirdikleri ve 4 seneden daha az süren birlikteliklerde kadınların daha fazla ayrılma kararı verdikleri gözlenmiştir. Yine bu çalışmada birliktelik süresi, kadınların iş sahibi olmasıyla incelenmiş. Hem ekonomik olarak gelir getiren bir işi olmayan hem de birlikteliği uzun süredir devam eden kadınlarda, ilişkiden ayrılma kararı neredeyse mümkün olmamaktadır. Few ve Rosen'in (2005) gerçekleştirdiği niteliksel çalışmada, kadınlar devam ettikleri ilişkiye alıştıklarını, düzenlerini kurduklarını ve yeni bir ilişki kurmak için çaba sarfetmekten kaçındıklarını belirtmişlerdir.

Şiddetin yoğunluğu, burada şiddetin yoğunluğundan kasıt, şiddetin sert ve sık olarak gerçekleşmesidir. Horton ve Johnson'un (1993) çalışması, ayrılma kararı alan kadınların daha sık ve sert şiddete maruz kaldıklarını göstermiştir.

Snyder ve Fructhman (1981), sığınma evinde kalan kadınlarla yaptıkları çalışmada kadınların ayrılma kararını 5 grupta incelemişler ve kadınların yaşadıkları şiddetin sıklığı ile ayrılma kararınının ilişkisine bakmışlardır. Bu çalışmada 1. gruptaki kadınlar daha az şiddet gören kadınlardan; 2. gruptaki kadınlar, genellikle yaralanmayla sonuçlanan, sık ve

sert şiddet gören kadınlardan; 3. gruptaki kadınlar, en fazla ve en sert şiddete maruz kalan ve genellikle çocukları da şiddet gören kadınlardan; 4. gruptaki kadınlar, genellikle çocukları şiddet gören, kendileri nadiren şiddet gören kadınlardan; 5. gruptaki kadınlar ise, kendi çocukluklarında şiddet geçmişi olan kadınlardan oluşmaktadır. Bu çalışmada 1. gruptaki kadınların % 89'unun sığınma evinden ayrıldıktan sonra, şiddet uygulayan partnere geri döndüğü görülmüştür. 2. gruptaki kadınların, ilişkiden daha önce sık sık ve kısa süreli uzaklaştığı ancak sığınma evinden ayrıldıktan sonra bu gruptaki kadınların %39'unun geri döndüğü görülmektedir.

Büyüdüğü ailede şiddet geçmişi, öğrenilmiş çaresizlik kuramına göre kadın, şiddeti kontrol yeteneğine sahip olmadığı gibi şiddet uygulayan eşten kaçamaz, şiddeti durduramaz ve kendini savunamaz (Davis, 2002). Nitekim birçok kadın büyüdüğü ailede de şiddet görmektedir. Snyder ve Fruchtmann'ın (1981) yaptığı çalışmaya katılan şiddet görmüş her 4 kadından 1'inin ailesinden de şiddet gördüğü belirlenmiştir. Katılımcı kadınların yarısından fazlasının ise büyüdüğü ailede ihmal edildiği görülmüştür. HNEE'nin (2015) araştırmasına göre kadınların %43'ü babalarından, %23'ü annelerinden ve %18'i ağabeylerinden fiziksel şiddet gördüğünü belirtmiştir.

Bu durum, fiziksel şiddet gören kadınların, büyük oranının şiddeti büyüdükleri ailede de gördüklerini göstermektedir. Dolayısıyla bu durum, şiddetle büyüyen ve evliliğinde de şiddet gören kadınların, şiddetin normal olduğuna dair bilişsel şemalar geliştirmeleri ya da çaresizliği öğrenmeleri anlamına gelebilir. Pfouts'a (1978) göre, kadın büyüdüğü ailede şiddeti gözlemlediyse, şiddet göreni rol model olarak benimseyebilir.

Snyder ve Fruchtmann (1981) yaptıkları çalışmada, kadınların büyüdükleri ailede şiddet geçmişi ile ayrılma kararınının ilişkisine bakmışlardır. Bu çalışmada büyüdüğü ailede şiddet gören kadınların % 33'ü partnerine geri döneceğini söylerken, izleme çalışması bu kadınların % 60'ının, sığınma evinden çıktıktan sonra eşine geri döndüğünü göstermiştir. Çalışmanın ilgi çeken bir diğer bulgusu ise, büyüdükleri ailede hiç şiddet görmeyen kadınların da % 43'ünün şiddet gösteren partnere geri dönmesidir. Kim ve Gray'in (2008) çalışmasında da kadının büyüdüğü ailede şiddet görmesinin ayrılma kararı ile ilişkili olmadığı görülmüştür.

Tehdit Algısı, çocuklarının ve kendilerinin güvenliği, kadınların ayrılma kararında önemli bir faktördür. Kadın ayrılma kararı almak istese de ölümlerle, çocuklarını görememekle ya da başka şekillerde tehdit edilebilir. Genellikle şiddet gösteren eşe karşı duyulan yoğun korku, ayrılma kararı verildiğinde kendilerine ya da çocuklarına yönelik tehditlerin artmasıyla birlikte kadını ayrılmaktan vazgeçirebilir (Landenburger, 1998).

Bu çalışmada kadınlara “ayrılma kararı verdiklerinde tehdit edilip edilmedikleri” ve “ayrılma kararı verseler eşlerinin onları tehdit edip etmeyeceklerine yönelik tahminleri” sorulmuştur. Türkiye kültüründe bu kararı almanın kadın için tehdit algısı yaratıp yaratmadığı ve bu algının ayrılma kararına etkisi anlaşılmak istenmektedir.

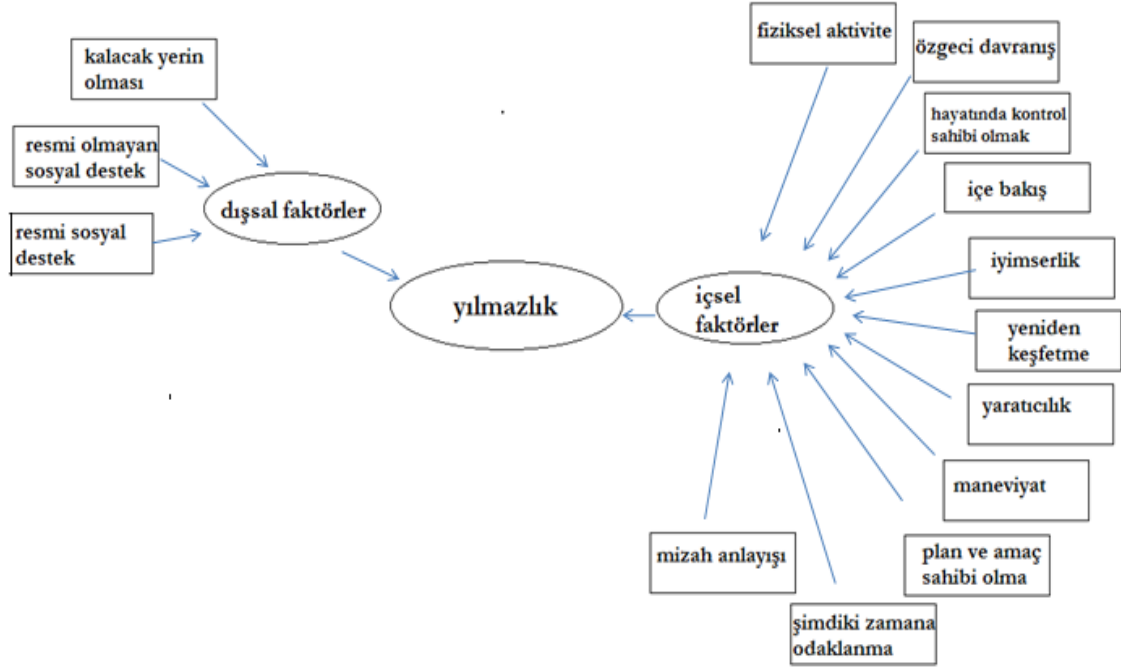
2.4. Şiddet Gören Kadınlarda Yılmazlıkla İlişkili Değişkenler ve Yapılmış Araştırmalar

Bu bölümde, şiddet görmüş kadınlarda yapılan yılmazlık araştırmaları kadının eğitim düzeyi ve çalışma durumu, aldığı psikolojik destek, sosyal destek ve dini başa çıkma ve ayrılma kararı değişkenleri bağlamında incelenecektir.

Şiddet yaşantısı bir risk faktörüdür ve şiddet gören kadınlar bu durumdan olumsuz yönde etkilenmektedir. Daha önce bahsedildiği gibi şiddet, birçok psikolojik ve biyolojik problemi ardından getirir (Walker, 1991; Walker, 2006; Walker, 2009). İncelenen literatür çalışmaları şiddet ve yılmazlık arasındaki ilişkiye dair tutarlı sonuçlar yansıtmamaktadır. Bazı çalışmalara göre şiddet yaşantısı, TSSB belirtilerini artırmakla birlikte yılmazlığın da genellikle azalmasına neden olmaktadır (Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill, 2009). Bazı çalışmalar ise, şiddet deneyimine rağmen bazı kadınların yılmazlık düzeylerinin yüksek olabildiğini göstermektedir (Anderson, Renner ve Danis, 2012; Kang ve Kim, 2011; Humphreys, 2003).

López-Fuentes ve Calvete (2015) şiddet gören kadınlarla yaptıkları bir çalışma sonucunda, kadınların yılmazlığını etkileyen dışsal ve içsel faktörleri belirlemişlerdir. Bu çalışma sonucunda ortaya çıkan “Şiddet Gören Kadınlarda Yılmazlık Modeli” şekil 2.3’de verilmiştir.

Şekil. 2.3. Şiddet Gören Kadınlarda Yılmazlık Modeli (López-Fuentes ve Calvete, 2015)

Şekil 2.3'te görüldüğü gibi, şiddet gören kadınların yılmazlığı içsel ve dışsal faktörlerle ilişkilidir. Dışsal faktörler arasında kadının güvenli ve özgür hissedebileceği bir barınma alanının olması; psikolojik destek grup temelli ya da bireysel terapiler, aile terapileri ve akıl-ruh sağlığı servislerinde aldığı desteği içeren resmi sosyal destek kaynakları ile kadının ailesinden ya da ailesinin dışından aldığı resmi olmayan sosyal destek kaynakları bulunmaktadır. Kadınların yılmazlığını artıran içsel faktörler ise, kadının yürüyüş, yoga, dans etme gibi fiziksel aktivitelerini; isteklerini ve yeteneklerini fark etmesini içeren kendini yeniden keşfedebilme becerisini; şiddet gören diğer kadınlara ya da başka konularda zorluk yaşayan kişilere yardım etmek amacıyla gerçekleştirdiği özgeci aktiviteleri; çalışarak ya da ekonomik bağımsızlığını sağlayarak kendi hayatını kontrol edebilmesini; yazmak, tiyatro ve el sanatları gibi yaratıcılığını sergileyebileceği etkinlikleri; herhangi bir dini inancı benimsemelerini; şiddetin olumsuz sonuçlarını düşünmek yerine, şimdiki zamana odaklanmalarını; olumsuz deneyimleri mizah malzemesi yapabilmelerini sağlayan mizah yeteneğini; yaşadıklarını ve çocukluklarını da içeren zor sorular sorarak kendi içlerine bakabilmelerini; olumsuzlukların iyi şeylerle

sonuçlanabilecek olduğuna dair iyimser bakış açılarını ve gerçekleştirmek istedikleri planlarının ya da kurdukları hayallerinin olmasını içermektedir (López-Fuentes ve Calvete, 2015).

2.4.1. Ayrılma Kararı ve Yılmazlık İlişkisi

Bir önceki bölümde anlatılan “evliliğin sonlandırılması kararı” bölümü ve literatür çalışmaları kapsamında, ayrılma kararı alan kadınların daha yılmaz oldukları görülmektedir. Çocukları için, ekonomik nedenlerle ya da toplumsal normları çiğnememek için ilişkide kalmaya devam eden kadınların yılmazlıklarının düştüğü tespit edilmiştir (Crawford, Leibling-Kalifani ve Hill, 2009).

Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill’in (2009) yaptığı çalışmaya göre, kadınların bir çoğu şiddet esnasında, duygularını “budadıklarını” (cut-off) belirtmiştir. Bu durum onların ilişkilerine devam etmelerini sağlasa da yılmazlıklarını düşürmüş görünmektedir. Yaşadıkları şiddet deneyimi, kadınların bilişsel olarak dengelerini bozmuş ve bu dengeyi tekrar sağlamak için kendilerini suçlamaya başlamışlar ve şiddet gösteren kişinin davranışlarını haklı çıkarmışlardır. Sonuç olarak kadınların kendilik değerlerinin oldukça düştüğü görülmüştür. Bir diğer çalışmada, şiddet uygulayan eşiyle birlikte yaşayan kadınların, yılmazlık düzeyleri yüksek bulunmuştur. Bu çalışmada, kadınların farklı başa çıkma teknikleri uyguladığı ve şiddetten uzaklaşma becerilerinin arttığı görülmüştür (Drumm ve ark., 2013).

Türkiye kültüründe, bilişsel dengenin, umursamazlık ya da şiddetin meşrulaştırılması/rasyonalize edilmesi yoluyla sağlanması (T.C. Başbakanlık, 1995) fiziksel şiddet görüp evliliğini sonlandırmayan kadınların daha yılmaz olmalarını da sağlayabilir. Hatta, ayrılmış kadınlar, ekonomik zorluklar yaşamış, çocuklarını babalarından ayırdıkları için pişmanlık duymuş olabilir ve belki de daha az yılmazlık gösterebilir. Nitekim bu çalışmayı önemli yapan özelliklerden biri, Türkiye kültüründe ayrılma kararı ve yılmazlık ilişkisinin ne yönde olacağının tespit edebilecek olmasıdır.

2.4.2. Eğitim Durumu, Çalışma Durumu, Psikolojik Destek ve Yılmazlık İlişkisi

Bu çalışmada, López-Fuentes ve Calvete’nin (2015) önerdiği dışsal koruyucu faktörlerden çok boyutlu sosyal destek ve psikolojik destek boyutları incelenmektedir. Resmi sosyal destek kaynakları arasında yer alan psikolojik destek grup temelli ya da

bireysel terapiler, aile terapileri ve akıl-ruh sağlığı servislerinde aldığı desteği içerebilir. Abrahams (2007) şiddet sonrasında kadınlara psikolojik danışmanlık hizmeti vermenin çok değerli olduğunu ve bu hizmet ile birlikte kadınların birçok psikolojik stres faktörünü azaltabildiğini ve bu hizmetin kadınların benlik değerlerinin tekrar yükselmesinde önemli olduğunu belirtmektedir.

Sa'ad, Yusooff, Nen ve Subhi'nin (2014) evlilik dışı çocuklar üzerinde yaptığı çalışmanın bulguları psikolojik desteğin yılmazlık üzerindeki etkisine örnek gösterilebilir. Evlilik dışı dünyaya gelen çocuklarla yapılan bu çalışmada, psikolojik destek verilen gençlerin, psikolojik destek aldıktan sonra gösterdikleri yılmazlığın psikolojik destek almadan önce gösterdiklerinden anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür.

Kadının şiddetle başa çıkmak için kullandığı mevcut sosyal destek kaynakları kadının yılmazlığı konusunda olumsuz etkilere sahip olabilir (Anderson, Renner ve Danis, 2012). Özellikle, bazı toplumlarda, aile içi şiddet kadının suçu ya da kadının neden olduğu bir durum olarak algılanabilir (Nagae ve Dancy, 2010). Bu gibi durumlarda, kadın sosyal destek kaynaklarıyla gideremediği destek ihtiyacını psikolojik destek alarak karşılayabilir.

López-Fuentes ve Calvete'in (2015) oluşturduğu yılmazlık modeline göre içsel faktörler arasında yer alan "hayatında kontrol sahibi olmak" faktörü, özellikle kadının iş sahibi olması yani ekonomik olarak özerk olabilmesine bağlıdır. Kadının ekonomik sıkıntısının olmaması şiddetin olumsuz etkilerinden kurtulmalarında önemli görünmektedir (Carlson, McNutt, Choi ve Rose, 2002).

Dale ve arkadaşlarının (2014) HIV tanısı almış kadınlarla yaptığı çalışmada, bir işte çalışan ve ekonomik olarak geliri olan kadınların yılmazlık puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada işsiz olan kadınların oldukça düşük yılmazlık gösterdikleri görülmüştür. Kadının çalışıyor olması, olumsuz deneyimler sonrasında ihtiyaç duyduğu resmi kaynaklara ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca kadının bir işte çalışıyor olması, resmi olmayan sosyal destek kaynaklarını çoğaltmada da etkili olabilir ve çalışma durumunun yarattığı bu durum kadının yılmazlığının artmasında etkin bir rol üstlenebilir (López-Fuentes ve Calvete, 2015).

Eğitim düzeyi, kadınlar için birçok imkanı beraberinde getirmektedir. Dale ve arkadaşlarının (2014) HIV tanısı almış kadınlarla yaptığı çalışmada, yüksek eğitim

düzeyine sahip kadınların yılmazlık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bonanno, Galea, Buciarelli ve Vlahov'un (2007) 11 Eylül saldırısı sonrasında yaptığı ve saldırı sırasında NewYork'ta yaşayan kişilerle gerçekleştirdiği bir çalışmada ise, üniversiteyi bitirmiş olan kişilerin, lise mezunu kişilerle karşılaştırıldığında daha yüksek yılmazlık gösterdiklerini bulmuştur. Nitekim, eğitim durumu yüksek ve çalışan kadınlar travma sonrasında psikolojik ve ruhsal olarak daha sağlıklı görülmektedir (Klest, Freyd, Hampson ve Dubanoski, 2013). Gökmen'in (2009) kadın sığınma evinde yaşayan ve eşiyle birlikte yaşayan şiddet görmüş kadınlarla yaptığı çalışmada, kadınların eğitim düzeylerinin yüksek yılmazlık sergilemeleri konusunda anlamlı bir farklılık yaratmadığı belirlenmiştir.

Bu durumda, iş sahibi olma, sosyal destek arama becerisi, öz-yeterliğin yüksek olması, problem çözme becerilerinin gelişmiş olması gibi yılmazlığın yükselmesinde etkili koruyucu faktörlerin (Grotberg, 1997) kadının eğitim durumunun yüksek olması durumunda daha çok ortaya çıktığı savunulabilir.

2.4.3. Sosyal Destek ve Yılmazlık İlişkisi

Sosyal destek, daha önce de bahsedildiği gibi şiddet gören kadınlarda hem evliliğin sonlandırılması kararı alınmasında hem de yılmazlık düzeyinin artırılmasında önemli bir değişkendir. Garmezy (1987) ve Grotberg (1997) gibi yılmazlık alanında sıklıkla çalışan araştırmacılar, yılmazlığın olmazsa olmazı koruyucu faktörler arasında aileden ve aile dışından alınan sosyal desteğin öneminden bahsetmiştir. Sosyal destek, yaşanan olumsuz yaşam olayları sonrasında önemli bir koruyucu değişken olarak göze çarpmaktadır. Sosyal destek stres durumlarında, fiziksel uyarılmayı azaltmada oldukça önemlidir (Feder, Nestler, Westphal ve Charney, 2010). Sosyal destek kaynakları, aile, arkadaş veya yakın çevreden herhangi biri olabilir (Page ve İnce, 2008). Ayrıca sosyal destek kavramı, var olan bağlantıları değil, sosyal desteği organize etme becerisi olarak da algılanmalıdır (Kujipers, Knaap ve Lodewijks, 2011).

Aile içi şiddetin sürmesinde sosyal destek kaynaklarının eksikliği önemli rol oynamaktadır (Conroy, 2014; Fageeh, 2014). Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill'e (2009) göre, kadınlar, şiddet uygulayıcısını daha da sinirlendirmekten korktukları için sosyal destek kaynaklarını kullanmaktan çekinmektedir. Suudi Arabistan'da yapılan bir

çalışmada, şiddet görmüş kadınların sadece % 3,1'i ailelerinden, % 3,2'si ise eşlerinin ailelerinden yardım istediklerini belirtmişlerdir (Fageeh, 2014).

Hindistan'da gerçekleştirilen bir çalışmada, kadınların % 47,4'ü aile içi şiddeti kimseyle paylaşmamışlardır. Bu kadınların % 63,4'ü sosyal damgalanma korkusu nedeniyle yaşadıkları bu zorluğu kimseyle paylaşmadıklarını belirtmiştir (Shah, Rajani, Kataria, Trivedi ve Patel, 2012). Japonya'da yapılan bir çalışmada ise, kadınlar şiddetin nedeninin kendileri olarak görüleceğini düşündüklerinden şiddeti kimseyle paylaşmadıklarını belirtmişlerdir (Nagae ve Dancy, 2010).

Sosyal destek kaynaklarının şiddete karşı tutumları kültürel normlarla belirlenebilir. Kadının toplumdaki statüsü, cinsiyet eşitliği/eşitsizliği, kadının aile içindeki toplumsal rolleri nedeniyle sosyal destek kaynakları kullanılsa bile sosyal destek kaynakları kadının katlanması gerektiğini önerebilir, bu da şiddet gören kadınların yılmazlığını düşüren bir faktör olarak rol oynayabilir (Fageeh, 2014). Nitekim İçli'nin (1994) şiddet gören kadınlarla yaptığı çalışmada, kadınlara “aynı durum kızınızın başına geldiğinde ne önerirsiniz” diye sorulmuş ve kadınların % 45,4'ü “o da sabretmelidir” cevabını vermiştir. Benzer şekilde, Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill'in (2009) çalışmasına katılan kadınların bazıları, aile, arkadaş ve diğer yakınların şiddet gördüğü için kadını suçlayabildiğini ve şiddet uygulayıcısının yanında yer alabildiklerini belirtmiştir. Bu durum, kadının kendini suçlama, utanç gibi duyguları sıklıkla hissetmesine ve damgalanmaktan korkup sessizleşmesine neden olabilmektedir (Landenburger, 1998). Özetle, farklı nedenlerle kadınlar yaşadığı şiddeti başkalarına hatta en yakınlarına bile aktarmakta güçlük çekebilmektedir.

Araştırmalar, yılmazlık düzeyi ve sosyal destek arama eğiliminin ilişkili olduğunu göstermektedir (Walker, 2006). Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill'in (2009) yaptığı çalışmada, kadınlar çocukları için yardım ararken, oluşturdukları yeni sosyal destek kaynaklarının yılmazlıklarını artırdığı görülmüştür. Çocukları için yardım arayan kadınlar, kendilerine benzeyen başka kadınlarla tanıştıklarını bildirmiş ve o kadınlarla görüşmelerinin kendilik değerlerini tekrar yükseltmede yararlı olduğundan bahsetmişlerdir. Kendilik değerinin tekrar inşası, yılmazlığın yükselmesinde önemli bir faktördür.

Davis'in (2002) 17 kadınla gerçekleştirdiği niteliksel çalışmada, yılmaz kadınların sosyal destek ağlarını daha etkili kullanabildiği görülmüştür. Kadınlar, aile üyeleri, arkadaşları ve diğer toplumsal kaynaklardan aldıkları desteğin, yaşadıkları şiddetten kurtulmakta yararlı olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar, özellikle ilişkinin sonlandırılmasını bir çözüm olarak görmeyi, sosyal destek kaynakları vasıtasıyla öğrendiklerini belirtmiştir.

Asyalı göç etmiş ve şiddet görmüş kadınlarda yapılan yılmazlık araştırmasına göre, sosyal desteğin sıklıkla kullanımı stresli yaşam olaylarının atlatılmasında etkili görülmüş ve yılmazlığı teşvik ettiği belirlenmiştir (Ahmad, Rai, Petrovic, Ericson ve Stewart, 2013). Kujipers, Knaap ve Lodewijks'in (2011) yaptığı sistematik tekrar gözden geçirme çalışmasında, sosyal desteğin "tekrar mağdur olma" (revictimization) durumuna karşı koruyucu bir faktör olarak işlev gördüğü ve yılmazlığı artırdığı görülmüştür.

Anderson, Renner ve Danis'in (2012) şiddet gören 31 kadınla yaptığı nitel çalışmada, kadınların 26'sı özellikle ailelerinden aldıkları sosyal desteğin kendilerini toparlamada etkili bir faktör olduğunu belirtmişlerdir. Ama kadınlar, şiddetin farkında olmadıkları için, müdahale etmek istemedikleri için ya da nasıl davranacaklarını bilemediklerinden, ailelerinin şiddetin var olduğu süreçte çok fazla destek olmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca söz konusu çalışmada kadınlardan 18'i arkadaşlarından, 5'i ise işverenlerinden sosyal destek aldıklarını söylemişlerdir. Bu çalışmada, sosyal destek algısı yüksek olan kadınların yılmazlık ve travma sonrası büyüme belirtileri de yüksek çıkmıştır.

2.4.4. Dini Başa Çıkma ve Yılmazlık İlişkisi

Grotberg'e (1997) göre, yılmazlıkta koruyucu faktörlerden biri de Tanrı inancına sahip olmaktır. Dini başa çıkma ya da maneviyat, bireyin stresli koşullar, deneyimler ve duygular yaşadığında, din temelli stratejileri kullanarak başa çıkmaya çalışmasıdır (Pargament, Koenig ve Perez, 2000). Drumm ve arkadaşlarına (2013) göre, dini başa çıkma ve manevi başa çıkma kavramları arasındaki fark, dini başa çıkmada kurumsal bir din öğretisinin referans alınması, manevi başa çıkma kavramında ise, manevi inancın dini bir öğretiyi temel almadan gerçekleşmesidir. Maneviyat, dini ve varoluşsal iyilik halini kapsamaktadır (Genia, 2001; Gomez ve Fisher, 2003). Yani maneviyat kavramının, dini başa çıkma kavramını kapsadığı söylenebilir.

Bu çalışmada ise, kadınların yılmazlıklarını yordayan etmenleri anlamak üzere, manevi başa çıkmanın dini boyutu ele alınmıştır. Dini başa çıkma, inançlar, uygulamalar, ritüeller ve sembolleri içeren bir sistemdir ve dini başa çıkma daha yüksek bir güce ve onun rehberliğine inanarak stresli yaşam olaylarıyla başa çıkmaktır (Holt, Clark, Debnam ve Roth, 2014). Manevi başa çıkma ise, bir Tanrı ya da benzer bir manevi güce inanmak, dünyadaki olayları etkileyen manevi güçlerin varlığına inanmak, ölümden sonra manevi bir devam olduğuna inanmak, yaşamın bir amacı olduğunu düşünmek, kadere inanmak ve duanın yararına inanmak gibi temel inançlardan oluşur (Connor, Davidson ve Lee, 2003).

Çalışmalar, din ve maneviyatın hastalık ve engellerle başa çıkmada etkili bir strateji olduğunu göstermektedir (Watt ve ark., 2014). Bu iki farklı kavram, inanç (faith) temelinde ortaya çıktığı için birçok çalışmada birlikte kullanılmıştır (Cotton ve ark., 2009). Bu nedenle, bu bölümde manevi başa çıkma ve dini başa çıkma literatürü yılmazlık çalışmalarının incelenmesinde birlikte ele alınacaktır.

Manevi başa çıkma, her kadında inançlarına göre, benzersiz ve iç içe geçmiş deneyimlerle gerçekleşir. Drumm ve arkadaşlarının (2013) çalışmasına göre, şiddet gören kadınların kullandığı en önemli ve birincil yılmazlık kaynağı “maneviyat” olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan Hıristiyan kadınlar, Tanrıyla bir iletişim tipi benimsediklerini ve bu ilişkiyi geliştirmek için uğraştıklarını belirtmişlerdir. Bu kadınlar, hayatta kalmak için Tanrıyı bir can simidi olarak gördüklerini, İncil okuyarak ya da dua ettiklerini, Tanrının onlara dayanma gücü verdiğini, dinden çok maneviyatın rolünü ve bu manevi hislerin özyeterliliklerini artırdığını söylemişlerdir. Özellikle yapılan derinlemesine görüşmelerde, birçok kadın, Tanrının onlara güç verdiğini söylemişlerdir.

Davis’in (2002) 17 kadınla yaptığı derinlemesine görüşmelerde, kadınların şiddet yaşantısıyla başa çıkabilmek için maneviyatlarını kullandıkları görülmüştür. Kadınların birçoğu, inançlarının öneminden bahsetmiş ve Tanrının onları koruduğunu düşündüklerini belirtmiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi, şiddet gören kadınların sosyal olarak izole oldukları ve genellikle sosyal destek kaynaklarını kullanmakta sıkıntı çektikleri bilinmektedir. Sosyal destek kaynaklarına ulaşamayan ya da ulaşsa bile olumlu destek alamayan kadınlar, genellikle maneviyatlarını kullanma eğilimindedirler (Drumm ve ark., 2013). Canaval, Gonzalez ve Sanchez’in (2007) şiddet gören kadınlarla yaptıkları

çalışmada da aktif olarak maneviyatı kullanan kadınların yılmazlık puanlarının yüksek olduğu görülmüştür.

Anderson, Renner ve Danis'in (2012) şiddet gören 31 kadınla yaptığı nitel çalışmada, dinsel desteğin, kadınların tekrar toparlanmaları ve yılmazlık göstermelerinde oldukça önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Kadınlar, yüksek bir güce inancın ve o güçle bağlantı kurmanın, hayatlarında bir amaç ve geleceğe dönük bir umut olduğu hissini yarattığını belirtmiştir. Bu çalışmaya katılan altı kadın için ise, dinsel desteğin iyileşme için önemli bir fark yaratmadığı görülmüştür. Bu kadınlardan ikisi, görüşmelerde dinsel bir destekten bahsetmezken, bir kadın daha büyük bir güç olduğundan şüphe duyduğunu, üç kadın ise, dinsel desteğin yılmazlıkta etkisi olmadığından bahsetmiştir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli belirtilmiş araştırmanın evreni ve ulaşılan örneklem hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, verilerin nasıl toplandığı ve nasıl analiz edildiği hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma kapsamında İlişkisel Tarama Modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi inceler. Bir değişkenin değişiminin diğer değişkenlerde değişim yaratıp yaratmadığı incelenerek, değişkenler arasında etkileşim olup olmadığı yorumlanabilir (Karasar, 2007).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırma kapsamında evliliğinde eşinden fiziksel şiddet görmüş 122 kadına ulaşılmıştır. Şiddet görmüş kadınların bulunduğu evren elbette öngörülemezdir. Bu çalışma için öngörülen örneklem sadece kadın sığınma evlerinde kalan veya başka bir kuruma başvuran kadınlar değildir. Ayrıca, evliliği devam eden ve herhangi bir kuruma başvurmamış, ve evliliğini resmi olarak sonlandırmış kadınlara da ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunun için amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın verileri, en az 18 yaşında, fiziksel şiddet görüp evliliğine devam eden ve fiziksel şiddet gördüğü evliliğini en az 6 ay önce sonlandıran kadınlardan toplanmıştır. Kadınların ilişkiyi sonlandırmasından kasıt, yasal olarak evliliğini bitirmiş olmasıdır. Fiziksel şiddetin, bir travma olduğu göz önünde bulundurulmalıdır ve yapılan çalışmalar travmanın atlatılabilmesi için en az 6 ay süre geçmesi gerektiğini belirtmektedir (Lerner ve Kennedy, 2000). Araştırma kapsamında, kadınların yılmazlıkları da inceleneceği için, kişinin travma sonrası stres, depresyon, kaygı gibi yaşantıların yoğun olduğu bu dönemde yılmazlık ölçümü alınması doğru olmayacaktır. Yani, fiziksel şiddet gördüğü evliliğini sonlandırmış fakat henüz ayrılmanın üzerinden 6 ay geçmemiş kadınlar araştırma kapsamı

dışında bırakılmıştır. Bu bilgiler ışığında, katılımcıların çeşitli demografik özellikleri Tablo 3.1’de ve Tablo 3.2’de verilmiştir.

Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerinin Sıklık ve Yüzdeleri

Değişken	Sıklık (n=122)	Yüzde (%)
Ayrılma durumu		
Eşinden ayrılmış	50	41
Eşiyle birlikte	72	59
Eğitim Durumu		
Okuma-yazma yok	15	12,3
İlkokul mezunu	26	21,3
Ortaokul mezunu	24	19,7
Lise mezunu	36	29,5
Üniversite mezunu	15	12,3
Yüksek lisans-doktora mezunu	6	4,9
Şuan çalışma durumu		
Şuan çalışıyor	55	45,1
Şuan çalışmıyor	67	54,9
Ayrılma öncesi çalışma durumu		
Çalışıyor	50	41
Çalışmıyor	72	59
Çocuk sahibi olma durumu		
Çocuğu var	101	82,8
Çocuğu yok	21	17,2
Evlilikte psikolojik destek		
Psikolojik destek almış	31	25,4
Psikolojik destek almamış	91	74,6
Toplamda psikolojik destek		
Psikolojik destek almış	40	32,8
Psikolojik destek almamış	82	67,2
Çocukta şiddet		
Çocuğu şiddet görmüş	37	30,3
Çocuğu şiddet görmemiş	63	51,6
Çocuğu olmayan grup	22	18
Tehdit algısı		
Tehdit eder/etti	63	51,6
Tehdit etmez/etmedi	42	34,4
Bilmiyorum	17	13,9
Büyüdüğü ailede şiddet yaşantısı		
Büyüdüğü ailede şiddet görmüş	71	58,2
Büyüdüğü ailede şiddet görmemiş	51	41,8
Sosyal destek kaynağı		
Sosyal destek kaynağı var	81	66,9
Sosyal destek kaynağı yok	40	33,1

Tablo 3.2. Katılımcılara İlişkin Demografik Değişkenler

	Minimum Değer	Maksimum Değer	Ortalama	Standart sapma
Yaş	19	61	35.57	8.99
Birliktelik süresi	1 ay	38 yıl	10.99	8.69
Çocuk sayısı	0	7	1.50	1.23

Çalışma kapsamında kullanılacak bazı değişkenlerin grup karşılaştırmaları da Tablo 3.3., Tablo 3.4., Tablo 3.5. ve Tablo 3.6.'da verilmiştir.

Tablo 3.3. Kadınların Çalışma Durumları ve Eğitim Düzeyleri

		Çalışmıyor	Çalışıyor	Toplam
Okuma yazma yok	N	11	4	15
	%	73.3	26.7	100
İlkokul mezunu	N	20	6	26
	%	76.9	23.1	100
Ortaokul mezunu	N	18	6	24
	%	75.0	25.0	100
Lise mezunu	N	22	14	36
	%	61.1	38.9	100
Üniversite üstü	N	1	20	21
	%	4.8	95.2	100

Tablo 3.4. Evliliğini Sonlandırmış Kadınlarda Çocuk Sahibi Olma ve Çalışma Durumu

		Çocuğu yok	Çocuğu var	Toplam
Çalışmıyor	N	3	18	21
	%	14.3	85.7	100
Çalışıyor	N	9	20	29
	%	31.0	69.0	100

Tablo 3.5. Evliliğini Sonlandırmış Kadınlarda Çalışma Durumu ve Sosyal Destek

		Sosyal desteği yok	Sosyal desteği var	Toplam
Çalışmıyor	N	12	9	21
	%	57.1	42.9	100
Çalışıyor	N	6	23	29
	%	20.7	79.3	100

Tablo 3.6. Evliliğine Devam Eden Kadınlarda Çocuk Sahibi Olma ve Sosyal Destek

		Sosyal desteği yok	Sosyal desteği var	Toplam
Çocuğu yok	N	6	3	9
	%	66.7	33.3	100
Çocuğu var	N	16	46	62
	%	25.8	74.2	100

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında, fiziksel şiddet görmüş kadınların algıladıkları sosyal destek düzeyini ölçmek için, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) kullanılmıştır. Katılımcıların dini inanışları aracılığıyla sorunların üstesinden gelme becerisini ölçmek için Dindarlık Ölçeğinin alt boyutu olan Dini Başa Çıkma Ölçeği (DBCÖ) ve yılmazlık düzeylerini belirlemek için Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (YPDÖ) kullanılmıştır. Ayrıca şiddet gören kadınların ayrılma kararıyla ilişkili olabilecek değişkenleri saptamak için araştırmacının hazırladığı Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Veri toplama araçları ile ilgili detaylı bilgiler, bu bölümde belirtilmiştir.

Demografik Bilgi Formu. Demografik Bilgi Formu, araştırmanın amacı doğrultusunda fiziksel şiddet görüp eşinden ayrılmış kadınlar ve fiziksel şiddet görüp eşiyile birlikte yaşayan kadınlar için ayrı olarak tasarlanmıştır. Eşiyile yaşamaya devam eden kadınlara sorular, şimdiki zaman formatında (Ek-B), eşinden ayrılan kadınlara ise geçmiş zaman formatında sorulmuştur (Ek-C).

Demografik Bilgi Formu kapsamında, katılımcılardan, doğum yıllarını, eğitim durumlarını, herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarını (ayrılan kadınlar için hem ayrıldıkları

dönemde hem de şu anda çalışıp çalışmadıkları sorulmuştur), söz konusu evlilikten çocuk sahibi olup olmadıklarını, kaç yıldır evli olduklarını (eşinden ayrılan katılımcılara, evliliklerinin ne kadar sürdüğü ve ne kadar süre önce ayrıldıkları sorulmuştur), hiç psikolojik yardım alıp almadıklarını (eşinden ayrılan katılımcılara ayrılmadan önce psikolojik destek alıp almadıkları ve ayrıldıktan sonra psikolojik destek alıp almadıkları sorulmuştur), evlilikleri süresince yaşadıkları şiddetle başa çıkmak için kimlerden destek aldıklarını (aile, akraba, çocuk gibi), büyüdükleri ailede şiddet görüp görmediklerini belirtmeleri istenmiştir.

Son olarak, kadınlara gördükleri şiddet türlerini (itme, tokat, tekme, saç çekme, boğmaya çalışma, hastanelik olacak şekilde yaralama gibi) ve bunları ne kadar yoğunlukta yaşadıklarını belirtebilecekleri bir form sunulmuştur. Bu form, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması bulgularına (HNEE, 2015) ve Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeği’ndeki (Aba, 2008) fiziksel şiddet alt faktörüne ait maddelere göre oluşturulmuştur. Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırmasında, tokat atma, bir şey fırlatma, itme tartaklama ya da saç çekme orta derecede fiziksel şiddet olarak tanımlanırken; yumrukla ya da bir cisim aracılığıyla vurma, tekmeleme, sürüklenme ya da dövme, boğazını sıkma, bir yerini yakma, bıçak, silah gibi aletlerle yaralama ya da bunlarla tehdit etme ise ağır derecede fiziksel şiddet olarak tanımlanmıştır. Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeğinde ise, ilişkilerde yaşanan çatışmalara kişilerin verdiği duygusal ve davranışsal tepkiler ele alınmakta, bu tepkiler kişinin kendisi ve partneri tarafından uygulanma durumuna göre katılımcı tarafından değerlendirilmektedir. Bu formda, kişinin partnerinin uyguladığı ve fiziksel şiddeti ölçen boyuttaki maddeler ele alınmıştır. Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeğindeki bazı maddelerin, iki farklı eylem içerdiği görülmüş ve bu eylemler farklı maddeler olarak atanmıştır. Sonuç olarak, kontrol listesi şeklinde bir fiziksel şiddet ölçüm formu düzenlenmiştir (Bkz. Ek-B ve Ek-C).

Fiziksel şiddet gördüğü evliliğini sonlandıran ve bu evliliği devam ettiren kadınlara farklı demografik formlar uygulanmıştır. Bunun sebebi, evliliğine devam eden kadınlar için, şimdiki zaman formunda oluşturulmuş bir demografik form (Ek-2); evliliğini sonlandırmış kadınlar için geçmişe yönelik ifadeler ve sorulardan oluşan bir form oluşturma (Ek-3) gerekliliğidir. Bu iki formdan alınan veriler, bazı değişkenlerde uyarlamalar yapma gereği doğurmuştur. Örneğin, ayrılan kadınlara hem “evlilikte alınan

psikolojik destek” hem de “ayrılma sonrasında alınan psikolojik destek” sorulmuştur. Alınan psikolojik desteğin yılmazlık puanlarını yordayıp yordamadığını belirlemek üzere, kadınların psikolojik destek alıp almadıklarını içeren “toplam psikolojik destek” değişkeni oluşturulmuştur. Diğer bir örnek ise, kadınların çalışma durumu değişkenidir. Burada ayrılan kadınlarda hem “şu anki çalışma durumu” hem de “ayrılmadan önceki çalışma durumu” sorgulanmıştır. Bu da ayrılma kararı ve çalışma durumu ilişkisini ki-kare analiziyle incelerken, “ayrılma öncesi çalışma” değişkeni tanımlamayı gerektirmiştir. Bu gereklilik nedeniyle, “ayrılma öncesi çalışma” adlı yeni değişkende evliliği sonlanmış olan kadınların ayrılma öncesi çalışma durumları sabit tutulmuş, evliliği devam eden kadınların ayrılma öncesinde oldukları varsayılarak “şuan çalışma durumları”, “ayrılma öncesi çalışma” değişkenine dahil edilmiştir. Çalışma durumunun yılmazlığı yordayıp yordamadığına yönelik yapılan analizde ise kadınların “şuan çalışma durumları” değişken olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, tehdit algısının tespiti için, evliliğine devam eden kadınlardan ayrılma kararı vermeleri durumunda eşlerinin tehdit edip etmeyeceğini tahmin etmeleri istenmiş ve “bilmiyorum” seçeneği de eklenmiştir. “Bilmiyorum” seçeneğini işaretleyenler analize dahil edilmemiştir.

Demografik formda, kadınlardan büyüdükleri ailede şiddet görüp görmediklerini, “hiç şiddet görmedim”, “nadiren şiddet gördüm”, “arada sırada şiddet gördüm”, “çoğunlukla şiddet gördüm” ve “her zaman şiddet gördüm” seçenekleri üzerinden belirtmeleri istenmiş ancak, analizlerde kadının büyüdüğü ailede şiddet görmemiş olması ve şiddet görmüş olması temelinde değerlendirme yapılmıştır. Bunun için, hiç seçeneği dışındaki seçenekler “büyüdüğü ailede şiddet görmüş” olarak tekrar kodlanmıştır.

Dini Başa Çıkma Ölçeği. Phalet ve Güngör (2004) tarafından geliştirilen, Hollanda’daki Türk ve Fas asıllı göçmenlerle yürütülen çalışmada kullanılan Dindarlık Ölçeği’nin üç soruluk alt ölçeğidir (Ek-D). Hünler (2007) tarafından Tükçe’ye çevrilen ölçeğin toplam varyansın % 91.41’ini açıkladığı görülmüştür. Ölçeği oluşturan 3 maddenin korelasyonları .93 ve .97 arasındadır. Ölçeğin Cronbach Alfa değeri ise .95 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach Alfa değeri, .93 olarak belirlenmiştir. Madde korelasyonlarının ise, .85 ile .90 arasında olduğu görülmüştür.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği. Zimet ve arkadaşlarının 1988 yılında geliştirdiği ölçek, 12 maddeden oluşmaktadır (Ek-E). Eker ve Arkar tarafından 1995 yılında Türkçe'ye uyarlanmış ve geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçek, arkadaş, aile ve özel bir insan alt faktörlerinden oluşmaktadır ve bu üç faktör toplam varyansın .75'ini açıklamaktadır. Ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışması 3 farklı örnekleme gerçekleştirilmiştir ve Cronbach alfa değerleri .80 ve .95 arasında tespit edilmiştir. Arkadaş ve aile alt ölçekleri örneklemelerin üçünde de, pozitif korelasyon göstermiştir. U.C.L.A. Yalnızlık Ölçeği ($r = -.63, p < .001$), Belirti Tarama Listesi ($r = -.58, p < .001$) ve Olumsuz Sosyal İlişki ölçeği ($r = -.56, p < .001$) ile ilişki negatif yönde anlamlı bulunmuştur (Eker, Arkar ve Yıldız, 2001). Bu çalışmada ise, ölçeğin Cronbach Alfa değeri .90 olarak bulunmuştur. Madde korelasyonlarının ise, .37 ile .72 arasında değiştiği görülmektedir.

Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği. Friborg ve arkadaşları (2003) tarafından geliştirilen ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması Basım ve Çetin tarafından 2011 yılında gerçekleştirilmiştir. Ölçek, kendilik algısı, gelecek algısı, yapısal stil, sosyal yeterlilik, aile uyumu ve sosyal kaynaklar olmak üzere 6 alt faktörden ve toplamda 33 maddeden oluşmaktadır (Ek-F). Test-tekrar test puanları Kendilik Algısı için .72 ($p < .01$), Gelecek Algısı için .75 ($p < .01$), Yapısal Stil için .80 ($p < .01$), Sosyal Yeterlilik için .78 ($p < .01$), Aile Uyumu için .81 ($p < .01$) ve Sosyal Kaynaklar için .77 ($p < .01$) şeklinde belirlenmiştir. İç tutarlık katsayısı, alt boyutlar arasında öğrenci örnekleminde .66 ile .81 arasında, çalışan örnekleminde .68 ile .79 arasında belirlenmiştir. Ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliğini ölçmek için, sosyal karşılaştırma ölçeği ve kontrol odağı ölçeği kullanılmıştır. Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ile pozitif, Kontrol Odağı Ölçeğinde negatif olmak üzere .01 düzeyinde anlamlılık tespit edilmiştir (Basım ve Çetin, 2011).

Bu çalışmada ise, ölçeğin Cronbach Alfa değeri .89 olarak bulunmuştur. Madde korelasyonları ise, .17 ile .63 arasında değişmektedir.

3.4. Verilerin Toplanması

Çalışmanın başında katılımcılara bilgilendirilmiş onay formu verilmiştir. Bu form aracılığıyla, katılımcılara araştırmanın amacı, süresi, bilgilerin gizliliği araştırmacının irtibat bilgileri verilmiş ve çalışmaya katılmayı kabul ettiklerine dair katılımcılardan imzaları alınmıştır (Ek-A).

Çalışmanın uygulanması için öncelikle Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır (Ek-H). Keçiören Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğünde ve Ankara Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığına bağlı kadın sığınma evlerinde uygulama yapılmıştır. KSGM bünyesinde, Ankara Kadın Sığınma Evinde; ATHGM bünyesinde Mamak, Sincan ve Altındağ Sosyal Hizmet Merkezlerinde çalışma uygulanmıştır. Bunun için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ATHGM) ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün (KSGM) den de gerekli izinler alınmıştır (Ek-I).

Veri toplama araçlarının olabildiğince araştırmacı tarafından uygulanması planlanmıştır. Ancak bunun mümkün olmadığı kurum ve kuruluşlar olmuştur. Çalışma, ilgili kurumların kabul ve taleplerine göre, çalışma ya kurum bünyesindeki uzmanlar (psikolog, sosyolog, sosyal hizmet uzmanı vs.) ve stajyerler ya da araştırmacının yönlendirdiği anketörler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu kurumlarda, araştırmacı tarafından uygulayıcılara ölçekler ve uygulanması konusunda bilgilendirme yapılmış; ayrıca araştırmacı tarafından düzenlenmiş bir Uygulayıcı Yönergesi verilmiştir (Ek-G).

Eğitim durumu lisenin altındaki kadınlara ölçeklerdeki maddeler anketörler tarafından uygulanmıştır. Lise üstü eğitimi olan kadınlar ise ölçekleri kendileri doldurmuş, anlaşılmayan yerler anketörler tarafından açıklanmıştır.

Araştırma kapsamında internet üzerinden de bir form hazırlanmış ve kadınların aktif yer aldığı sosyal medya grupları ve forumlardan fiziksel şiddet görmüş kadınlara ulaşılmaya çalışılmıştır. İnternet üzerindeki gruplar ve forumlardan edinilen veri sayısı 54'tür. İnternet formunun sonunda, katılımcılara olası bir şiddet durumunda başvurabilecekleri kurum ve kuruluşların bir listesi ile birlikte iletişim adresleri de verilmiştir. Katılımcılardan gelen dönüt sonrasında, internet formunun bitiminde kadınlara "eklemek istedikleri bir konu olup olmadığı" sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar, herhangi bir analize tabi tutulmamıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Analiz aşamasında öncelikle, veri seti gözden geçirilmiştir, uygulanan anketlerden, ölçeklerin bazılarının neredeyse tamamının eksik doldurulduğu görülmüş ve bunlar veri setine dahil edilmemiştir. Ayrıca, ayrılmasının üzerinden 6 ay geçmemiş kadınlara

uygulama yapıldığı görülmüş bunlar da veri setinden çıkarılmıştır. Çıkarılan anketler sonrasında toplamda 122 fiziksel şiddet görmüş kadından alınan veriler, SPSS 20.0 (Statistical Package for the Social Sciences) programı aracılığıyla girilmiştir.

Demografik formda katılımcılara, yaşları hakkında daha doğru tespitte bulunmak için, doğum yılları sorulmuş ve SPSS programına veriler girildikten sonra içinde bulunduğumuz yıldan, doğum yılları çıkarılarak yaşları hesaplanmıştır.

Kadınların çalışma durumları (ayrılma öncesi çalışma ve şuan çalışma), aldıkları psikolojik destek (toplamda aldıkları psikolojik destek ve evlilikte aldıkları psikolojik destek) ve büyüdükleri ailede şiddet görüp görmedikleri gibi değişkenler daha önce de bahsedildiği gibi tekrar düzenlenmiştir.

Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinde eksik veriler olduğu görülmüş ve bu veriler için dizinin ortalaması alınmış ve bu ortalamalar yeni değer olarak verilmiştir. Sonrasında ölçekteki bazı maddeler (1, 3, 4, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 23, 24, 25, 27, 31, 33) ters kodlanmıştır.

Dini Başa Çıkma Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinde eksik veriye rastlanmamıştır. Ayrıca bu ölçeklerde ters kodlanması gereken maddeler de yer almamaktadır.

Dini Başa Çıkma Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği için toplam puanlar oluşturulmuştur. Bu toplam puanlar, katılımcılara verilen form tipi baz alınarak incelenmiş ve uç değerlerin olup olmadığına bakılmıştır. Kurtosis ve Skewness değerlerinin -2 ve +2 arasında olduğu görülmüş ve uç değerlere rastlanmamıştır. Araştırmanın amaçlarına göre ki-kare, bağımsız örneklem t testi ve çoklu regresyon analizleri uygulanmıştır.

Son olarak çoklu regresyon analizine başlamadan önce, eğitim düzeyi (üniversite altı ve üniversite üstü), çalışma durumu (çalışıyor ve çalışmıyor) ve psikolojik destek alma (almadım ve aldım) değişkenleri dummy değişken olarak kodlanmıştır. Multivariate outlier (çok değişkenli uç değerler) için Mahalobis uzaklık değerlerine bakılmıştır. Uç değer olduğu görülen 4 kişi veri setinden silinmiştir. Böylece regresyon analizi 118 kişi üzerinde yapılmıştır.

Çoklu regresyon analizinin sayıltıları gözden geçirilmiş ve normallik, doğrusallık ve varyanslarının homojenliği koşullarının sağlandığı görülmüştür. Değişkenler arasında çoklu bağlantının (multicollinearity) olup olmadığına bakmak için, VIF ve Tolerans değerlerine bakılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2007; Leech, Barrett ve Morgan, 2005). Bu çalışmada VIF değeri= 1.42-1.05 arasında değişmekte olup, Tolerans değeri =1.42-1.05 arasında, CI değeri= 1.0-12.36 arasında değiştiği görülmektedir. Bu durumda, bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu olmadığı görülmektedir.

Yılmazlık ölçek puanları, bağımlı değişken, dini başa çıkma, çok boyutlu başa çıkma, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve psikolojik destek alma değişkenleri bağımsız değişken olarak regresyon eşitliğine girmiştir. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni yordama gücünü belirlemek için standart çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın hipotezleri bağlamında yapılan analizlere ve sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırmanın amaçları doğrultusunda, ki-kare, bağımsız örneklem t testi ve çoklu regresyon analiz sonuçları verilmektedir.

4.1. Ayrılma Kararı ile İlişkili Değişkenler

Fiziksel şiddet gören kadınların evliliğini sonlandırma kararı ile eğitim durumu, kadının büyüdüğü ailede şiddet görüp görmemesi, çocuk sahibi olup olmaması, çalışıyor olup olmaması, evlilikte çocuğunun şiddet görüp görmemesi, kadının ayrıldığı zaman eşi tarafından tehdit edilmesi ya da ayrılma kararı alsa tehdit edilip edilmeyeceğine dair tahmini, sosyal destek alıp almaması ve psikolojik destek alıp almaması ki-kare testi yapılarak; yaşı, evlilikte geçirdiği süre, sahip olduğu çocuk sayısı ve yaşadığı şiddetin yoğunluğu, bağımsız örneklem t testi yapılarak incelenmiştir.

4.1.1. Eğitim Düzeyi ve Ayrılma Kararı

Araştırma kapsamında kadınlardan eğitim düzeylerini, “okuma-yazma bilmiyorum”, “ilkokul mezunu”, “ortaokul mezunu”, “lise mezunu”, “lisans mezunu” ve “yüksek lisans/ doktora mezunu” seçeneklerinden birini seçerek belirtmeleri istenmiştir.

Ayrılma kararı açısından kadının eğitim durumunu değerlendirmek üzere ki-kare testi yapılmıştır.

Tablo 4.1. Ayrılma Kararı Açısından Kadının Eğitim Durumunun İncelenmesi- Ki Kare Testi Sonuçları

		Okuma Yazma Yok	İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	Lise Mezunu	Üniversite Mezunu	YL-Doktora Mezunu	Toplam
Eşinden Ayrılmış	N	6	9	9	14	9	3	50
	%	12	18	18	28	18	6	100.0
Eşiyle birlikte	N	9	17	15	22	6	3	72
	%	12.5	23.6	20.8	30.6	8.3	4.2	100.0

$\chi^2=3.07$ $sd=5$ $p=.68$

Tablo 4.1’de de görüldüğü gibi, eğitim düzeyleri ve evliliğin sonlandırılması ki-kare testi ile incelenmiştir ve istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır [$\chi^2_{(5-122)} = 3.07, p = .68$].

4.1.2. Kadının Çalışma Durumu ve Ayrılma Kararı

Araştırma kapsamında evliliği devam eden kadınlara herhangi bir işte çalışıyor olup olmadıkları sorulmuştur. Evliliğini sonlandırmış olan kadınlara ise, hem ayrıldıkları dönemde çalışıp çalışmadıkları hem de şuan çalışıyor olup olmadıkları sorulmuştur. Ayrılma kararı ile çalışma durumunun analizi için, evliliğini sonlandırmış kadınların ayrılmadan önceki çalışma durumları göz önünde bulundurulmuştur.

Tablo 4.2. Ayrılma Kararı Açısından Kadının Çalışmasının İncelenmesi- Ki Kare Testi Sonuçları

		Çalışmıyor	Çalışıyor	Toplam
Eşinden Ayrılmış	N	21	29	50
	%	42.0	58.0	100.0
Eşiyle birlikteliği sürüyor	N	51	21	72
	%	70.8	29.2	100.0

$$\chi^2=10.14 \quad sd=1 \quad p=.001$$

Kadının ayrılma kararı açısından bir işte çalışıyor olup olmamasının farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ki-kare testi sonuçları Tablo 4.2’de verilmiştir. Çalışma durumu ve ayrılma kararı karşılaştırıldığında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür [$\chi^2_{(1,122)} = 10.14, p = .001$]. Evliliğine devam eden kadınların % 70.8’i herhangi bir işte çalışmadıklarını beyan ederken, ayrılan kadınların % 58’i ayrılmadan önce bir işte çalıştıklarını belirtmiştir.

4.1.3. Psikolojik Destek ve Ayrılma Kararı

Araştırma kapsamında kadınlara, evlilikleri süresince ve ayrıldıktan sonra psikolojik destek alıp almadıkları sorulmuştur. Kadının ayrılma kararı açısından kadının psikolojik destek alıp almamasının farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ki-kare testi yapılmıştır.

Tablo 4.3. Ayrılma Kararı Açısından Kadının Aldığı Psikolojik Desteğin İncelenmesi- Ki Kare Testi Sonuçları

		Psikolojik destek almamış	Psikolojik destek almış	Toplam
Eşinden Ayrılmış	N	40	10	50
	%	80	20	100.0
Eşiyle birlikteliği sürüyor	N	51	21	72
	%	70.8	29.2	100.0

$$\chi^2=1.30 \quad sd= 1 \quad p=.25$$

Tablo 4.3. de görüldüğü gibi, psikolojik destek alma ve ayrılma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır [$\chi^2_{(1,122)} = 1.30, p = .253$]. Toplamda kadınların % 25.4'ü fiziksel şiddet gördükleri evlilikleri süresince psikolojik destek aldığını ifade etmiştir. Özellikle evliliği devam eden kadınların % 29.2'si psikolojik destek aldığını belirtirken, eşinden ayrılmış kadınların ise % 20'si eşinden ayrılmadan önce psikolojik destek aldığını belirtmiştir. Burada, katılımcılara aldıkları psikolojik desteğin niteliği ya da süresi sorulmamıştır.

4.1.4. Çocuk Sahibi Olma ve Ayrılma Kararı

Araştırma kapsamında katılımcılara çocuk sahibi olup olmadıkları sorulmuştur. Çocuk sahibi olan ve çocuk sahibi olmayan kadınlar arasında ayrılma kararı açısından bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla ki-kare testi uygulanmıştır.

Tablo 4.4. Ayrılma Kararı Açısından Kadının Çocuk Sahibi Olmasının İncelenmesi- Ki Kare Testi Sonuçları

		Çocuğu yok	Çocuğu var	Toplam
Eşinden Ayrılmış	N	12	38	50
	%	24	76	100.0
Eşiyle birlikteliği sürüyor	N	9	63	72
	%	12.5	87.5	100.0

$$\chi^2=2.73 \quad sd= 1 \quad p=.09$$

Tablo 4.4. de görüldüğü gibi yapılan analiz sonuçlarına göre çocuk sahibi olma ile ayrılma kararı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir [$\chi^2_{(1,122)} = 2.73, p = .09$]. Yine de çocuk sahibi olma ve ayrılma kararı ilişkisini yüzdeler olarak incelemek gerekirse ayrılan kadınların % 73'ü çocuk sahibi olduğunu belirtirken, evliliği devam eden kadınlarda bu oran % 87 oranında belirlenmiştir.

4.1.5. Çocuk Sayısı ve Ayrılma Kararı

Araştırma kapsamında katılımcılara çocuklarının yaşları sorulmuştur. Bu nedenle çocuk sayısı ayrıca sorulmamış, daha sonra yaşları verilen çocuklar üzerinden katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısı hesaplanmıştır.

Çocuk sayısı ve ayrılma kararı ilişkisi, bağımsız örneklem t testi ile hesaplanmış ve testin sonuçları Tablo 4.5’te gösterilmiştir.

Tablo 4.5. Çocuk Sayısının Ayrılma Kararına Göre t-Testi Sonuçları

Ayrılma Kararı	N	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Ayrılmış	50	1.40	1.32	120	.80	.42
Devam eden	72	1.58	1.17			

Tablo 4.5.’te görüldüğü gibi çocuk sayısı ile ayrılma kararı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir [$t_{(120)} = .80, p = .42$].

4.1.6. Şiddetin Yoğunluğu ile Ayrılma Kararı

Araştırma kapsamında kadınlara, itme, tokat, tekme, bıçak ile tehdit etme, silah ile tehdit etme gibi fiziksel şiddet şekillerinin yaşanma sıklığı sorulmuştur. “Hiç”, “nadiren”, “arada sırada”, “çoğunlukla”, “her zaman” seçenekleri arasından her bir şiddet şeklini değerlendiren katılımcılardan alınan veriler sonucu şiddet toplam puanı hesaplanmıştır.

Tablo 4.6. Şiddet Toplam Puanının Ayrılma Kararına Göre t-Testi Sonuçları

Ayrılma Kararı	N	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Ayrılmış	50	13.66	8.87	120	.58	.55
Devam eden	72	12.63	9.78			

Şiddet toplam puanı ve ayrılma kararı ilişkisi bağımsız örneklem t testi ile analiz edilmiş, ayrılma kararıyla şiddet sıklığı arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir [$t_{(120)}=0.58, p = .55$]. Yapılan analizin sonuçları Tablo 4.6’da gösterilmiştir.

Ayrıca bu aşamada kadının evliliğinde gördüğü fiziksel şiddet toplam puanının ortalaması hesaplanmış ($\bar{X}= 13.05$) ve bu ortalamanın altında puana sahip olan grup “Şiddet yoğunluğu ortalamasının altında”, ortalamanın üstünde puana sahip olan grup ise “şiddet yoğunluğu ortalamasının üstünde” tanımlamasıyla gruplara atanmıştır. Daha sonra ise, evliliğine devam eden kadınlarda “şiddet yoğunluğu ortalamasının altında” ve “şiddet yoğunluğu ortalamasının üstünde” olan gruplar, çalışma durumu, tehdit algısı ve büyüdüğü ailede görülen şiddet değişkenleri açısından karşılaştırılmış, ayrıca şiddet yoğunluğu ve kadınların evliliği sonlandırma kararı incelenmiştir.

Tablo 4.7. Evliliğine devam eden kadınlarda şiddet yoğunluğu ve bazı değişkenler

		Şiddet yoğunluğu ortalamanın altında	Şiddet yoğunluğu ortalamanın üstünde
Büyüdüğü ailede şiddet görmemiş	N	13	15
	%	28.3	57.7
Büyüdüğü ailede şiddet görmüş	N	33	11
	%	71.7	42.3
Toplam	N	46	26
	%	100	100
Tehdit yok	N	15	1
	%	48.4	4.2
Tehdit var	N	16	23
	%	51.6	95.8
Toplam	N	31	24
	%	100	100
Çalışmıyor	N	29	22
	%	63.0	84.6
Çalışıyor	N	17	4
	%	37.0	15.4
Toplam	N	46	26
	%	100	100

Tablo 4.8. Şiddet yoğunluğu ve ayrılma kararı

		Şiddet yoğunluğu ortalamanın altında	Şiddet yoğunluğu ortalamanın üstünde
Evliliğini sonlandırmış	N	27	23
	%	37.0	46.9
Evliliğine devam ediyor	N	46	26
	%	63.0	53.1
Toplam	N	73	49
	%	100	100

Karşılaştırma sonuçları Tablo 4.7.'de ve Tablo 4.8.'de görülebilir. Bu karşılaştırma sonuçlarından bulguların tartışılması noktasında yararlanılmıştır.

4.1.7. Kadının Büyüdüğü Ailede Şiddet Yaşantısı ve Ayrılma Kararı

Araştırma kapsamında kadınlara yetiştikleri ailede şiddet yaşantıları sorulmuş ve şiddet görüp görmediklerini “hiç şiddet görmezdim”, “nadiren şiddet görürdüm”, “arada sırada şiddet görürdüm”, “çoğunlukla şiddet görürdüm”, “her zaman şiddet görürdüm” seçenekleri arasından değerlendirmeleri istenmiştir. Verilen cevaplar daha sonra araştırmacı tarafından “ailesinde şiddet görmüş” ve “ailesinde şiddet görmemiş” olmak üzere iki grupta toplanmış ve “hiç şiddet görmezdim” seçeneğini işaretleyenler “ailesinde şiddet görmemiş” grubuna, diğer seçenekleri işaretleyenler ise “ailesinde şiddet görmüş” grubuna dahil edilmiştir. Kadının büyüdüğü ailede şiddet görüp görmemesi ve evliliğini sonlandırma kararı ki-kare testi ile incelenmiştir.

Tablo 4.9. Ayrılma Kararı Açısından Büyüdüğü Ailede Şiddetin İncelenmesi- Ki Kare Testi Sonuçları

		Büyüdüğü ailede şiddet görmemiş	Büyüdüğü ailede şiddet görmüş	Toplam
Eşinden Ayrılmış	N	23	27	50
	%	46.0	54.0	100.0
Eşiyle birlikteliği sürüyor	N	28	44	72
	%	38.9	61.1	100.0

$$\chi^2 = .61 \quad sd = 1 \quad p = .43$$

Tablo 4.9’da görüldüğü gibi, ki-kare analizi sonucunda kadının büyüdüğü ailede şiddet görüp görmemesinin ayrılma kararı ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı sonucuna varılmıştır [$\chi^2_{(1,122)} = .61, p = .43$].

4.1.8. Sosyal Destek ve Ayrılma Kararı

Araştırma kapsamında kadınlara fiziksel şiddetle baş etmede hangi sosyal destek kaynaklarını kullandıkları sorulmuştur. Bu bağlamda, şiddetle baş etmede herhangi bir sosyal destek kaynağını kullanan kadınlar ve hiç kimsenin destek olmadığını belirten kadınlar arasında ayrılma kararı farkına bakılmış ve ki-kare testi uygulanmıştır.

Tablo 4.10. Ayrılma Kararı Açısından Kadının Aldığı Sosyal Desteğin İncelenmesi- Ki Kare Testi Sonuçları

		Sosyal Destek Yok	Sosyal Destek Var	Toplam
Eşinden	N	18	32	50
Ayrılmış	%	36.0	64.0	100.0
Eşiyle	N	22	49	71
Birlikte	%	31.0	69.0	100.0

$$\chi^2 = .33 \quad sd = 1 \quad p = .56$$

Tablo 4.10’da da görüldüğü gibi, ayrılma kararı ve sosyal destek arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür [$\chi^2_{(1,121)} = .33, p = .564$].

4.1.9. Birliktelik Süresi ve Ayrılma Kararı

Araştırma kapsamında katılımcılara, evliliklerinin ne kadar sürdüğü sorulmuştur. Buradan alınan cevapların ayrılma kararı ile ilişkisinin olup olmadığı incelenmek üzere bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır.

Tablo 4.11. Birliktelik Süresinin Ayrılma Kararına Göre t-Testi Sonuçları

Ayrılma Kararı	N	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Ayrılmış	49	10.41	8.53	118	.60	.54
Devam eden	71	11.39	8.83			

Tablo 4.11’de de görüldüğü gibi yapılan analiz sonucunda, birliktelik süresi ile ayrılma kararı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir [$t_{(118)} = .60, p = .54$].

4.1.10. Çocuğun Şiddet Görmesi ve Ayrılma Kararı

Araştırma kapsamında kadınlara evlilikleri süresince çocuklarının da fiziksel şiddet görüp görmediği sorulmuştur. Çocukların şiddet görüp görmemesi ile ayrılma kararı ki-kare testi ile analiz edilmiştir.

Tablo 4.12. Ayrılma Kararı ve Çocukta Şiddetin İncelenmesi- Ki Kare Testi Sonuçları

		Çocuğu Şiddet Görmemiş	Çocuğu Şiddet Görmüş	Toplam
Eşinden Ayrılmış	N	17	19	36
	%	47.2	52.8	100.0
Eşiyle birlikteliği sürüyor	N	46	18	64
	%	71.9	28.1	100.0

$$\chi^2 = 6.00 \quad sd = 1 \quad p = .01$$

Tablo 4.12’de görülebileceği gibi çocuğunun fiziksel şiddet görmesinin kadının ayrılma kararı almasıyla anlamlı olarak ilişki gösterdiği gözlenmiştir [$\chi^2_{(1,100)} = 6.00$, $p = .01$]. Çocuk sahibi olmayan kadınlar analizin dışında bırakılmıştır.

Evliliği devam eden kadınların % 71.9’u çocuklarının şiddet görmediğini belirtmiştir. Ayrılan kadınların %52.8’i ise, evlilikleri süresince çocuklarının da şiddet gördüğünü belirtmiştir.

4.1.11. Ayrılmaya Karşı Tehdit ve Ayrılma Kararı

Çalışma kapsamında evliliğini sonlandırmış kadınlara ayrılma kararı verdiklerinde eşlerinin onları tehdit edip etmedikleri sorulmuştur. Evliliği devam eden kadınlardan ise, ayrılma kararı vermeleri durumunda eşlerinin onları tehdit edip etmeyeceğini tahmin etmeleri istenmiştir. Burada bir tahmin söz konusu olduğu için kadınlara işaretleyebilecekleri bir alternatif olması açısından “bilmiyorum” seçeneği de sunulmuştur.

“Bilmiyorum” seçeneğini işaretleyen kadınlar analize dahil edilmemiş ve tehdit algısı ile ayrılma kararı arasında ilişki olup olmadığı ki-kare testi ile incelenmiştir.

Tablo 4.13. Ayrılma Kararı Açısından Kadının Ayrılma Durumunda Tehdit Algısının İncelenmesi- Ki Kare Testi Sonuçları

		Tehdit etmez/ etmedi	Tehdit eder/ etti	Toplam
Eşinden Ayrılmış	N	26	24	50
	%	52.0	48.0	100.0
Eşiyle birlikteliği sürüyor	N	16	39	55
	%	29.1	70.9	100.0

$$\chi^2 = 5.72 \quad sd = 1 \quad p = .01$$

Tablo 4.13'te görüldüğü gibi, tehdit algısı ve ayrılma kararı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur [$\chi^2_{(1,105)} = 5.72, p = .01$]. Evliliğine devam eden kadınların %70,9'u ayrılma kararı alması durumunda eşinin kendisini tehdit edeceğini tahmin etmiştir. Ayrılan kadınların %52'si ise, ayrılma kararı aldığı anda eşinin kendisini tehdit etmediğini belirtmiştir.

4.2. Ayrılma Kararı ile Yılmazlık İlişkisi

Evliliğinde şiddet gören ve ayrılan kadınlar ile evliliğine devam eden kadınların yılmazlık toplam puanları bağımsız örneklem t testi ile analize sokulmuştur.

Tablo 4.14. Yılmazlık Toplam Puanınının Ayrılma Kararına Göre t-testi sonuçları

Ayrılma Kararı	N	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Ayrılmış	50	111.08	24.40	120	1.24	.21
Devam eden	72	105.68	23.05			

Şiddet gören kadınların yılmazlıkları, ayrılma kararı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir [$t_{(120)} = 1.24, p = 0.21$]. Yapılan t testinin sonuçları Tablo 4.14'te belirtilmiştir.

4.3. Yılmazlık ve İlişkili Diğer Değişkenler

Fiziksel şiddet gören kadınların eğitim durumlarının, çalışıyor olup olmamalarının, dini başa çıkma düzeylerinin, psikolojik destek alıp almamalarının ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin kadının yılmazlığını yordayıp yordamadığını görmek için standart çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 4.15. Standart Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	Sh	β	t	p
Yılmazlık	Çok boyutlu sosyal destek	.64	.10	.50	6.02	.001
	Dini başa çıkma	.46	.34	.11	1.36	.18
	Eğitim düzeyi	-7.95	5.92	-.12	-1.34	.18
	Çalışma durumu	-.50	4.31	-.01	-.11	.91
	Psikolojik destek	1.89	3.91	.03	.48	.63

Yapılan standart çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 4.15’de görülmektedir. Bu analiz sonucunda açıklayıcı değişkenlerin bir bütün olarak yılmazlığı anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur ($R = .57$, $R^2 = .33$, $p < .01$). Söz konusu değişkenler, yılmazlıktaki toplam varyansın yaklaşık %33’ünü açıklamaktadır.

Modelde yer alan değişkenlerin yılmazlık değişkenine olan katkıları Tablo 4.15’de görüldüğü gibi; sosyal destek almak yılmazlığı artırmaktadır ($\beta = .50$, $t = 6.02$, $p = .001$). Dini başa çıkmanın yılmazlık üzerinde anlamlı bir katkısı bulunmamaktadır ($\beta = .11$, $t = 1.36$, $p = .18$). Üniversite üstü eğitim düzeyine sahip olma yılmazlığa katkıda bulunmamaktadır ($\beta = -.12$, $t = -1.34$, $p = .18$). Aynı şekilde çalışıyor olmanın yılmazlığı artırmadığı ($\beta = -.01$, $t = -.11$, $p = .91$) ve psikolojik destek almamanın yılmazlıkla ilişkisi bulunmadığı ($\beta = .03$, $t = .48$, $p = .63$) görülmektedir.

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA

5.1. Ayrılma Kararı ile İlgili Değişkenlerin Yorumlanması

Ayrılma kararı daha önce de bahsedildiği gibi verilmesi çok farklı etmenlere bağlı olan bir karardır. Nitekim, Lazarus'a (2000) göre, kadınların bir çoğu şiddet gibi çok fazla strese neden olan bir yaşam olayını deneyimlemesine rağmen, ailesini terk etmemekte ve şiddetle başa çıkmanın yollarını aramaktadır.

Bu çalışmada, eğitim düzeyi, alınan psikolojik destek, çocuk sahibi olma, çocuk sayısı, kadının büyüdüğü ailede yaşadığı şiddet, aldığı sosyal destek, birliktelik süresi ve evliliğinde yaşadığı şiddetin yoğunluğu, kadının evliliğini sonlandırma kararıyla anlamlı bir ilişki göstermezken; kadının çalışma durumu, çocuğunun da şiddet görmesi ve algıladığı tehdit ile evliliğini sonlandırma kararı anlamlı olarak ilişkili bulunmuştur.

Bu çalışmada ayrılma kararı ile kadının çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Çalışan kadının içinde bulunduğu durumdan çıkabilmek için ayrılma kararı alabildiği görülmektedir. Daha önce yapılan çalışmalarla da uyumlu olarak (HNEE, 2015; T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995; İçli, 1994; Strube, 1988; Strube ve Barbour, 1984; Strube ve Barbour, 1983) herhangi bir işte çalışan kadınların, çalışmayan kadınlara göre daha fazla, evliliğini sonlandırma eğiliminde olduğu görülmüştür. Ekonomik olarak kendi ihtiyaçlarını görebilecek yeterliğe sahip hisseden kadınların ayrılma kararı almasının nispeten daha kolay olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca bu çalışmada, evliliğini sonlandırdığı dönemde herhangi bir işte çalışan 29 kadından 20'sinin çocuk sahibi olduğu görülmüştür. Bu durum, çalışan kadınların çocukları olsa dahi, onlara bakabilecekleri güvencesiyle ayrılma kararı alabildikleri olarak yorumlanabilir. Ayrıca, eşinden ayrıldığı dönemde çalışan 29 kadından 23'ünün sosyal destek kaynaklarına sahip olduğu da tespit edilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, şiddet döngüsüne hapsolan

kadınların sosyal olarak izole oldukları ve genellikle sosyal destek kaynaklarına ulaşmakta zorluk çektikleri bilinmektedir (Anderson, Renner ve Danis, 2012; Kang ve Kim, 2011; Pfouts, 1978). Bu noktada kadının çalışıyor olması şiddet içeren evliliği sonlandırması açısından tek başına hayatını idame ettirme, çocuklarının ekonomik olarak da bakımını üstlenebilme ve etkin sosyal destek kaynaklarına ulaşabilmesi noktasında önemli görülmektedir.

Eğitim durumu yükseldikçe kadının ayrılma kararı alma olasılığı artmaktadır (Lerner ve Kennedy, 2000; Horton ve Johnson, 1993). Bu çalışmada ise, eğitim durumunun ayrılma kararı ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı görülmektedir. Özellikle lise düzeyindeki şiddet gören 36 kadından 22'sinin (% 61.1) evliliğine devam ettiği görülmüştür. Eğitim düzeyi, üniversite ve üzeri olan kadınlarda ise, 21 kadından 9'unun (% 42.9) evliliğine devam ettiği görülmektedir. Bu durum, üniversite mezunu olan grubun herhangi bir işte çalışma olasılıklarının artması ile açıklanabilir. Nitekim, bu çalışmaya katılan lise mezunu kadınların % 38.9'unun herhangi bir işte çalıştıkları görülmektedir. Üniversite ve üstü mezuniyete sahip olan kadınlarda ise, bu oran % 95.2'ye çıkmaktadır. Ülkemizde, lise mezunlarının bir işte çalışma olasılığı üniversite mezunu kadınlara göre daha düşüktür. Özellikle kentlerde yaşayan kadınların eğitim durumu yükseldikçe istihdam olasılığı artmaktadır. Türkiye genelinde, üniversite ve üstü mezuniyete sahip olan kadınların % 69.8'i istihdam edilirken lise ve dengi okullardan mezun olan kadınların çalışma oranı % 37'dir (Toksöz, 2007). Kadının ayrılma kararı almasının çalışma durumu ile ilişkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda da eğitim durumunun iş sahibi olmada belirleyici olduğu ve bu bağlamda kadının ayrılma kararıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Ancak eğitim durumunun evliliğin sonlandırılması için tek başına önemli bir değişken olmadığı söylenebilir. Bu inceleme sonucunda görülmektedir ki, şiddet gören kadınların bağımsız yaşam düzenlemeleri yapabilmesi için, mesleki ve eğitimsel olarak desteklenmelerini amaçlayan müdahaleler geliştirilmelidir.

Landenburger'e (1998) göre, kadının çocuk sahibi olması şiddet gördüğü evliliğe devam etmesinde önemli bir belirleyicidir. Kadının evliliğini sonlandırma kararı, kendisini çocuklarına karşı sorumlu hissetmesi ve evliliğini sonlandırırca çocuklarına bakım verme becerisine sahip olup olmaması ile ilgilidir. Kang ve Kim'e (2011) göre, eşin fiziksel

istismarına rağmen, kadınlar bir anne olarak çocuklarının sorumluluğu ve ailenin parçalanmaması kaygısıyla, şiddete katlanmak zorunda hissedebilirler. Bu çalışmada kadınların çocuk sahibi olmasının ayrılma kararı almalarıyla anlamlı bir ilişkisinin olmadığı görülmektedir. Yine de gruplar arası karşılaştırmalara bakıldığında şiddet gördüğü evliliğini sonlandıran kadınların % 76'sı çocuk sahibi olduğunu belirtirken bu oranın evliliğine devam eden kadınlarda % 87.5'e çıktığı görülmektedir. Kang ve Kim'e (2011) göre, kadınların yaşamında çok önemli bir yere sahip olan çocuk, kadınların şiddet içeren evlilikte kalmalarında ya da o evliliğe geri dönmelerinde etkilidir. Nitekim Kang ve Kim'in çalışmasında yaşamında bir değer olduğu tespit edilen kadınların olumlu duygular yaşadıkları ve strese tahammüllerinin yüksek olduğu görülmüştür. Burada bahsedilen "yaşamdaki değer" kadının çocuğudur. İçli'ye (1994) göre de kadının ayrılma kararı alması "çocuklarını bırakıp gitmesi" ya da "çocuklarını babasız bırakması" anlamına gelebilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, şiddet gören kadınlar evliliği sonlandırmak için çocuklarının büyümesini bekleyebilir. Çocuklar büyüdüğü zaman da kadın yaşından ve yaptığı yatırımlardan dolayı ayrılmak için cesaret bulamayabilir veya şiddet uygulayan eş artık şiddet uygulamıyor olabilir (Pfouts, 1978). Bu çalışmada dikkat çeken nokta, çocuk sahibi olmayan 9 kadının evliliğine devam etmesidir. Bu kadınların 6'sı sosyal destek kaynaklarından mahrum olduklarını belirtmişlerdir. Burada sosyal destek kaynaklarından yoksun olmak, bu kadınların evliliklerini sonlandırma kararı almalarını güçleştiriyor olabilir.

Bazı çalışmalarda çocuk sayısının ayrılma kararı ile ilişkili olduğu görülmüştür (Strube ve Barbour, 1984; Horton ve Johnson, 1993). Bu çalışmada ise sahip oldukları çocukların sayısı kadınların ayrılma kararıyla ilişkili görülmemiştir. Nitekim, Lerner ve Kennedy'nin (2000) çalışmasında da çocuk sayısı ayrılma kararında anlamlı bir değişken olarak belirlenmemiştir.

Çocuklarının babaları tarafından şiddet görüyor olması kadının evliliğini sonlandırmasıyla ilişkili diğer bir değişkendir. Daha önce incelenen, çocuk sahibi olma ve çocuk sayısı ile evliliğin sonlandırılması arasındaki ilişkiye burada tekrar atıfta bulunmak yerinde olacaktır. Çocuk sahibi olmanın ayrılma kararı ile ilişkili olmadığı görülmüştür fakat kadının çocuğunu babasız bırakmamak ya da çocuklarını terk etmemek adına

evliliğini sürdürdüğüne dair literatür bilgileri bu bağlamda tartışılmıştır. Bu noktada, literatür bilgileri de göz önüne alınarak kadının evliliğini, çocuğunun fiziksel rahatlığını ve duygusal bütünlüğünü sağlamak üzere devam ettirdiği önerilebilir. Ancak, eğer çocuk da fiziksel şiddet görüyorsa, bu çalışmanın bulgularından da anlaşılacağı üzere, kadın genellikle evliliğini sonlandırma kararı almaktadır (Snyder ve Fructhman, 1981; Landenburger, 1998). Çalışmanın bu bulgusu kadının, çocuğu da şiddet gördüğü takdirde evliliği devam ettirme konusunda temel motivasyonunu kaybettiği olarak yorumlanabilir.

Bu çalışmaya katılan 122 kadının 40'ı herhangi bir sosyal destek kaynağı olmadığını belirtmiştir. İçli'nin (1994) çalışmasında da şiddet gören kadınların % 48'inin yaşadıklarını kimseye anlatmadığı belirlenmiştir. Şiddet yaşantısı, genellikle kadınlar için anlatması zor bir durum olmaktadır. İstismar devam ettikçe kadın kullanabileceği sosyal kaynaklardan daha fazla mahrum kalmakta ve eşe bağımlı olma hissi daha da artmaktadır (Kang ve Kim, 2011).

Birçok kadın, sosyal ve toplum tarafından yargılanmaktan ve suçlanmaktan korkmaktadır (Nagae ve Dancy, 2010). Bu çalışmada kadınların ayrılma kararı ile sosyal destek kaynaklarına sahip olup olmamaları arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Bu bulguya benzer şekilde, Anderson, Renner ve Danis'in (2012) çalışmasında da ailesinden sosyal destek aldığını belirten kadınlardan sadece biri şiddet içeren ilişkiden ayrılma kararı almıştır. Anderson, Renner ve Danis bu bulguyu, bazı kadınların aileleri kadınları ilişkide kalmaları için teşvik ettiği şeklinde yorumlamıştır. Bu yorum, Türkiye kültüründe de geçerli olabilir. İçli'nin (1994) yaptığı çalışmada şiddet gören kadınlara “kızınız da şiddet görse ne önerirsiniz?” sorusuna, kadınların yarısına yakınının “sabretmelidir” yanıtını vermesi Anderson, Renner ve Danis'in yorumuna kanıt olabilir. Bu çalışmada da, evliliğine devam eden kadınların % 69'u herhangi bir sosyal destek kaynağına sahip olduklarını belirtmiştir. Bu bulgu, Anderson, Renner ve Danis'in çıkarsamasına uygun görünmektedir ve kadının sahip olduğu sosyal destek kaynaklarının ayrılma konusunda kadını cesaretlendirmede ve belki de kadının ayrılmasına karşı çıktığı sonucuna varılabilir. Bu konuda daha Türkiye kültürünü yansıtan atasözleri ve deyimler (kol kırılır yen içinde kalır, kadının yeri erkeğinin yanındır, erkek dediğin sever de döver de gibi) de bu yorumu destekler niteliktedir. Kısaca, kadının sosyal destek kaynakları var olsa da bu

sosyal destek kaynakları toplumsal normların da önerdiği şekilde, evliliğin devam etmesini teşvik ediyor olabilir.

Kadının evliliğini sonlandırma kararı almasıyla ayrılma öncesinde psikolojik destek almış olmasının ilişkisine bakılmış ve anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu bağlamda, Horton ve Johnson'un (1993) çalışmasındaki bulguların aksi yönde bir sonuç alınmıştır. Bu çalışmada 122 kadından sadece 31'i evlilikleri süresince psikolojik destek aldığını belirtmiştir. Bu oran kadınların psikolojik destek aldıkları anlamına gelse de söz konusu psikolojik desteğin ne kadar süre devam ettiği ve niteliği bilinmediği için, bu konuda daha ayrıntılı yorum yapmamızı güçleştirmektedir.

Çalışmaya katılan 122 kadından 71'i büyüdüğü ailede şiddet gördüğünü belirtmiştir. Bu sonuç çalışmaya katılan kadınların yarısından fazlasının, ailesinden nadiren de olsa şiddet gördüğünü göstermektedir. Şiddet gören kadınların büyüdüğü ailede de şiddet görüp görmemelerini incelemek sosyal öğrenme kuramı açısından önemli görünmektedir. Bu çalışmada, büyüdüğü ailede şiddet geçmişi ile ayrılma kararı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, Snyder ve Fruchthman'ın (1981) çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi, Snyder ve Fruchthman'ın çalışmasında büyüdüğü ailede şiddet gören kadınların % 60'ı, büyüdüğü ailede şiddet geçmişi olmayan kadınların ise % 43'ü sığınma evinden çıktıktan sonra partnerine geri dönmüştür. Bu çalışmada da, istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç bulunamasa da evliliğini sürdürmekte olan kadınların % 61.1'inin büyüdüğü ailede şiddet gördüğü; % 38.9'unun ise büyüdüğü ailede hiç şiddet görmediği belirlenmiştir. Kadının büyüdüğü ailede şiddet görmese de annesinin ya da diğer aile bireylerinin şiddetine tanık olma durumu sorgulanmamıştır. Sosyal öğrenme kuramına göre, kadın çocukken ailesindeki bir bireyin şiddet gördüğünü de gözlemiş olabilir ve şiddeti gözlemleyerek öğrenmiş olabilir (Few ve Rosen, 2005). Büyüdüğü ailede şiddet görmemiş olması, kadının şiddeti öğrenmediği anlamına gelmemektedir. Ayrıca şiddetle sosyalleşmek ya da şiddeti kabullenmek her bireyde gerçekleşen bir olgu değildir. Nitekim bu çalışmada, ayrılan kadınların da % 54'ü büyüdüğü ailede şiddet gördüklerini belirtmiştir. Ayrıca, evliliğine devam eden ve şiddet toplam puanları ortalamasının altında olan 46 kadının 33'ünün büyüdüğü ailede şiddet gördüğü belirlenmiştir. Ayrılan kadınlarda bu tarz bir farklılığa rastlanmamıştır. Bu durum,

büyüdüğü ailede şiddet gören kadınların, nispeten daha az yoğunlukta olan eş şiddetine katlandıkları şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca, şiddetin öğrenilmesi aile dışındaki birçok kurumla da mümkün olmaktadır. Örneğin, şiddet kişinin yetiştiği kültür aracılığıyla da öğrenilebilmektedir. Erkeğin hem sevebilme hem dövebilme özgürlüğüne sahip olması, evliliğin kurtarıcısı ve yuvanın yapıcı gücü olarak sorumluluğun kadına yüklenmesi, dayanın cennetten çıkma olması gibi görüşler o toplumda yetişen bireylerin şiddetin “normal” olduğunu düşünmesine neden olabilmektedir. Son olarak, şiddetin meşrulaştırılmasında etkisi olabilecek bir diğer mekanizma ise medyadır. Medyada kadının, bazen erkeğin başarısı için uğraşan, çocuk bakan ve ev işleri yapan kişi, bazen şiddet mağduru olarak işlenmesi, özellikle çocuğun bu bilişsel şemaları ve basmakalıpları edinmesine neden olabilir (Şimşek, 1999). Kısaca, sadece aile içinde değil, bahsedilen bu kurumlar aracılığıyla da şiddet öğrenilebilir ve normalleştirilebilir.

Evliliğini sonlandıran ve evliliğine devam edenler arasında evlilikte geçirilen süre açısından fark olduğuna dair hipotez de desteklenmemiştir. Bu konuda literatürde rastlanan çalışmaların (Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill, 2009; Few ve Rosen, 2005; Strube, 1988; Strube ve Barbour, 1984) aksine çalışmaya katılan kadınların evlilikte geçirdikleri sürenin az olması evliliğin sonlandırılmasıyla ilişkili görünmemektedir. İncelenen çalışmalar, kadının evlilikte geçirdiği süre arttıkça evliliğe ya da ilişkiye yaptığı yatırımın arttığını ve bu yatırımların ilişkiden kopmasını zorlaştırdığını ileri sürmektedir. Fakat Türkiye kültüründe, evliliğin kendisi bile başlı başına büyük bir yatırım sayılabilir. Evlilikle, “yuvayı dışı kuş yapar” atasözünde de görüldüğü gibi kadına aile kurma, aileyi koruma görevi verilmektedir (Özkan ve Gündoğdu, 2011). Ayrıca kadın için toplumun bir kesiminde halen “dul” olma kavramı geçerliğini korumakta ve bu algı kadın için evliliğini sonlandırmak konusunda önemli bir caydırıcı olmaktadır (Karakuş, 2012). Bunun sonucunda kadının genellikle şiddeti kabullendiği ve bu zorluğa katlandığı görülmektedir (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995; İçli, 1994).

Bu çalışma kapsamında ayrılma kararı ile ilişkisi incelenen diğer değişken tehdit algısıdır. Ayrılan kadınların %52’si eşlerinin kendilerini tehdit etmediğini belirtirken, evliliğine devam eden kadınların %70,9’u ayrılma kararı vermeleri durumunda eşlerinin ayrılmamak için kendilerini tehdit edeceğini öngörmektedir. Kadınlar ayrılmanın istismarı

kesmeyeceği düşüncesi ve ayrılırlarsa çocuklarından mahrum kalacakları korkusu nedeniyle (Kang ve Kim, 2011) ve bazen de ölümle tehdit edilmeleri (Landenburger, 1998) sonucunda ayrılma kararı almaktan kaçınmaktadırlar. Bu bağlamda, kadının çocuğu ve kendisi için duyduğu korkuyla birlikte, evliliğine devam etmesi oldukça anlaşılır görünmektedir. Nitekim, bu konuda kadını korumaya yönelik daha etkin sosyal politikalar geliştirilmesi uygun olacaktır.

Bu araştırmada kadının evliliğinde gördüğü şiddetin yoğunluğunun ayrılma kararı açısından farklılık yaratacağı tahmin edilmiştir. Fakat, bu bağlamda yapılan analizler şiddet gören kadınların yaşadığı şiddetin yoğunluğunun ayrılma kararı üzerinde etkili olmadığını göstermektedir. Horton ve Johnson'un (1993) çalışmasının aksine kadınların şiddetin yoğun olduğu durumlarda da evliliklerine devam ettikleri görülmektedir. Burada bizim araştırmamızla ilgili dikkat çeken nokta, yoğun olarak şiddet gören kadınların sığınma evinden alınan örneklem olabileceğidir. Bu kadınlar, gördükleri şiddet neticesinde sığınma evine başvurmuş ve eşinden uzaklaşmış olsa da yasal olarak evlilikleri sonlanmadığı için "evliliğine devam eden kadınlar" grubunda yer almış olabilirler. Ayrıca daha önce de bahsedildiği gibi Snyder ve Fructhman'in (1981) çalışması, genellikle yaralanma ile sonuçlanacak şekilde şiddet gören kadınların % 39'unun sığınma evinden sonra partnerine geri döndüğünü göstermektedir. Snyder ve Fructhman'in çalışmasına paralel olarak bu çalışmada da ortalamanın üstünde şiddet gördüğü belirlenen 49 kadından 26'sinin evliliğine devam ettiği görülmüştür. Şiddetin yoğunluğunun artmasına rağmen, kadının evlilikte kalmaya devam etmesi dikkat edilmesi gereken bir noktadır ve bu konuda kadınların sosyal, psikolojik, ekonomik ve hukuki konularda desteklenmesini içeren sosyal politikaların geliştirilmesi oldukça önemlidir. Bu konuda kadının ekonomik zorluklardan dolayı mı, eşin potansiyel tehditleri nedeniyle mecbur kaldığı için mi evliliğine devam ettiği tespit edilmesi gereken önemli bir noktadır. Nitekim, bu çalışmada, ortalamanın üstünde şiddet gören grupta yer alan ve evliliğine devam eden 24 kadından 23'ü "eşinizden ayrılma kararı alsanız eşiniz sizi tehdit eder mi?" sorusuna "evet" yanıtı vermiştir. Ayrıca, ortalamanın üstünde şiddet gören ve evliliğine devam eden 26 kadının 22'sinin herhangi bir işte çalışmadığı tespit edilmektedir. Herhangi bir işte çalışmaması ve tehdit algısının mevcut oluşu, yüksek yoğunlukta şiddet gören kadınlar için de ilişkide kalmaya yönelik önemli bir risk faktörü olarak görülebilir. Nitekim, çalışma durumu ve

tehdit algısı çalışmaya katılan bütün kadınlarda evliliği sonlandırma veya sürdürmeyle ilişkili görünmektedir.

5.2. Ayrılma Kararı ve Yılmazlık İlişkisi

Crawford, Leibling-Kalifani ve Hill'in (2009) yaptığı çalışmada, şiddet gördüğü evliliğine devam eden kadınların öz-yeterliklerinin düştüğü, kendilerini suçladıkları ve sonuç olarak düşük yılmazlık sergiledikleri görülmüştür. Bu çalışmada ise evliliğini sonlandıran ve evliliğine devam eden kadınlar arasında yılmazlık farkı görülmemiştir. Benzer şekilde, Humphreys'in (2003) çalışması ise kadınların yoğun strese rağmen yılmazlık sergileyebildiğini göstermiştir. Burada, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun (1995) çalışmasına tekrar değinmekte yarar görünmektedir. Söz konusu araştırmada, kadınların şiddetle baş etme ve bilişsel dengeyi yeniden sağlama yöntemi olarak, umursamazlık ya da şiddetin meşrulaştırılması/ rasyonalize edilmesi yollarını uyguladıkları bulunmuştur. Türkiye kültüründe, evliliğini sonlandırmasının kadınlar için korkutucu sonuçları olabilir. Daha önce de bahsedildiği gibi, "dul kalmak" hala korkulan bir durumdur ve bulunduğu alt kültüre bağlı olarak kadının "dul kalması" durumunda sosyal bir dışlanma süreci yaşayabilir. Ayrıca "dul kalmak" sadece evliliğini sonlandıran kişi için değil ailesi için de utanç verici bir durum olarak algılanabilmektedir. Ayrıca, kadın evliliğini sonlandırdığı takdirde şiddetin kesileceğine emin olmayabilir. Nitekim, boşanmaya karar veren birçok kadın eşlerinden daha fazla şiddet görmekte hatta bu şiddet ölümle sonuçlanabilmektedir (Landenburger, 1998). Bir diğer unsur da, kadının eşinden ayrıldığı takdirde, çocuklarını göremeyeceği ya da çocuklarının velayetini alsa dahi onların ekonomik ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayamayacağı korkusudur. Yine kadının ayrılma kararı vermekten korkmasının nedenlerinden biri, ayrılma sonrasında gideceği yer konusunda duyduğu kaygı olabilir. Birçok kadın, ailesine yük olmaktan korkmakta ya da ailesinin yanında yaşayacağı hayatın daha iyi olmayacağını düşünmektedir. Bütün bu nedenlerle evliliğini sonlandıramayan kadın, "en iyisinin evinde ve alıştığı düzende" kalmak olduğuna karar verebilir (Few ve Rosen, 2005) ve yaşadığı şiddetle baş etme yolları aramaya başlar. Bu durumda, şiddetin meşrulaştırılması devreye girebilir. Kadın, şiddete kendisinin sebep olduğunu, şiddetin kocasının bir anlık kızgınlığında meydana geldiğini, kocasının moralinin bozuk olduğunu vs. şiddetin nedeni olarak görebilir. Eşin,

şiddet sonrasında özür dilemesi ya da değişeceğine dair söz vermesi de kadının şiddeti kabullenmesini kolaylaştırabilir (T.C. Başbakanlık, 1995). Şiddetin meşrulaştırılması sonrasında kadın, mevcut duruma uyum sağlayarak şiddete rağmen hayatına devam edebilir, yeni amaçlar geliştirebilir ve yüksek düzeyde yılmazlık sergileyebilir. Nitekim Kang ve Kim'e (2011) göre aile içi şiddet mağduru kadınlar, risk faktörlerini en aza indirdiği gibi, koruyucu faktörleri de en üst düzeye çıkarmaktadır. Bu da, kadının çevresiyle dengeli ilişkiler kurması aracılığıyla gerçekleşmektedir. Ayrıca, kadın fiziksel şiddet içeren evliliğe uyum sağlamakla kalmayıp, şiddetin gerçekleşeceği durumları önceden sezebilir ve önlemler geliştirebilir. Örneğin, genellikle eşinin alkol kullanması sonrasında şiddet gören kadın, eşinin alkollü olduğunu gördüğünde, onun şiddet uygulamak üzere bulabileceği bahaneleri en aza indirmek için her söylediğini yapabilir ya da onunla karşılaşmamaya gayret edebilir. Nitekim Humphreys'e (2003) göre yüksek yılmazlık düzeyine sahip olan fiziksel şiddet mağduru kadınlar, daha az olumsuz stres durumları yaşamaktadır. Son olarak elbette ilişkisine devam eden kadınlar, fiziksel şiddete uyum sağlamak ve psikolojik ve bilişsel dengelerini tekrar oluşturmak için, dini destek, sosyal destek gibi diğer koruyucu faktörlerden yararlanabilirler.

5.3. Yılmazlığı Yordayan Değişkenlerin Yorumlanması

Yapılan çoklu regresyon analizinin sonuçlarına göre, fiziksel şiddet gören kadınların üniversite üstü eğitim düzeyine sahip olmalarının, bir işte çalışıyor olmalarının, dini başa çıkma düzeylerinin yüksek olmasının, psikolojik destek almalarının ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin yüksek olmasının şiddet sonrasında kadının yılmazlığını yordadığı görülmüştür.

Bu araştırmada çok boyutlu algılanan sosyal desteğin yılmazlık ile oldukça ilişkili bir değişken olduğu görülmüştür. İlgili literatür de göz önünde bulundurulduğunda, sosyal desteğin yılmazlığın yükselmesinde oldukça önemli bir belirleyici olduğu görülmektedir (Ahmad ve ark., 2013; Anderson, Renner ve Danis, 2012; Crawford, Liebling-Kalifani ve Hill, 2009; Walker, 2006; Grotberg, 1997; Garnezy, 1987). Ayrıca yılmazlığı yüksek olan kadınların sosyal destek arama becerileri de artmakta ve bu da yılmazlığın daha da artmasını sağlayabilmektedir (Davis, 2002).

Toplam varyansa katkısı olsa da bu araştırmada dini başa çıkma ile yılmazlık arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Benzer bir sonuç, Connor, Davidson ve Lee'nin (2003) alışmasında da göze çarpmaktadır. Bu araştırmaya göre, dini desteğin travmaya karşı koruma sağlamadığı bulunmuştur. Burada dini destek kaynaklarının niteliğinden bahsetmek yerinde olacaktır. Bu çalışmada, dini başa çıkmayı bir sorun çözme becerisi olarak kullandığını belirten kadınların sayısı oldukça fazladır. Örneğin, bu çalışmada kullanılan ölçekten alınan dini başa çıkma puanı en yüksek 21 olabileceken, çalışmaya katılan 47 kadın dini başa çıkma leğinden tam puan almıştır ($\bar{X}=15.93$). Bu da ölçeğin, dindarlık ve dini başa çıkma noktasında ayırt ediciliğinin sorgulanması gerektiğine işaret edebilir. Ayrıca dini inançlar bazı kişilerin zorluklarla başa çıkma yeteneğini artırırken, bazıları için dini inançlar zorluklar sonrasında gelişme gösterebilir (Connor, Davidson ve Lee, 2003).

Araştırmada, kadınların eğitim düzeyi ve çalışma durumlarının yılmazlık üzerinde önemli bir katkısı olmadığı bulunmuştur. Aynı şekilde Gökmen'in (2009) alışmasında da, şiddet gören kadınların eğitim durumlarının yılmazlık düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. şiddet gören kadınlarda çalışma durumu ile yılmazlık arasında yapılmış bir araştırmaya ise rastlanmamıştır. İlgili literatür göz önüne alındığında, şiddet görmüş kadınlarla yapılan çalışmalarda eğitim durumu ve iş sahibi olma durumuna çok fazla vurgu yapılmamış; yalnızca, bazı yılmazlık modellerinde "kadının hayatını kontrol edebiliyor olması"na dikkat çekilmiştir (Lpez-Fuentes ve Calvete, 2015). Kadının hayatını kontrol edebilmesi de eğitim düzeyinin yüksek olması ve çalışıyor olması ile genellikle mümkün olmaktadır. Bu çalışmadan elde edinilen bulgu, eşinden fiziksel şiddet görmüş kadınların yılmazlık puanlarının yükselmesinde eğitim düzeylerinin ve çalışma durumlarının anlamlı bir etkiye sahip olmadığı yönündedir.

Araştırmada, psikolojik destek almış olmanın yılmazlıkla ilişkili olmadığı görülmüştür. Bu çalışmada kadınların psikolojik destek alıp almadıkları sorulmuş ancak psikolojik desteğin süresi ya da niteliği sorgulanmamıştır. Belki de kadınların psikolojik destek almaktan anladıkları, bir hastanenin psikiyatri servisine bir kere gitmiş olmak olabilir, psikiyatrik bir ilaç kullanmak olabilir, adliyede, okullarda, sığınma evinde ya da psikologların istihdam edildiği herhangi bir kurumda bir psikologla görüşme yapmış olmak

olabilir. Yani, kadınların psikolojik destekten anladıkları, literatürde incelenen, düzenli ve sistematik olarak gerçekleştirilen bir psikolojik danışmanlık süreci olmayabilir. Nitekim, ülkemizde psikolojik destek almanın genellikle kolay olmadığı da açıktır.

BÖLÜM VI

6. SONUÇLAR, ÖNERİLER ve SINIRLILIKLAR

Bu bölümde araştırmanın bulguları çerçevesinde elde edilen sonuçlar ve bundan sonra fiziksel şiddet, evliliğinin sonlandırılması ve yılmazlık konusunda çalışma yapacak olan araştırmacılara ve bu alanda çalışan uzmanlara öneriler sunulmuştur.

6.1. Sonuçlar

Çalışmanın hipotezleri ve bulgular incelendiğinde ortaya çıkan sonuçlar şunlardır:

1. Kadının eğitim düzeyi ve evliliğini sonlandırması kararı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
2. Kadının çalışma durumu ve evliliğini sonlandırması kararı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Çalışan kadınların evliliği sonlandırma kararı aldığı görülmüştür.
3. Kadının aldığı psikolojik destek ve evliliğini sonlandırması kararı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
4. Kadının çocuk sahibi olması ile evliliğini sonlandırması kararı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
5. Kadının sahip olduğu çocuk sayısı ile evliliğini sonlandırması kararı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
6. Kadının gördüğü şiddetin yoğunluğu ile evliliğini sonlandırması kararı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
7. Kadının büyüdüğü ailede şiddet görmesi ile evliliğini sonlandırması kararı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
8. Kadının aldığı sosyal destek ile evliliğini sonlandırması kararı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
9. Kadının evlilikte geçirdiği süre ile evliliğini sonlandırması kararı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

10. Kadının çocuğunun da şiddet görmesi ile evliliğini sonlandırması kararı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kadının, çocuğu da şiddet görüyorsa, evliliğini sonlandırma kararı alma olasılığı daha yüksek görülmüştür.

11. Kadının evliliğini sonlandırma kararı alması durumunda eşi tarafından tehdit edilip edilmemesine dair algısı ile evliliğini sonlandırması kararı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kadının, evliliğini sonlandırma kararı alması durumunda eşi tarafından tehdit edileceğine dair tahmini var ise evliliğini devam ettirme eğilimindedir.

12. Evliliğini devam ettiren ve evliliğini sonlandıran kadınların yılmazlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

13. Eşinden fiziksel şiddet gören kadınların eğitim düzeyleri, çalışma durumları, dini başa çıkma düzeyleri, aldıkları psikolojik destek ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri kadınların yılmazlığını yordamaktadır.

6.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler

Çalışmanın temel sınırlılığı daha yüksek sayıda katılımcıya ulaşmanın amaçlanması fakat bunun mümkün olmamasıdır. Özellikle şiddet gören kadınlarla yapılan çalışmalarda, kadınlara ulaşmanın zorluğu ve ulaşılan kadınların çalışmaya katılmak istememesi gibi sebepler farklı sayıda örneklem gruplarına ulaşılmasını engellemektedir.

Örneklem sayısı dışında, gördüğü şiddet nedeniyle herhangi bir yere başvurmamış veya sosyal medyayı kullanmayan katılımcıların dışındaki gruba ulaşamaması da sonuçların evrene genellenmesi açısından sorun teşkil etmektedir. Özellikle gördüğü şiddetle baş etme konusunda resmi ya da resmi olmayan sosyal destek kaynaklarından mahrum kalmış olan kadınların yılmazlık düzeyleri merak edilen bir konu olmaya devam etmektedir.

Çalışmanın olağan bir diğer sınırlılığı evliliğini sonlandırmış olan kadınların bir süredir şiddete uğramamış olması ve evliliğine devam eden kadınların çok yakın zamanda şiddet görmüş olma ihtimali bulunmasıdır. Bu sınırlılığın ortadan kaldırılabilmesi için boylamsal çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmada, fiziksel şiddet gören kadınların evliliğini sonlandırma kararının oldukça karmaşık bir süreç olduğu ve daha detaylı çalışılması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Özellikle, kadının evliliğini sonlandırma kararının nitel araştırma yöntemleri ile çalışılması ve kadınlarla derinlemesine görüşmeler yapılması ayrılma kararı konusunda daha detaylı bilgiler edinilmesini sağlayabilir. Toplumsal norm ve değerlerin ayrılma kararı ile ilişkisinin incelendiği kültürel çalışmalara da ağırlık verilebilir. Şiddet gören kadınların, şiddete bakış açısının ve şiddete dair toplumsal normlara ne kadar katıldığıının belirlenmesi bundan sonraki çalışmalar için yararlı olacaktır.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı sosyal destek kaynaklarının ayrılma kararı konusunda verdiği desteğin yönünün tespit edilmemiştir ve kadınlar sadece sosyal destek kaynaklarının var olup olmaması noktasında değerlendirilmiştir. Sosyal destek kaynakları kadının evliliğinde kalmasına, “yuvasını koruması” veya “şiddete katlanması gerektiği”ne dair öneriler verebilir ve kadının evliliğini devam ettirme kararı almasında etkili olabilir. Yani, sosyal destek kaynakları tartışma bölümünde de ele alındığı gibi ayrılmayı desteklemeyebilir. Bu nedenle bundan sonra yapılacak çalışmalarda, sosyal destek kaynaklarının kadının ayrılma kararına ilişkin tutumlarının da incelenmesi yararlı olacaktır.

Şiddet görmüş kadınların şiddetle sosyalleşmesine ilişkin bulgular, büyüdüğü ailede şiddet görüp görmemeleriyle sınırlandırılmıştır. Ancak, sosyalleşmenin medya, dini öğretiler ve toplumsal normlarla gerçekleştirildiği de göz önüne alınırsa, bundan sonraki çalışmalarda, bu konulara da eğilmek önemli olabilir.

Ayrılma kararı ve yılmazlık ilişkisi de kültürel bağlamda ele alınmalıdır. Özellikle evliliğine devam eden kadınların yılmazlığını anlamada psikolojik faktörler, toplumsal norm ve değerler incelenmesi gereken konulardır.

Bu çalışmanın sonuçları, özellikle kadına yönelik şiddet konusunda geliştirilmesi gereken sosyal politikalar için yol gösterici olabilir. Bu çalışmaya göre kadının ekonomik olarak kendini rahat hissedebilmesi ve çocuğunun ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumda olması şiddet döngüsünden çıkmasında etkili görünmektedir. Bu nedenle kadının istihdamı, kadına yönelik şiddetle başa çıkma konusunda oldukça önemlidir. Kadınların çalışma şansına sahip olması özellikle üniversite mezunu olmaları durumunda daha çok mümkün olmaktadır. Bu bağlamda da kadınların eğitim düzeylerini yükseltmeye yönelik çalışmalar, dolaylı olarak kadına yönelik şiddetle başa çıkmada etkili görünmektedir.

Şiddet gören kadınların, resmi sosyal destek kaynaklarının geliştirilmesi gerekliliği ortadadır. Özellikle şiddet gören kadınların, hukuki ve psikolojik destek kaynaklarına ücretsiz olarak ulaşabilmesi konusunda geliştirilecek sosyal politikalar, kadınların şiddet döngüsünden çıkmalarında yararlı olacaktır. Ayrıca, şiddet gördüğü evliliğini sonlandıran kadınlar için de yine ekonomik ve psikolojik destek kaynaklarının oluşturulması, yaşadıkları ekonomik zorluklarla, toplumsal dışlanmayla ve diğer sorunlarla başa çıkma becerilerinin artmasına ve bu bağlamda yılmazlık düzeylerinin yükselmesini sağlayacaktır.

Son olarak şiddet gören kadınların evliliğini sonlandırması konusunda önemli bir diğer değişken olan tehdit algısına ayrıca değinilmesi gerekmektedir. Özellikle, şiddet gören kadınlar için oluşturulan koruma tedbirlerinin yetersiz kaldığı ortadadır. Koruma altında olmasına rağmen eşi tarafından şiddet görmeye devam eden ve hatta öldürülen kadınların mevcut olması, kadınların ölüm tehdidi nedeniyle şiddete katlanmalarına sebep olabilmektedir. Bu nedenle, şiddet gören kadınları koruma konusunda farklı ve daha etkili yöntemler geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aba, Y. A. (2008). *Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeğinin "The Revised Conflicts Tactisc Scale (CTS2)" Üniversite Öğrencilerinde Geçerlik Güvenirlik Çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Abrahams, H. (2007). *Supporting women after domestic violence: Loss, trauma and recovery*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Ackerson, L. K., Kawachi, I., Barbeau, E. M. & Subramanian, S. V. (2008). Effects of individual and proximate educational context on intimate partner violence: A population-based study of women in India. *American Journal of Public Health* 98 (3). 507-514.
- Açıkel, S. (2009). *Kadına yönelik şiddetle mücadelede kadın sığınmaevi önlemi: Türkiye örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ahmad, F., Rai, N., Petrovic, B., Ericson, P. E. & Stewart, D. E. (2013). Resilience and resources among south asian immigrant women as survivors of partner violence. *The Journal of Immigrant and Minority Health* 15 (6), 1057-1064.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2009). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet*. Ankara.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2012). *Kadına yönelik şiddetle mücadele ulusal eylem planı 2012-2015*. ANKARA: Elma Teknik Basım.
- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (08 Mart 2012). Resmî Gazete, Sayı: 28239. 01 Mayıs 2015. [Http://Www.Resmigazete.Gov.Tr/Eskiler/2012/03/20120320-16.Htm](http://www.resmigazete.gov.tr/Eskiler/2012/03/20120320-16.Htm)

- Aker, T., Özlü A. & Yıldız, M. (2010). Şizofreni hastalarına bakım verenlerde travma sonrası gelişim ve ilişkili etmenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11, 89-94.
- Akpınar, O. (2011). *Aile İçi Şiddete Maruz Kalan Kadınların Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre Yordanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altınay, A. G. & Arat, Y. (2009). Violence against women in Turkey a nationwide survey. İSTANBUL: Punto.
- Anderson, K. M., Renner, L. M. & Danis, F. S. (2012). Recovery: Resilience and growth in the aftermath of domestic violence. *Violence Against Women*, 18 (11), 1279– 1299.
- APA (b.t.). 20.09. 2014. <http://www.apa.org/topics/violence/>
- Avdibegović, E. & Sinanović, O. (2006). Consequences of domestic violence on women's mental health in Bosnia and Herzegovina. *Croatian Medical Journal* 47, 730-741.
- Basım, N. & Çetin, F. (2011). Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi* 22 (2), 104-114.
- Bayraklı, H. (2010). *Zihinsel engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip annelerde yılmazlığa etki eden değişkenlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bayraklı, H. & Kaner S. (2010). Aile yılmazlık ölçeği: Geliştirilmesi, geçerliği ve güvenilirliği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 11 (2), 47-62.
- Birleşmiş Milletler (1993). 21.01.2015. Declaration on the Elimination of Violence against Women. <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>
- Bonanno, G. A., Galea, S., Buciarelli, A. & Vlahov, D. (2007). What predicts psychological resilience after disaster? The role of demographics, resources, and life stress. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 75 (5), 671-682.
- Bonanno, G. A., Ho, S. M. Y., Chan, J. C. K., Kwong, R. S. Y., Cheung, C. K. Y., Wong, C. P. Y., & Wong, V. C. (2008). Psychological resilience and dysfunction among

- hospitalized survivors of the SARS epidemic in Hong Kong: A latent class approach. *Health Psychology*, 27, 659–667.
- Büyükşahin, A. (2006). *Yakın ilişkilerde bağlanım: Yatırım modelinin bağlanma stilleri ve bazı ilişkisel değişkenler yönünden incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Campell, J. C., Webster D. W. & Glass, N. (2008). The danger assessment : Validation of a lethality risk assessment instrument for intimate partner femicide. *Journal of Interpersonal Violence*, 24 (4), 653-674.
- Canaval, G. E., Gonzalez, M. C. & Sanchez, M. O. (2007). Espiritualidad y resiliencia en mujeres maltratadas que denuncian su situación de violencia de pareja. *Colombia Médica*, 38 (4), 72-78.
- Carlson, B. E., McNutt, L. A., Choi, D. Y. & Rose, I. M. (2002). Intimate partner abuse and mental health: The role of social support and other protective factor. *Violence Against Women*, Vol. 8 No. 6, June, 720-745.
- Connor, K. M., Davidson, J. R. T. & Lee, L. (2003). Spirituality, resilience, and anger in survivors of violent trauma: A community survey. *Journal of Traumatic Stress*, 16 (5), 487–494.
- Conroy, A. A. (2014). Gender, power, and intimate partner violence: A study on couples from rural malawi. *Journal of Interpersonal Violence*, 29 (5), 866-888.
- Cooper, J. (2007). *Cognitive dissonance: 50 years of a classic theory*. London: Sage Publications.
- Cotton, S., Grosseohme, D. Rosenthal, S. L., McGrady, M. E., Roberts, Y. H., Hines, J. & diğer (2009). Religious/ spiritual coping in adolescents with sickle cell disease: A pilot study. *Journal of Pediatric Hematology/Oncology*, 31 (5), 313-318.
- Crawford, E., Liebling-Kalifani, H. & Hill, V. (2009). Women’s understanding of the effects of domestic abuse: The impact on their identity, sense of self and resilience: A grounded theory approach. *Journal of International Women's Studies*, 11 (2), 63-82.

- Dale, S. K., Cohen, M. H., Kelso, G. A., Cruise, R. C., Weber, K. M., Watson, C., Burke-Miller, J. K. & Brody, L. R. (2014). Resilience among women with HIV: Impact of silencing the self and socioeconomic factors. *Sex Roles* 70, 221-231.
- Davis, R. E. (2002). "The strongest women": Exploration of the inner resources of abused women. *Qualitative Health Research*, 12 (9), 1248-1263.
- Dişsiz, M. & Hotun Şahin, N. (2008). Evrensel bir kadın sağlığı sorunu: Kadına yönelik şiddet. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 1 (1), 50-58.
- Dönmez, A. (2009). Yakın ilişkiler psikolojisi. Ankara: Nobel.
- Drumm R., Popescu M., Cooper L., Trecartin S., Seifert, M., Foster T. & Kilcher C. (2013) "God just brought me through it": Spiritual coping strategies for resilience among intimate partner violence survivors. *Clinical Social Work Journal*, 42 (4). 385-394.
- Dünya Sağlık Örgütü (b.t.). 31.07.2014, <http://www.who.int/topics/violence/en/>
- Dünya Sağlık Örgütü (2002). *Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu: Özet*. Genova: World Health Organization.
- Dünya Sağlık Örgütü (2009). *Women and Health: Today's Evidence Tomorrow's Agenda*. Genova: World Health Organization.
- Eker, D. Arkar, H. & Yıldız, H. (2001). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12 (1), 17-25.
- Fageeh, W. M. K. (2014). Factors associated with domestic violence: A cross-sectional survey among women in Jeddah, Saudi Arabia. *British Medical Journal*, 4 (2). 1-8.
- Feder, A., Nestler, E. J., Westphal M. & Charney, D. S. (2010). Psychobiological mechanisms of resilience to stress. J.W. Reich, A.J. Zautra, & J.S. Hall, (Ed). *Handbook of Adult Resilience* içinde (35-54). New York: The Guilford Press.
- Few, A. L. & Rosen, K. H. (2005). Victims of chronic dating violence: How women's vulnerabilities link to their decisions to stay. *Family Relations* 54, 265–279.
- Frankl, V. E. (2013). İnsan anlam arayışı. İstanbul: Okuyan Us

- Friborg, O., Hjemdal, O., Rosenvinge, J. H., & ark. (2003) A New Rating Scale for Adult Resilience: What are the Central Protective Resources behind Healthy Adjustment? *International Journal of Methods Psychiatric Research, 12*, 65-76.
- Garcia-Moreno, C., Jansen, H. A. F. M., Ellsberg, M., Heise, L. & Watts, C. (2005). WHO multi-country study on women's health and domestic violence against women initial results on prevalence, health outcomes and women's responses. Geneva: World Health Organization.
- Garnezy, N. (1987). Stress, competence, and development: Continuities in the study of schizophrenic adults, children vulnerable to psychopathology and the search for stress-resistant children. *American Journal of Orthopsychiatry, 57* (2), 159-174.
- Gelles, R. J. & Straus, M. A. (1979). Violence in the American family. *Journal Of Social Issues Volume, 35* (2). 15-39.
- Genia, V. (2001). Evaluation of the Spiritual Well-Being Scale in a sample of college students. *The International Journal ForThe Psychology Of Religion. 11* (1), 25-33.
- Gilbert, F. & Daffern, M. (2011). Illuminating the relationship between personality disorder and violence: contributions of the General Aggression Model. *Psychology of Violence, 1*, 230-244.
- Gizir, C. A. (2007). Psikolojik Sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3* (28), 113-128.
- Gomez, R. & Fisher, J. W. (2002). Domains of spiritual well-being and development and validation of the Spiritual Well-Being Questionnaire. *Personality and Individual Differences, 35* (2003). 1975–1991.
- Gökmen, D. (2009). *Kadın Sığınma Evi'nde Yaşayan Şiddet Görmüş Kadınlar İle Eşiyle Birlikte Yaşayan Şiddet Görmüş Kadınlar Arasındaki Psikolojik Dayanıklılık Ve Bağlanma Durumlarının Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gracia, E. & Herrero, J. (2006). Acceptability of domestic violence against women in the European Union: A Multilevel Analysis. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 60, 123–129.
- Grotberg, E. H. (1997, July). The international resilience research project. *Annual Convention of the International Council of Psychologists (Sempozyum Raporu)*. Graz, Austria.
- Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü (2015). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. Ankara: Elma Teknik Basım
- Haggi, S. (2008). Suicide and domestic violence: Could there be a correlation? *The Medscape Journal of Medicine*, 10 (12), 287.
- Hiller, V. & Recoules, M. (2013). Changes in divorce patterns: Culture and the law. *International Review of Law and Economics*, 34, 77-87.
- Hines, A. & Douglas, E. M. (2011). Symptoms of posttraumatic stress disorder in men who sustain intimate partner violence: A study of help seeking and community samples. *Psychology of Men & Masculinity*, 12 (2), 112–127.
- Hisli Şahin, N. (Ed). (1998). *Stresle başa çıkma: Olumlu bir yaklaşım*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Holt, C. L., Clark, E. M., Debnam, K. J. & Roth, D. L. (2014). Religion and health in african americans: The role of religious coping. *American Journal of Health Behaviour* 38 (2), 190–199.
- Horton, A. L. & Johnson, B. L. (1993). Profile and strategies of women who have ended abuse. *Families In Society: The Journal Of Contemporary Human Services*, 74, 481-491.
- Humphreys, J. (2003). Resilience in sheltered battered women. *Issues in Mental Health Nursing*. 24. 137-152.
- Hyde-Nolan, M. E. & Juliao, T. (2012). Theoretical basis for family violence. In: Fife, RS, Schragger, SB eds. *Family violence: What health care providers need to know*. Sudbury: Jones & Bartlett Learning.

- Hünler, O. S. (2007). *The Effects of Religiousness on Marital Satisfaction and the Mediator Role of Perceived Marital Problem Solving Abilities Between Religiousnes and Marital satisfaction Relationship*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- International Center for Research on Women (b.t.). 05.03.2015, <http://www.icrw.org/what-we-do/violence-against-women>
- İçli, T. G. (1994). Aile içi şiddet: Ankara- İstanbul ve İzmir örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 7-20.
- Johnson, M. P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 283–294.
- Kang, S. K. & Kim, W. (2011). A study of battered women's purpose of life and resilience in South Korea. *Asian Social Work and Policy Review*, 5 (2011), 145-159.
- Kararımk, Ö. (2006). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (26), 129-142.
- Kararımk, Ö. (2007). *Investigation of personal qualities contributing to psychological resilience among earthquake survivors: A model testing study*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakuş, H. (2012). *Kadına yönelik şiddete kadın polislerin bakış açısı: Artvin il emniyet müdürlüğü örneği*. Hacettepe Sosyolojik Araştırmalar E-dergisi. 01 Haziran 2015. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/index.php>
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Katerndahl, D. A., Burge, S. K., Ferrer, R. L., Becho, J. & Wood, R. (2010). Complex dynamics in intimate partner violence: A time series study of 16 women. *Primary Care Companion to the Journal of Clinical Psychiatry*, 12 (4). 1-12.
- Khalifeh, H., Hargreaves, J., Howard, L. M. & Birdthistle, I. (2013). Intimate partner violence and socioeconomic deprivation in England: findings from a national cross-sectional survey. *American Journal of Public Health*, 3 (103). 462-472.

- Kim, J. & Gray, K. A. (2008). Leave or stay? Battered women's decision after intimate partner violence. *Journal of Interpersonal Violence, 23* (10), 1465-1482.
- Klest, B., Freyd, J. J., Hampson, S. E. & Dubanoski, J. P. (2013). Trauma, socioeconomic resources, and self-rated health in an ethnically diverse adult cohort. *Ethnicity & Health, 18* (1). 97-113.
- Kobasa, S. (1979). Stressful life events, personality and health: An inquiry into hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology, 37*, 1-11.
- Kocacık, F. & Doğan, O. (2006). Domestic violence against women in Sivas, Turkey: Survey study. *Croatian Medical Journal, 47*, 742-749.
- Kocacık, F. ve Çağlayandereli, M. (2009). Ailede kadına yönelik şiddet: Denizli ili örneği. *International Journal of Human Sciences, 6* (2). 24-43.
- Kuijpers, K. F., Knaap, L. M. & Lodewijks, I. A. J. (2011). Victims' influence on intimate partner violence revictimization: A systematic review of prospective evidence. *Trauma, Violence, & Abuse, 12* (4), 198-219.
- Lachman, M. (2004). Development in midlife. *Annual Review of Psychology, 55*, 305-331.
- Landenburger, K. M. (1998) The dynamics of leaving and recovering from an abusive relationship. *Journal of Obstetric, Gynecologic, and Neonatal Nursing, 27*, 700-706.
- Lazarus, R. S. (2000). Toward better research on stress and coping. *American Psychologist, 55*, 665-673.
- Leech, N. L., Barrett, K. C. & Morgan, G. A. (2005). SPSS for intermediate statistics: use and interpretation. Second Edition, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Mahwah.
- Lerner, C. F. & Kennedy, L. T. (2000). Stay-Leave decision making in battered women: Trauma, coping and self-efficacy. *Cognitive Therapy and Research, 24* (2), 215-232.

- López-Fuentes, I. & Calvete, E. (2015). Building resilience: A qualitative study of spanish women who have suffered intimate partner violence. *American Journal of Orthopsychiatry*, 85 (4), 339-351.
- Luthar, S. S. & Cicchetti, D. (2000). The construct of resilience: Implications for interventions and social policies. *Development and Psychopathology*. 12 (4), 857–885.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D. & Becker, B. (2000). The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work. *Child Development*, 71 (3), 543-562.
- Masten, A. S., Hubbard, J. J., Gest, S. D, Tellegen, A., Garmezy, N. & Ramirez, M. (1999). Competence in the context of adversity: Pathways to resilience and maladaptation from childhood to late adolescence. *Development and Psychopathology*, 11, 143–169
- Masten, A. S. & Reed, M. G. (2002). Resilience in development. J.L. Snyder ve S.J. Lopez, (Ed.). *Handbook of positive psychology* içinde (74-88). New York: Oxford University Press.
- Masten, W. & Wright, M. O. (2009). Resilience over the lifespan. In J. W. Reich, A. J. Zautra & J. S. Hall (Ed.), *Handbook of adult resilience* içinde (pp. 213–237). New York: Guilford Publications.
- Meekers, D., Pallin, S. C. & Hutchinson, P. (2013). Intimate partner violence and mental health in Bolivia. *BMC Women's Health*, 13 (28). 21 Mayıs 2015, <http://www.biomedcentral.com/1472-6874/13/28>
- Nagae, M. & Dancy, B. L. (2010). Japanese women's perceptions of intimate partner violence (IPV). *Journal of Interpersonal Violence*. 25 (4), 753–766.
- Özkan, B. & Gündoğdu, A. E. (2011). Toplumsal cinsiyet bağlamında Türkçe'de atasözleri ve deyimler. *Turkish Studies*. (6) 3, 1133-1147.
- Page, A. Z. & İnce, M. (2008). Aile içi şiddet konusunda bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (22), 81-94.

- Pargament, K. I., Koenig, H. G., & Perez, L. (2000). The many methods of religions coping: Development and initial validation of RCOPE. *Journal of Clinical Psychology, 56* (4), 519-543.
- Pfouts, J. H. (1978). Violent families: Coping responses of abused wives. *Child Welfare, 57* (2), 101-111.
- Phalet, K., & Güngör, D. (2004). *Moslim in Nederland: Religieuze dimensies, etnische relaties en burgerschap: Turken en Marokkanen in Rotterdam* [Muslim in the Netherlands: Religious dimensions, ethnic relations and citizenship: Turks and Moroccans in Rotterdam]. The Hague, Netherlands: Social Cultural Planning Office.
- Prince-Embury, S. (2013). Translating resilience theory for assessment and application with children, adolescents, and adults: Conceptual issues. S. Prince-Embury & D. H. Saklofske, (Ed.) *Resilience in children, adolescents, and adults: Translating research into practice* içinde (9-16). Newyork: Springer.
- Prochaska, J. & DiClemente, C. (1983). Transtheoretical therapy: Toward a more integrative model of change. *Psychotherapy: Theory, Research and Practise, 19*, 276-288.
- Rasoulilian, M., Habib, S., Bolhari, J., Shooshtari, M. H., Nojomi, M. & Abedi, S. H. (2014). Risk factors of domestic violence in Iran. *Journal of Environmental and Public Health, 20.04.2015*. <http://www.hindawi.com/journals/jeph/2014/352346/cta>
- Reis, H. T. & Rusbult, C. E. (2004). *Close relationships*. NewYork: PsychologyPress.
- Rutter, M. (1987). Psychosocial resilience and protective mechanisms. *American Journal of Orthopsychiatry, 57* (3), 316-331.
- Rutter, M. (2007). Resilience, competence and coping. *Child Abuse & Neglect 31*, 205–209.
- Ryan, L. (2009). Development of a new resilience scale: The resilience in midlife scale (RIM Scale). *Asian Social Sciences, 5* (11), 39-51.

- Sa'ad, F. M., Yusooff, F., Nen, S. & Subhi, N. (2014). The effectiveness of person-centered therapy and cognitive psychology ad-din group counseling on self-concept, depression and resilience of pregnant out-of-wedlock teenagers. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 114 , 927 – 932.
- Seidler, V. J. (2009). *Transforming masculinities: Men, cultures, bodies, power, sex and love*. NewYork: Routledge.
- Seligman, M. E. P. (2002). Positive psychology, positive prevention and positive therapy. C. R. Snyder & S. J. Lopez, (ed). *Handbook of positive psychology* içinde (3-10). Newyork: Oxford University.
- Shah, S. H., Rajani, K., Kataria, L., Trivedi, A. & Patel, S. (2012). Perception and prevalence of domestic violence in the study population. *Industrial Psychiatry Journal*, 21 (2), 137-143.
- Snyder, D. K. & Fruchtman, L. A. (1981). Differential patterns of wife abuse: a data-based typology. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 49 (6), 878-885.
- Stewart, D. E. & Robinson, G. E. (1998). A review of domestic violence and women's mental health. *Archives Of Women's Mental Health*, 1, 83-89.
- Strube, M. J. & Barbour, L. S. (1983). The decision to leave an abusive relationship: Economic dependence and psychological commitment. *Journal Of Marriage and The Family*, 785-793.
- Strube, M. J. & Barbour, L. S. (1984). Factors related to decision to leave an abusive relationship. *Journal of Marriage And The Family*, 46, 837-844.
- Strube, M. J. (1988). The decision to leave an abusive relationship: Empirical evidence and theoretical issues. *Psychological Bulletin*, 104 (2), 236-250.
- Swanson, R. W. (1984). Battered wife syndrome. *Canadian Medical Association Journal*, 130, 709-712.
- Şimşek, L. (1999). *Gazete haberlerinde kadınların temsiline yönelik bir çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Tabachnick, B. G. & Fidel, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*. Pearson Education Inc., Fifth edition, Boston.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995). *Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları*. Ankara: Bizim Basımevi.
- Terzi, Ş. (2006). Kendini Toparlama Gücü Ölçeğinin uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 3 (26), 77-86.
- Toksöz, G. (2007). *Türkiye’de kadın istihdamının durumu*. Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü.
- United Nations Development Fund for Women (2010). *Annual Report 2009-2010*. NewYork: Prographics Inc.
- United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (2013). *Violence against Women Prevalence Data: Surveys by Country*.
- Walker, L. E. (1991). Post-traumatic stress disorder in women: Diagnosis and treatment of battered woman syndrome. *Psychotherapy*, 28 (1), 21-29.
- Walker, L. E. A. (2006). Battered woman syndrome empirical findings. *Annals of the New York Academy of Sciences* 1087, 142–157.
- Walker, L. E. A. (2009). *The battered women syndrome* (3.ed.). NewYork: Springer Publishing Company.
- Watt, M. H., Wilson, S. M., Joseph, M., Maseng, G., Macfarlane, J. C., Onoko, O. & Sikkema, K. J. (2014). Religious coping among women with obstetric fistula in Tanzania. *Global Public Health*, 9 (5), 516–527.
- Zautra, A. J., Hall J. S. & Murray, K. E. (2010) Resilience: A new definition of health for people and communities. J. W. Reich, A. J. Zautra, & J. S. Hall, (Ed). *Handbook of adult resilience* içinde (3-29). New York: The Guilford Press.
- Zimet, G. D., Dahlem, N.W., Zimet S. G. & ark. (1988) The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. *Journal of Personal Assessment*, 52, 30-41.

EK-A

BİLGİLENDİRME VE ONAY FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma, yaşadığı evlilikte fiziksel şiddet görmüş kadınların deneyimlerini tespit etmek amacıyla Bu araştırma, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Psikoloji Bölümü yüksek lisans öğrencisi *Pelin Sağlam* tarafından, Yard. Doç. Dr. Hüdayar Cihan Güngör danışmanlığında yürütülmektedir.

Sizden ad, soyad, telefon numarası gibi özel bilgiler istenmemektedir. Anketlerin cevaplanması yaklaşık 20 dakika sürmektedir. Çalışmanın yapılması tamamen gönüllülük esasına bağlıdır ve istediğiniz anda soruları yanıtlamayı bırakabilirsiniz. Anketleri sonuna kadar ve samimiyetle doldurmanız, çalışmanın sonuçları açısından oldukça önemlidir. Bilgileriniz sadece çalışma için kullanılacak olup gizli tutulacaktır. Bu anketlerdeki soruların doğru ya da yanlış yanıtları olmadığı için, sizin için geçerli olan şıkları dürüstlükle işaretlemeniz yeterlidir.

Katılımınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Yukarıda belirtilen bilgileri anladığımı belirterek, çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul ediyorum.

İmza

Soru, görüş ve önerilerinizi pelin_saglam@yahoo.com adresinden iletebilirsiniz.

EK-B

DEMOGRAİK FORM – A

- 1) Doğum Yılıınız: .....
- 2) Eğitim durumunuz:
okuma yazma bilmiyorum ( ) Lise mezunuyum ( )
ilkokul mezunuyum ( ) Üniversite mezunuyum ( )
ortaokul mezunuyum ( ) Yüksek lisans veya doktora mezunuyum ( )
- 3) Şu an herhangi bir işte çalışıyor musunuz? Evet Hayır
- 4) Evliliğiniz boyunca, ayrıldığı eşinizden fiziksel şiddet (tokat, yumruk, dayak atma ve tekmeleme gibi davranışlar) gördünüz mü?
|
+ Evet Hayır

AŞAĞIDAKİ SORULARI FİZİKSEL ŞİDDET GÖRDÜĞÜNÜZ VE BİTİRDİĞİNİZ EVLİLİĞİ DÜŞÜNEREK CEVAPLAYINIZ.

- Resmi Olarak Evliliğiniz Bittiyse Yani Boşandıysanız Bu Soruyu Atlayınız. Resmi Olarak Evliliğiniz Bitmediyse Fakat Eşinizden Ayrı Yaşıyorsanız Burayı İşaretleyiniz.
- 5) AYRILDIĞINIZ DÖNEMDE HERHANGİ BİR İŞTE ÇALIŞIYOR MUYDUNUZ?
EVET HAYIR
- 6) SONLANDIRDIĞINIZ EVLİLİĞİNİZDEN ÇOCUĞUNUZ VAR MI?
EVET HAYIR (Cevabınız 'Hayır' ise 8. Soruya Geçiniz)
- 7) ŞİDDET GÖRDÜĞÜNÜZ EVLİLİĞİNİZİ BİTİRDİĞİNİZDE ÇOCUKLARINIZ KAÇ YAŞINDAYDI?
.....
- 8) EŞİNİZLE BİRLİKTELİĞİNİZ KAÇ YIL SÜRDÜ?? .....
- 9) EŞİNİZLE BİRLİKTELİĞİNİZ NE KADAR SÜRE ÖNCE BİTTİ? .....AY.....YIL
- 10) BU EVLİLİK SÜRESİNCE PSİKOLOJİK YARDIM ALDINIZ MI? EVET HAYIR
- 11) EVLİLİK SONRASINDA PSİKOLOJİK YARDIM ALDINIZ MI? EVET HAYIR
- 12) BU EVLİLİK SÜRESİNCE ÇOCUĞUNUZ/ÇOCUKLARINIZ DA ŞİDDET GÖRÜYOR MUYDU?
EVET HAYIR ÇOCUĞUM YOKTU

13) EŞİNİZDEN AYRILMAYA KARAR VERDİĞİNİZDE EŞİNİZ AYRILMAMAK İÇİN SİZİ TEHDİT ETTİ Mİ?

EVET HAYIR

14) EVLİLİĞİNİZDE YAŞADIĞINIZ ŞİDDETLE BAŞA ÇIKMANIZDA SİZE KİMLER DESTEK OLDU (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

ÇOCUKLARIM
AİLEM
ARKADAŞLARIM
AKRABALARIM
EŞİMİN AİLESİ
KOMŞULARIM
DİĞER .....
KİMSE DESTEK OLMADI

15) BÜYÜDÜĞÜNÜZ AİLEDE FİZİKSEL ŞİDDET GÖRMÜŞ MÜYDÜNÜZ? (annenizden, babanızdan, abinizden vs.)

HER ZAMAN ŞİDDET GÖRÜRDÜM
ÇOĞUNLUKLA ŞİDDET GÖRÜRDÜM
ARADA SIRADA ŞİDDET GÖRÜRDÜM
NADİREN ŞİDDET GÖRÜRDÜM
HİÇ ŞİDDET GÖRMEZDİM

16) ÇOCUKKEN AİLENİZİN DIŞINDA SİZE ŞİDDET UYGULAYAN BİRİLERİ VAR MIYDI? (öğretmen, komşu, akraba vs.)

EVET HAYIR

17) AŞAĞIDA EVLİLİĞİNİZDE YAŞAMIŞ OLABİLECEĞİNİZ FİZİKSEL ŞİDDET TÜRLERİ YER ALMAKTADIR. LÜTFEN, EVLİLİĞİNİZ BOYUNCA EŞİNİZİN AŞAĞIDAKİ DAVRANIŞLARI NE KADAR YAPTIĞINI İŞARETLEYİNİZ. (Yaşamadığınız şiddet türleri için "Hiç" şıkkını işaretleyiniz.)

	Hiç	Nadiren	Arada Sırada	Çoğunlukla	Her zaman
İtme					
Tokat atma					
Yumruk atma					
Tekme atma					
Saç çekme					
Sopa, kemer gibi araçlarla dövme					
Boğmaya çalışma					
Bıçak çekme					
Silah çekme					
Hastanelik olacak şekilde yaralama					

EK-C

DEMOGRAFİK FORM - B

1) Doğum Yılıınız: .....

2) Eğitim durumunuz:

Okuma yazma bilmiyorum ( )	Lise mezunuyum ( )
İlkokul mezunuyum ( )	Üniversite mezunuyum ( )
Ortaokul mezunuyum ( )	Yüksek lisans veya doktora mezunuyum ( )

3) Şu an herhangi bir işte çalışıyor musunuz? Evet Hayır

4) Evliliğiniz boyunca, eşinizden fiziksel şiddet (tokat, yumruk, dayak atma ve tekmeleme gibi davranışlar) gördünüz mü?

Evet

Hayır

AŞAĞIDAKİ SORULARI DEVAM EDEN EVLİLİĞİNİZİ DÜŞÜNEREK YANITLAYINIZ

6) ÇOCUĞUNUZ VAR MI?

EVET

HAYIR

7) ÇOCUKLARINIZ KAÇ YAŞINDALAR?

.....

8) EVLİLİĞİNİZ KAÇ YILDIR SÜRÜYOR? .....

10) EVLİLİĞİNİZ SÜRESİNCE PSİKOLOJİK YARDIM ALDINIZ MI?

EVET

HAYIR

11) EVLİLİĞİNİZ SÜRESİNCE ÇOCUĞUNUZ/ÇOCUKLARINIZ DA ŞİDDET GÖRÜYOR MU?

EVET

HAYIR

ÇOCUĞUM YOK

13) EŞİNİZDEN AYRILMAYA KARAR VERSENİZ EŞİNİZ AYRILMAMAK İÇİN SİZİ TEHDİT EDER Mİ?

EVET

HAYIR

BİLMİYORUM

14) YAŞADIĞINIZ ŞİDDETLE BAŞA ÇIKMANIZDA SİZE KİMLER DESTEK OLUYOR (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

ÇOCUKLARIM

AİLEM

ARKADAŞLARIM

AKRABALARIM

EŞİMİN AİLESİ

KOMŞULARIMA

DİĞER .....

KİMSE DESTEK OLMUYOR

15) BÜYÜDÜĞÜNÜZ AİLEDE FİZİKSEL ŞİDDET GÖRMÜŞ MÜYDÜNÜZ? (annenizden, babanızdan, abinizden vs.)

HER ZAMAN ŞİDDET GÖRÜRDÜM

ÇOĞUNLUKLA ŞİDDET GÖRÜRDÜM

ARADA SIRADA ŞİDDET GÖRÜRDÜM

NADİREN ŞİDDET GÖRÜRDÜM

HİÇ ŞİDDET GÖRMEZDİM

16) ÇOCUKKEN AİLENİZ DIŞINDA SİZE ŞİDDET UYGULAYAN BİRİLERİ VAR MIYDI? (öğretmen, komşu, akraba vs.)

EVET

HAYIR

17) AŞAĞIDA EVLİLİĞİNİZDE YAŞAMIŞ OLABİLECEĞİNİZ FİZİKSEL ŞİDDET TÜRLERİ YER ALMAKTADIR. LÜTFEN, EVLİLİĞİNİZ BOYUNCA EŞİNİZİN AŞAĞIDAKİ DAVRANIŞLARI NE KADAR YAPTIĞINI İŞARETLEYİNİZ. (Yaşamadığınız şiddet türleri için "Hiç" şıkkını işaretleyiniz.)

	Hiç	Nadiren	Arada Sırada	Çoğunlukla	Her zaman
İtme					
Tokat atma					
Yumruk atma					
Tekme atma					
Saç çekme					
Sopa, kemer gibi araçlarla dövme					
Boğmaya çalışma					
Bıçak çekme					
Silah çekme					
Hastanelik olacak şekilde yaralama					

EK-D

DBÇÖ

Aşağıdaki cümleler sizin kültürel tutumlarınızla ilgilidir. Lütfen her cümlenin yanındaki rakamlardan birini daire içine alarak ne kadar katıldığınızı belirtiniz.

1. Din ve ibadet, üzüntülü ve mutsuz olduğum anlarda bana teselli ve moral veriyor.

Kesinlikle katılmıyorum   1   2   3   4   5   6   7   Kesinlikle katılıyorum

2. Dinim ve ibadetim ile kendimi kötülüğe karşı koruyorum.

Kesinlikle katılmıyorum   1   2   3   4   5   6   7   Kesinlikle katılıyorum

3. İbadet edince kendimi rahatlamış hissediyorum.

Kesinlikle katılmıyorum   1   2   3   4   5   6   7   Kesinlikle katılıyorum

EK-E

ÇBASDÖ

Aşağıda 12 cümle ve her bir cümle altında da cevaplarınızı işaretlemeniz için 1'den 7'ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar çok doğru olduğunu veya olmadığını belirtmek için o cümle altındaki rakamlardan yalnız bir tanesini daire içine alarak işaretleyiniz. Bu şekilde 12 cümlenin her birine bir işaret koyarak cevaplarınızı veriniz. Lütfen hiçbir cümleyi cevapsız bırakmayınız. Sizce doğruya en yakın olan rakamı işaretleyiniz.

---

1. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır   1   2   3   4   5   6   7   kesinlikle evet

---

2. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır   1   2   3   4   5   6   7   kesinlikle evet

---

3. Ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.

Kesinlikle hayır   1   2   3   4   5   6   7   kesinlikle evet

---

4. İhtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden (örneğin, annemden, babamdan, eşimden, çocuklarımdan, kardeşlerimden) alırım.

Kesinlikle hayır   1   2   3   4   5   6   7   kesinlikle evet

---

5. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve beni gerçekten rahatlatan bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır   1   2   3   4   5   6   7   kesinlikle evet

---

6. Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.

Kesinlikle hayır   1   2   3   4   5   6   7   kesinlikle evet

---

7. İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.

Kesinlikle hayır   1   2   3   4   5   6   7   kesinlikle evet

---

8. Sorunlarımı ailemle (örneğin, annemle, babamla, eşimle, çocuklarımla, kardeşlerimle) konuşabilirim.

Kesinlikle hayır   1   2   3   4   5   6   7   kesinlikle evet

---

9. Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.

Kesinlikle hayır   1   2   3   4   5   6   7   kesinlikle evet

---

10. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve duygularına önem veren bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır   1   2   3   4   5   6   7   kesinlikle evet

---

11. Kararlarımı vermede ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya isteklidir.

Kesinlikle hayır   1   2   3   4   5   6   7   kesinlikle evet

---

12. Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.

Kesinlikle hayır   1   2   3   4   5   6   7   kesinlikle evet

---

EK-F

YPDÖ

Aşağıda size cümleler verilmiştir ve bu cümlelerin bazı kısımları sizin davranışlarınızı yansıtmamız için boş bırakılmıştır. Her cümlemin altında ise, o boşluğa gelebilecek bir yargının olumlu ve olumsuz olmak üzere iki farklı tarafı vardır.

Lütfen, cümlede boş bırakılan kısmı, kendi davranışlarınızı düşünerek cümlemin altındaki iki farklı taraf arasında değerlendirip, size uyan seçeneği çarpı ile (X) işaretleyiniz.

+	1. Beklenmedik bir olay olduğunda... Her zaman bir çözüm bulurum					Çoğu kez ne yapacağımı kestiremem
	2. Gelecek için vaptığım planlarım... Başarılması zordur					Başarılması mümkündür
	3. En iyi olduğum durumlar şu durumlardır... Ulaşmak istediğim açık bir hedefim olduğunda					Tam bir günlük boş bir vaktim olduğunda
	4. ... olmaktan hoşlanıyorum Diğer kişilerle birlikte					Kendi başıma
	5. Ailemin, hayatta nevin önemli olduğu konusundaki anlayışı... Benimkinden farklıdır					Benimkiyle aynıdır
	6. Kişisel konuları ... Hiç kimseyle tartışmam					Arkadaşlarımla/Aile üyelerimle tartışabilirim
	7. Kişisel problemlerimi... Çözmem					Nasıl çözebileceğimi bilirim
	8. Gelecekteki hedeflerimi... Nasıl başaracağımı bilirim					Nasıl başaracağımdan emin değilim
	9. Yeni bir iş/projeje başladığımda ... İlerive dönük planlama yapmam, derhal işe başlarım					Avruntlu bir plan yapmayı tercih ederim
	10. Benim için sosyal ortamlarda rahat/esnek olmak Önemli değildir					Çok önemlidir
	11. Ailemle birlikteyken kendimi ... hissedirim Çok mutlu					Çok mutsuz
	12. Beni ... Bazı yakın arkadaşlarım/aile üyelerim cesaretlendirebilir					Hiç kimse cesaretlendiremez
	13. Yeteneklerim... Olduğuna çok inanırım					Konusunda emin değilim
	14. Geleceğimin ... olduğumu hissediyorum Ümit verici					Belirsiz
	15. Şu konuda iyiyimdir... Zamanımı planlama					Zamanımı harcama
	16. Yeni arkadaşlık konusu ... bir şeydir Kolayca yapabildiğim					Yapmakta zorlandığım
	17. Ailem şöyle tanımlanabilir ... Birbirinden bağımsız					Birbirine sıkı biçimde kenetlenmiş
	18. Arkadaşlarımla arasındaki ilişkiler ... Zayıftır					Güçlüdür
	19. Yarelerime ve kararlarım ... Çok fazla güvenmem					Tamamen güvenirim
	20. Geleceğe dönük amaçlarım ... Belirsizdir					İyi düşünülmüştür
	21. Kurallar ve düzenli alışkanlıklar ... Günlük yaşamımda yoktur					Günlük yaşamımı kolaylaştırır
	22. Yeni insanlarla tanışmak ... Benim için zordur					Benim iyi olduğum bir konudur
	23. Zor zamanlarda, ailem ... Geleceğe pozitif bakar					Geleceği umutsuz görür
	24. Ailemden birisi acil bir durumla karşılaştığında... Bana hemen haber verilir					Bana sövlenmesi bir havli zaman alır
	25. Diğerleriyle beraberken Kolayca gülerim					Nadiren gülerim
	26. Başka kişiler söz konusu olduğunda, ailem şöyle davranır... Birbirlerini desteklemez biçimde					Birbirlerine bağlı biçimde
	27. Destek alırım Arkadaşlarımdan/aile üyelerimden					Hiç kimseden
	28. Zor zamanlarda ... eğilimim vardır Her şeyi umutsuzca gören biriyim					Beni başarıya götürebilecek iyi bir şey bulma
	29. Karşılıklı konuşma için güzel konular düşünülmesi, benim için... Zordur					Kolaydır
	30. İhtiyacım olduğunda ... Bana yardım edebilecek kimse yoktur					Her zaman bana yardım edebilecek birisi vardır
	31. Hayatımdaki kontrol edemediğim olaylar (ile) ... Baş çıkıyorsa çalışırım					Sürekli bir endişe/kavay kavnağıdır
	32. Ailemde şunu severiz ... İşleri bağımsız olarak yapmayı					İşleri hep beraber yapmayı
	33. Yakın arkadaşlarım/aile üyelerim ... Yeteneklerimi beğenirler					Yeteneklerimi beğenmezler

EK-G

UYGULAMA YÖNERGESİ

Form ve ölçeklerin uygulanmasında, **uygulayıcıların** dikkat etmesi gereken noktalar aşağıda sıralanmıştır.

- 1- Mümkünse, uygulama kadınlarla birebir görüşerek yapılmalıdır.
- 2- Çalışma sadece evliliğinde fiziksel şiddet görmüş kadınlara uygulanmaktadır.
- 3- Katılımcılara, isim soyisim gibi kimlik bilgilerinin istenmeyeceği çalışmaya başlamadan önce vurgulanmalıdır.
- 4- Katılımcılara, Bilgilendirme ve Onay Formu'nun eksiksiz olarak okunması ve imzalarının alınması şarttır. (İmza, katılımcının onayını belirtmek amacıyla alınmaktadır ve resmi imzaları olmasına gerek yoktur)
- 5- Katılımcılara yönergenin ve her maddenin tek tek okunması yeterlidir. Yönlendirilmeden, anladıkları gibi cevaplamaları gerekmektedir.
- 6- **Özellikle YPDÖ** başlıklı ölçeğin uygulanması ve anlaşılması zor olabilmektedir. Bu ölçeğin uygulanması sırasında **katılımcı zorlanırsa** ölçek şu şekilde uygulanmalıdır:

Örnek soru:

1. Beklenmedik bir olay olduğunda... Her zaman bir çözüm bulurum	1	2	3	4	5	Çoğu kez ne yapacağımı kestiremem
---	---	---	---	---	---	-----------------------------------

Öncelikle katılımcıya "beklenmedik bir olay olduğunda her zaman çözüm mü bulursunuz, çoğu kez ne yapacağınızı kestiremez misiniz?" diye sorulur. Diyelim ki katılımcı, "çözüm bulurum" dedi,

her zaman mı, genellikle mi, arada sırada mı şeklinde ikinci bir soru yöneltilir.

Eğer her zaman derse yukarıdaki şekilde görülen 1 numaralı seçeneği, genellikle derse 2 numaralı seçeneği, arada sırada derse 3 numaralı seçeneği işaretleyebilirsiniz.

Ölçek bu şekilde 2 aşamalı olarak yapılmalıdır.

- 7- Ölçekler uygulandıktan sonra, en kısa zamanda aşağıda belirtilen adrese **karşı ödemeli olarak** gönderilebilir.

ADRES:

|

Desteğiniz için şimdiden teşekkürler.

Arş. Gör. Pelin SAĞLAM
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi- Psikoloji Bölümü
İletişim: pelin_saglam@yahoo.com / 0 (507) [REDACTED]

EK-H

YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ ETİK KURULU

Tarih : 29/12/2015

Yer : Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Çankırı Cad. Çiçek Sok. NO: 3 Ulus/ANKARA

Katılımcılar : Formda imzası bulunan üyelerimiz toplantıya katılmıştır.

ETİK KURULU PROJE ONAY FORMU

Projenin Adı:	“EŞİNDEN FİZİKSEL ŞİDDET GÖRÜP İLİŞKİSİNİ DEVAM ETTİREN VE İLİŞKİSİNİ SONLANDIRAN KADINLARDA YILMAZLIK”
Projenin Niteliği	Araştırma Projesi
Proje Araştırmacıları:	Yrd. Doç. Dr. Hüdayar CİHAN GÜNGÖR; Arş. Gör. Pelin SAĞLAM
Proje Yürütücüsünün Haberleşme Bilgileri:	pelin_saglam@yahoo.com 0507- [REDACTED]
Araştırmanın Amacı:	Bu çalışmada genel olarak fiziksel şiddete maruz kalan kadınların ayrılma kararı ve yılmazlıklarını etkileyen faktörleri araştırmak amaçlanmaktadır. Kadının ayrılma kararı ile ilişkili olası değişkenlere bakılması; evliliklerinden ayrılan ve ayrılmayan kadınların yılmazlıkları arasında fark olup olmadığının araştırılması ve fiziksel şiddet görmüş kadınların, sosyal destek algıları, dini başa çıkma düzeyleri, yaş ve eğitim durumları gibi faktörlerin yılmazlıkları üzerinde etkili olup olmadığının incelenmesi amaçlanmaktadır.
Araştırmanın Gereksesi:	Araştırma, yüksek lisans tezi kapsamında, psikoloji literatürüne katkı sunmak üzere yapılmaktadır. Türkiye’de aile içinde yaşanan şiddetin genellikle gizli tutulması nedeniyle, kadınların şiddet yaşantısıyla ve bunun sonuçlarıyla başa çıkması oldukça zor olmaktadır. Bu nedenle Türkiye örneğinde yapılacak bu çalışma şiddet gören kadınların yılmazlık düzeylerini incelemesi açısından önemli arz edecektir. Bununla birlikte, kadınların bu olumsuz yaşam olayı sonrasında yaşamlarına tekrar uyum sağlayabilme ve yaşamlarına kaliteli şekilde devam edebilme süreçlerini de incelemesi açısından bu çalışmanın oldukça gerekli olduğunu düşünülmektedir. Evliliğini sonlandıran ve evliliğine devam eden kadınlar arasındaki yılmazlık düzeylerini incelemek de bu açıdan önemlidir. Ayrıca, bu çalışmadan, fiziksel şiddet görmüş kadınların rehabilitasyonunda yararlanılabilecek sonuçlar edinileceği öngörülmektedir.
Araştırmanın Yöntemi:	Araştırmanın verileri, en az 18 yaşında, fiziksel şiddet görüp evliliğine devam eden ve fiziksel şiddet gördüğü evliliğini en az 6 ay önce sonlandıran kadınlardan toplanacaktır. Kadınların ilişkiyi sonlandırmasından kasıt, yasal olarak evliliğin bitmiş olması değildir, fiziksel olarak ayrı yaşam sürdürmek de ilişkinin sonlandırılması olarak değerlendirilmeye alınacaktır. Şiddet görmüş kadınlara, amaca yönelik örneklem çerçevesinde, kadın sığınma evlerinden, belediyelerin kadın merkezlerinden, şiddet gören kadınlarla çalışan derneklerden ve internet üzerinden ulaşılabilecektir. <i>Kullanılan Araçlar</i> Öncelikle bilgilendirme formu sunulacak ve kadınlardan çalışmaya gönüllü

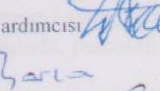
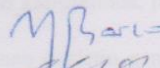
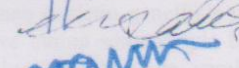

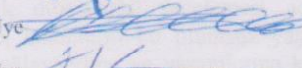
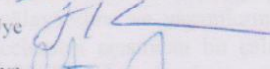
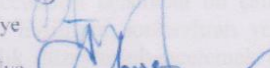
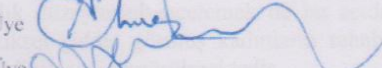

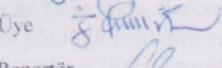
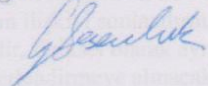
<p>Araştırmanın Yöntemi:</p>	<p>değerlendirmeye alınacaktır. Şiddet görmüş kadınlara, amaca yönelik örneklem çerçevesinde, kadın sığınma evlerinden, belediyelerin kadın merkezlerinden, şiddet gören kadınlarla çalışan derneklerden ve internet üzerinden ulaşılabilecektir.</p> <p><i>Kullanılan Araçlar</i> Öncelikle bilgilendirme formu sunulacak ve kadınlardan çalışmaya gönüllü olarak katıldıklarına dair onay alınacaktır.</p> <p><u>Demografik Form:</u> Katılımcıların yaş, eğitim durumu, ekonomik durum, evliliğin ne kadar sürdüğü gibi bilgileri işaretleyebilecekleri araştırmacı tarafından hazırlanmış formdur.</p> <p><u>Dini Başa Çıkma Ölçeği:</u> Phalet ve Gungor (2004) tarafından geliştirilen Dindarlık Ölçeğinin 3 maddelik alt boyutudur.</p> <p><u>Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği:</u> Friborg ve arkadaşları (2003) tarafından geliştirilen ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması Basım ve Çetin tarafından 2011 yılında gerçekleştirilmiştir. Ölçek, 'kişisel güç', 'yapısal stil', sosyal yeterlilik', 'aile uyumu' ve 'sosyal kaynaklar' boyutlarını içermektedir.</p> <p><u>Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği:</u> Zimet ve arkadaşlarının 1988 yılında geliştirdiği ölçek, Eker ve Arkar tarafından 1995 yılında Türkçe'ye uyarlanmış ve geçerlik güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır.</p> <p>Bu ölçeklerden ve demografik formdan gelen veriler, SPSS programına girilerek, araştırmanın amaçlarına göre Ki-kare, ANOVA ve Regresyon analizleri kullanılarak değerlendirilecektir.</p>
<p>Kullanılacak Biyoloji, Psikolojik ve Teknik vb. tüm yöntemleri Açıklayan Etik ile İlgili Özet:</p>	<p>Bu araştırma kapsamında evliliğinde fiziksel şiddet görmüş kadınlara ulaşılabilecektir. Çalışmanın başında katılımcılara Bilgilendirme ve Onay Formu verilecektir. Bu form kapsamında katılımcılara onlardan kimlik bilgilerinin istenmeyeceği hatırlatılacak, araştırmanın amacı ve ne kadar süreceği belirtilecek, katılımcılar istedikleri an çalışmayı bırakabilecekleri konusunda bilgilendirilecek, verdikleri bilgilerin gizli kalacağı onlara taahhüt edilecek, araştırmacının irtibat bilgileri katılımcılarla paylaşılacak ve çalışmaya katılmayı kabul ettiklerine dair katılımcılardan imzaları alınacaktır.</p> <p>Demografik formda, katılımcıların yaşları, eğitim durumları, çalışıp çalışmadıkları, ne zamandır evli oldukları, ayrılan katılımcıların ne zaman evliliklerini sonlandırdıkları, çocuk sahibi olup olmadıkları, ne sıklıkta şiddet gördükleri, büyüdükleri ailede şiddet görüp görmedikleri gibi bilgiler sorulmaktadır.</p> <p>18 yaş, reşit olma yaşı olduğu için; yaş değişkeninde alt sınır olarak belirlenmiştir. Fiziksel şiddet gördüğü evliliğini sonlandırın ve bu evliliği devam ettiren kadınlara farklı demografik formlar uygulanacaktır. Bunun sebebi, evliliğine devam eden kadınlar için, şimdiki zaman formunda oluşturulmuş bir demografik form; evliliğini sonlandırmış kadınlar için geçmişe yönelik ifadeler ve sorulardan oluşan bir form oluşturma gerekliliğidir.</p> <p>Fiziksel şiddetin, bir travma olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yapılan çalışmalar travmanın atlatılabilmesi için en az 6 ay süre geçmesi gerektiğini belirtmektedir. Araştırmada, yılmazlık kavramı inceleneceği için, kişinin travma sonrası stres, depresyon, kaygı gibi yaşantıların yoğun olduğu bu dönemde yılmazlık ölçümü alınması doğru olmayacaktır. Yani, fiziksel şiddet gördüğü evliliğini</p>

	sonlandırmış fakat henüz ayrılmanın üzerinden 6 ay geçmemiş kadınlar araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.
	Araştırmada kullanılacak, Dini Başa Çıkma Ölçeği, Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeği, geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılmış ve benzer araştırmalarda kullanılmış ölçeklerdir ve etik sorun teşkil eden maddeler barındırmamaktadırlar.
	Araştırma kapsamında, kadın sığınma evlerinden, belediyelerin kadın merkezlerinden, şiddet gören kadınlarla çalışan derneklerden ve internet üzerinden 400 fiziksel şiddet görmüş kadına ulaşılması planlanmaktadır.

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü araştırma görevlilerinden Sayın *Pelin SAĞLAM*'ın "EŞİNDEN FİZİKSEL ŞİDDET GÖRÜP İLİŞKİSİNİ DEVAM ETTİREN VE İLİŞKİSİNİ SONLANDIRAN KADINLARDA YILMAZLIK" adlı araştırması değerlendirilmiştir.

- Proje etik açısından uygun bulunmuştur.
- Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.
- Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

İmzalar:

Prof. Dr. S. Yavuz SANİSOĞLU	Koordinatör	
Prof. Dr. Arif ERSOY	Koordinatör Yardımcısı	
Prof. Dr. Mehmet BARCA	Üye	
Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ	Üye	
Prof. Dr. M. Fatih UŞAN	Üye	
Prof. Dr. Fatih Vehbi ÇELEBİ	Üye	
Prof. Dr. Erdal Tanas KARAGÖL	Üye	
Prof. Dr. Mustafa Sıtkı BİLGİN	Üye	
Prof. Dr. Ahmet KANKAL	Üye	
Doç. Dr. Özen ÖZENSOY GÜLER	Üye	
Yard. Doç. Dr. Arif DEMİR	Üye	
Gülcan SERTÇELİK	Raportör	

EK-I

T.C.
AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı

2015

Sayı: 73595336-605.01-47670
Konu: Veri Toplama (Pelin SAĞLAM) 24/03/2015

**YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ
(Çankırı Cad. Çiçek Sok. 3/1)
ULUS/ANKARA**

İlgi : a) Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 10/02/2015 tarih ve 21670 sayılı yazısı.
b) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün 19/02/2015 tarih ve 28169 sayılı yazısı.
c) Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 11/03/2015 tarih ve 486 sayılı yazısı.

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 10/02/2015 tarih ve 21670 sayılı yazısı ile Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Pelin SAĞLAM'ın "Eşinden Fiziksel Şiddet Görüp İlişisini Devam Ettiren ve Sonlandıran Kadınlarda Yılmazlık" konulu tezinin uygulamasını 15/02/2015- 15/09/2015 tarihleri arasında Ankara İlindeki Mamak, Sincan ve Altındağ Sosyal Hizmet Merkezlerinde uygulayabilme talebinin olumlu değerlendirildiği bildirilmiştir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün 19/02/2015 tarih ve 28169 sayılı yazısı ile bildirilen Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Şanlıurfa, Trabzon, İzmir İllerindeki Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri ve Kadın Konukevlerinde "Eşinden Fiziksel Şiddet Görüp İlişisini Devam Ettiren ve Sonlandıran Kadınlarda Yılmazlık" konulu tezinin uygulamasını yapabileceği talebinin Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 11/03/2015 tarih ve 486 sayılı yazısı ile belirtildiği üzere araştırmacının kendisi tarafından gerçekleştirilmesi kaydı ile uygulayabilmesi olumlu değerlendirilmiştir.

Söz konusu talebe ilişkin alınan Makam Onayı ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim

ASLI GİBİ
Prof.Dr. Zeki Salih
Eğilim ve Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müdür V.

...../201...
ASLI GİBİDİR
Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır
Tarih : 25.03.2015..
İsmail GÜLDEN
İşletmeni

Doç. Dr. Mustafa DURMUŞ
Bakan a.
Daire Başkanı

KAHRAMAN
Enstitü Sekreteri
Bu evrak 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na göre elektronik olarak imzalanmıştır.

Adres: Ankara - Yolu Sa22/İzmir Mahallesi 2177 Sokak No 10/A
Ayrıntılı Bilgi: S. ÖZKURT ÇETİN Sosyal Çalışmacı
Telefon: 5222
E-posta: iletin@aille.gov.tr
Fax:
Elektronik: